

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

GRIGORE CHIPER: „ÎN PRAJMA CENTENARULUI UNIRII”

„Atâta timp cât Rusia mai stăpânește, într-o formă sau alta, spațiul vizat, nu se poate vorbi despre un climat propice Unirii. Trebuie amintit că și precedenta Unire s-a înfăptuit tot într-un context în care Rusia era devastată de o mare criză de sistem, adâncită de războiul mondial și de revoluție. După ce Rusia și-a revenit, în circumstanțe cunoscute astăzi, ordinea în care o limbă stăpânește un imens teritoriu (*spread zone*) s-a întors și ea.” (P. 3)

ION POP: „DE CE (MAI) SCRIEM”

„Întrebarea „De ce scrieți?” s-a pus – se știe – de nenumărate ori în ultima sută și ceva de ani. Înmulțindu-se cititorii și crescând, în timp, prestigiul autorilor, a sporit și curiozitatea față de motivația și laboratorul intim al artizanului verbal. Și literatura (proza) realistă și poezia (...) au solicitat explicații și speculații, detalieri ale tehnicii scrisului, fără a uita să se tragă cu ochiul spre penumbrele scenei, în biografia autorilor (...).” (P. 6)

TRADUCERI

Poeme de Dimana Ivanova, scriitoare din Bulgaria, traduse de Mircea Dan Duță. (P. 22)

CARTE-EVENIMENT

O ISTORIE ÎN IMAGINI: ALBUMUL „BASARABIA ÎN ACTUL MARII UNIRI DE LA 1918”

In imagine: Palatul Prohin, unde au fost cazați o parte din deputații Sfatului Țării

„În ciuda faptului că actul istoric al Sfatului Țării din 27 martie 1918 a readus Basarabia pe făgașul ei istoric firesc, de la care aceasta fusese abătută prin ocupația țaristă din 1812, îndelungata și extrem de aspră stăpânire sovietică, instaurată prin forța armelor în 1940,

avea să prejudicieze foarte mult, prin teroare și printr-o agresivă propagandă antiromânească, luminoasa imagine a Unirii. Albumul nostru încearcă să refacă și să reabiliteze această imagine și, astfel, să contribuie la afirma-

rea mai conștientă și mai hotărâtă a sensibilității naționale a românilor basarabeni, la o mai grabnică și mai temeinică integrare a acestora în comunitatea tuturor românilor.”

(Ion Țurcanu & Mihai Papuc)

„VALURI”:

„Ce frământare pe mare și
ce neașezare
– nisipurile își refac zădărnicia...
Pe maluri nerăbdare și tristă
disperare –
înotătorul contemplând stihia...”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

IN SFUMATO – P. 8

EUGEN LUNGU: „MÁRQUEZ ȘI MALAPARTE” (II)

CRONICĂ LITERARĂ – P. 14, 17, 21

DE MIRCEA V. CIOBANU, CONSTANTIN ȘCHIOPU ȘI LUCIA ȚURCANU
ÎN DISCUȚIE: VOLUME DE ION POP, AL. BANTOȘ ȘI CLAUDIU KOMARTIN

PORTRET ÎN SEPIA – P. 16

ARCADIE SUCEVEANU: „AMURGURI CLASICE, DIMINEȚI POSTMODERNE”
VASILE ROMANCIUC LA 70 DE ANI

RECUPERĂRI – P. 18

ANA BANTOȘ: „MARIA BRIEDIS-MACOVEI: N-AMEM ZIUA CEA DE MÂINE FĂRĂ IERI”

POEZIE

DE IULIAN FILIP

< 12

12
2017

CUPRINS

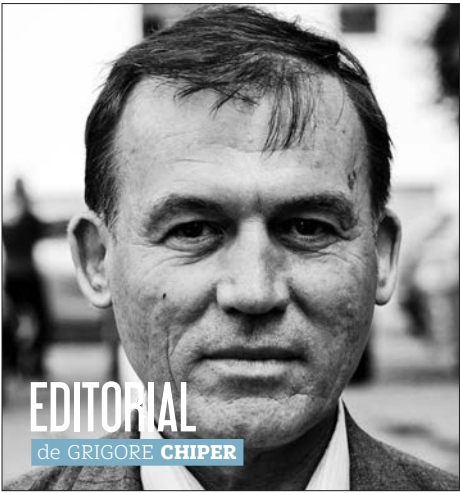
EDITORI:
UNIUNEA SCRITORILOR
din Moldova
UNIUNEA SCRITORILOR
din România | Filiala Chișinău

ANUL 3 | NUMĂRUL 12 (26) | DECEMBRIE | 2017

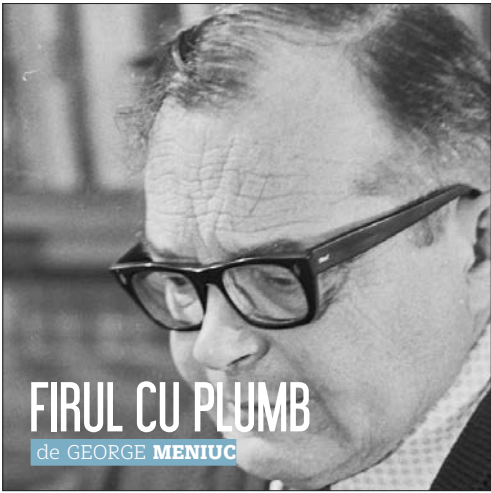
PORTRET ÎN SEPIA
de ARCADIE SUCEVEANU

16 VASILE ROMANCIUC LA 70 DE ANI:
„AMURGURI CLASICE, DIMINEȚI
POSTMODERNE”

EDITORIAL
de GRIGORE CHIPER

03 „ÎN PREAJMA
CENTENARULUI
UNIRII”

FIRUL CU PLUMB
de GEORGE MENIUC

05 „ÎNSERARE”

04 TEOFANII
ÎN FORMAT A4
„DOMNUL D., BIJUTIERUL
HARNIC ȘI CREATIV” (II)
DE TEO CHIRIAC

05 SCRIS | CETIT
„DESPRE EVGHENI
EVTUȘENKO, ÎN LUNA PLECĂRII
LA CELE VEȘNICE A LUI
NICHITA STĂNESCU”
DE EMILIAN GALAICU-PĂUN

06 MIRADOR
„DE CE (MAI) SCRIEM”
DE ION POP

08 IN SFUMATO
„MÁRQUEZ ȘI MALAPARTE” (II)
DE EUGEN LUNGU

TRADUCERI

22 „RUSALKA” ȘI ALTE POEME DE
DIMANA IVANOVA. TRADUCERE
DIN LIMBA BULGARĂ ȘI
PREZENTARE DE
MIRCEA DAN DUȚĂ

14 CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE
„ÎNTRE AVANGARDA LITERARĂ
ȘI ARIERGARDA DISCURSULUI
ACADEMIC” (NOTE DE RE-
LECTURĂ)
DE MIRCEA V. CIOBANU

17 SEMN DE CARTE
„ROSTUL UNEI CĂRȚI
DE ATITUDINE”
DE CONSTANTIN ȘCHIOPU

18 RECUPERĂRI
„MARIA BRIEDIS-MACOVEI:
N-AVEM ZIUA CEA DE MÂINE
FĂRĂ IERI”
DE ANA BANTOȘ

19 POEME
„IDEALURI PE GRĂTARE”, „LUNECĂ
TIMPUL DE-O VECIE” Ș.A.
DE MARIA BRIEDIS-MACOVEI

20 PLURALIA TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” (VII)
DE LEO BUTNARU

21 CRONICĂ LITERARĂ
„ÎN SPAIMĂ CA ÎNTR-O PLACENTĂ
MARE...”
DE LUCIA ȚURCANU

23 PROZĂ
„CETATEA TIGHINA”
DE VITALIE COLȚ

Revista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Secretar de redacție: Grigore Chiper

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă,
Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu,
Matei Vișniec (Paris), Răzvan Voncu (București),
Ion Pop (Cluj), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Cassian
Maria Spiridon (Iași), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

Toate textele și imaginile inserate în paginile
publicației Revista literară nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 7 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau Mac OS.

MINISTERUL PENTRU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Această revistă a fost tipărită cu sprijinul Ministerului
pentru Românii de Pretutindeni – www.mrp.gov.ro.

INSTITUTUL
CULTURAL
ROMÂN

Această revistă apare cu sprijinul
Institutului Cultural Român – www.icr.ro.

Conținutul publicației „Revista literară” nu reprezintă
poziția oficială a Ministerului pentru Românii de
Pretutindeni sau a Institutului Cultural Român.

EDITORIAL

de GRIGORE **CHIPER**

JOHN LOCKE DESPRE CUCERITORI ȘI CUCERIȚI

„Deși (...) societățile nu pot fi fondate pe altceva decât pe consimțământul oamenilor, totuși tulburările cu care ambiția a umplut lumea au fost de așa natură încât, în zgomotul luptei, care face așa de mult parte din istoria omenirii, acest consimțământ abia a fost băgat de seamă. Și, prin urmare, mulți au considerat în mod greșit forța armelor drept consimțământ al acestora, admitând cucerirea ca pe una din originile cârmuirii. Dar cucerirea e atât de departe de a fi stabilirea unei cârmuiri, pe cât de departe este demolarea unei case de clădirea uneia noi. (...) Dacă un tâlhar îmi intră cu forța în casă și mă silește, cu pumnalul la gât, să semnez acte prin care-i încredințez lui averea mea, îi va da oare aceasta vreo îndreptățire? Exact o astfel de îndreptățire are, prin forța armelor, un cuceritor nedrept care mă forțează să mă supun. Vătămarea și crima sunt egale, fie că sunt înfăptuite de purtătorul unei coroane sau de un răufăcător mărunț. Rangul atacatorului și numărul celor ce-l însoțesc nu produc nicio diferență în privința fărădelegii, decât, poate, să o agraveze. Singura diferență este că tâlharii mari îi pedepsesc pe cei mici pentru a-i ține sub ascultare, iar cei mari sunt răsplățiți cu lauri și triumf pentru că sunt prea mari pentru mâinile firave ale justiției din această lume și [tot] ei dețin puterea care ar trebui să-i pedepsească pe atacatori.

Care este leacul împotriva unui tâlhar care îmi sparge casa? Apelul la legea dreptății. (...) Iar dacă cel cucerit sau copiii săi n-au pe pământ nicio instanță, niciun arbitru la care să facă apel, atunci ei pot face apel la ceruri, (...) și pot repe-ta apelul lor până când își redobândesc dreptul înăscut al strămoșilor lor, care constă în a avea asupra lor un astfel de legiuitor încât majoritatea să-l aprobe și să-l încuviințeze în mod liber. Dacă se aduce obiecția că aceasta va cauza probleme fără sfârșit, eu răspund că acestea nu vor fi mai multe decât cele cauzate de justiție, acolo unde ea e deschisă tuturor celor ce fac apel la ea. Acela care își tulbură vecinul fără motiv e pedepsit pentru aceasta prin dreptatea făcută de instanța la care el face apel. Iar acela care face apel la ceruri trebuie să fie sigur că dreptatea e de partea sa și de asemenea că merită osteneala și costul apelului, căci va răspunde în fața unui tribunal care nu poate fi amăgit și în mod sigur va plăti toate relele pe care le-a produs fiecăruia dintre tovarășii săi, adică oricăruia dintre oameni. De aici reiese în mod clar că acela care cucerește printr-un război nedrept nu poate prin aceasta dobândi vreo îndreptățire la supunerea și ascultarea celui cucerit.”

(John Locke, „Al doilea tratat despre cârmuire”, București, Editura Nemira, 1999, traducere de Silviu Culea, prefată de Adrian-Paul Iliescu)

ÎN PREAJMA CENTENARULUI UNIRII

„CÂND TRAVERSEZI GRANIȚA DE PE PRUT OBSERVI IMEDIAT CĂ STRĂBAȚI O FALIE, UN FEL DE SAN ANDREAS. CU TOATE CĂ ROMÂNIA ESTE ÎNCĂ DEPARTE DE A AVEA UN NIVEL INDUSTRIAL ȘI CIVILIZAȚIONAL COMPARABIL CU STATELE DIN VEST, SESIZEZI DIFERENȚA DINTRE UN STAT ȘI UN SIMULACRU, RM, O FOSTĂ COLONIE, CARE SUPRAVIEȚUIEȘTE DATORITĂ BANILOR EUROPENI ȘI AMERICANI...”

În preajma centenarului, tema Unirii Basarabiei cu România capătă o valoare simbolică și escatologică, așa cum omenirea întâmpina anul 1000 sau 2000 (ultimul eveniment a fost trăit chiar de noi dată fiind proximitatea lui). Dincolo de faptul că Unirea rămâne idealul românesc dintotdeauna, cât de real este actul Unirii acum, în ajunul centenarului? El se poate produce, dar poate să nu se realizeze. Până la urmă, vorbitorii limbii germane au rămas să trăiască în trei state diferite (până nu de mult, în patru), iar vorbitorii de neerlandeză, în două (nu mai luăm în calcul Surinamul). Mai mult, în Flandra circulă și glotonimul *limbă flamandă*. Fiecare stat are propria istorie și propriul specific. Bineînțeles că statele remarcate supra s-au format în alte condiții. În primul rând, Elveția nu constituie un rapt din Germania. În al doilea rând, popoarele mici, cum sunt cel elvețian, patru-lingv, și cel belgian, bilingv, s-au constituit în condițiile unei înțelegeri la care s-a ajuns în Europa după mai multe războaie distrugătoare. Într-un anume fel se credea, înainte ca Rusia să invadeze Crimeea și Donbasul, că și în Europa de Est s-a ajuns la pax europeană, în condițiile căreia statele mici, cum e și Republica Moldova, pot să-și făurească un destin propriu, în conformitate cu dorința majorității. Iar sondajele arătau că populația agreează soluția unui stat independent, care ar fi aranjat, totodată, pretențiile Rusiei în această zonă a lumii, având Transnistria (și Găgăuzia) drept garanție. Acum lucrurile au devenit mai complicate atât în plan internațional, cât și intern.

Când traversezi granița de pe Prut observi imediat că străbați o falie, un fel de San Andreas. Cu toate că România este încă departe de a avea un nivel industrial și civilizațional comparabil cu statele din Vest, sesizezi diferența dintre un stat și un simulacru, RM, o fostă colonie, care supraviețuiește datorită banilor europeni și americani. Principala deosebire care desparte RM de tot ce se află mai la vest de Prut este că acolo se trăiește și se creează, iar în Basarabia/RM se subzistă și se luptă. Viața e de

fapt o luptă permanentă pentru subzistență, în ciuda unor aparențe vizibile mai ales la Chișinău, cum sunt mașinile luxoase sau conacele unor demnitari. Nu există probabil nicio literatură în lume în care filonul acesta patrioti-co-lingvistic să nu fie exprimat cu mai multă pregnanță și ostentație decât poezia scrisă între Prut și Nistru. Tema plaiului natal și a limbii reprezintă un fel de blestem al nostru. Rănila invocate de Alexie Mateevici acum o sută de ani sunt încă deschise.

Este suficient să părăsești cele două orașe de care dispune RM, Chișinău și Bălți, și să stai o vreme în oricare oraș din România ca să simți o diferență enormă. Raportul spațiu-locuitor este reconfortant la Botoșani sau Galați (am luat orașe mici din spațiul moldav) și e năucitor în Basarabia. Aglomerațiile de pe străzile din Chișinău pot fi întâlnite doar în marele centre turistice sau în orașele asiatice. Spațiul din Chișinău sau Bălți nu este generos cu oamenii, care îl populează. Simți o permanentă agresiune a spațiului, care nu a fost gândit pentru om, de aici și o bună parte a agresiunii unei ființe umane împotriva alteia. Omul nu are sentimentul apartenenței la o civilizație, adică la o intimitate.

Cauza principală este că orașele au fost proiectate și construite în mod artificial, prin aflux de populație străină locului și obiceiurilor. În plus, rușii care au stăpânit Basarabia 200 de ani, nu au știința fondării de localități urbane, întrucât și orașele lor au fost întemiate de specialiști străini. Kievul sau Novgorodul a fost întemeiat de vikingi. Mai încoace, Sankt-Petersburgul a fost construit aproape exclusiv de arhitecți și ingineri europeni. În ceea ce privește Chișinăul, acesta era, cel puțin în primele decenii de la acaparare, o reședință a funcționarilor, care îl priveau ca pe un loc de exil, căci nu numai Pușkin a trăit, ca mare poet, foarte acut acest sentiment al străinătății și inaderenței. Chișinăul din perioada sovietică nu se poate mândri cu niciun monument de arhitectură sau cultură, în afară de monumente dedicate unor revoluționari

anacronici, care accentuau/accentuează senzația de vremelnicie.

Toate comparațiile ne conduc spre consecința firească a unei integrări românești și paneuropene. În ciuda acestui deziderat clar, Unirea dintre Basarabia și România rămâne o chestiune incertă ca și acum un sfert de secol, când a fost declarată independența RM.

Lingvista americană Johanna Nichols a făcut o observație interesantă în lucrarea sa, *Linguistic Diversity in Space and Time* (1992). Ea a identificat două spații lingvistice instituite de-a lungul istoriei: spațiul de câmpie (*spread zone*) și spațiul de munte (*residual zone*). Astfel, spațiul de câmpie e întins din Carpați și până în Siberia și China. În acest areal, susține cercetătoarea, s-a vorbit totdeauna o limbă sau doar câteva limbi de obicei înrudite: de la indo-europeană la iraniană (sciți, sarmați, alani/iași), mongolă, turcice și, actualmente, până la rusă. Aici limbile se înlocuiesc unele pe altele pe durata istoriei. Alta e situația în zona de munte. Aici limbile se adună fără să se înlocuiască. De aceea în spațiile restrânse, cum sunt Balcanii, avem o aglomerație de limbi. Iar Caucazul e o adevărată babilonie.

Deci Rusia este cea care controlează în prezent acest areal de câmpie. Nu sunt semne că dominația rusă ar slăbi și că în spațiul de câmpie, despre care amintește Johanna Nichols, s-ar instaura o altă orânduială și, respectiv, o altă limbă sau grup de limbi (În tot cazul, nu îmi asum eu rolul lui Dimitrie Cantemir, care a descris declinul Imperiului Otoman într-o vreme când nu existau indicii peremptorii ale acestui apus imperi- al). Atâta timp cât Rusia mai stăpânește, într-o formă sau alta, spațiul vizat, nu se poate vorbi despre un climat propice Unirii. Trebuie amintit că și precedentă Unire s-a înfăptuit tot într-un context în care Rusia era devastată de o mare criză de sistem, adâncită de războiul mondial și de revoluție. După ce Rusia și-a revenit, în circumstanțe cunoscute astăzi, ordinea în care o limbă stăpânește un imens teritoriu (*spread zone*) s-a întors și ea.

© N. RĂILEANU

TEOFANII ÎN FORMAT A4

DOMNUL D., BIJUTIERUL HARNIC ȘI CREATIV (II)

DE TEO CHIRIAC

V

Până una-alta, îl voi invita pe mai tânărul coleg la lectură. Pentru început, vom citi sau reciti „frumosul... poem” *Teogonia*, compus/ creat/ născut de Hesiod, un mai tânăr coleg al lui Homer, în care e „cântată” geneza/ crearea/ nașterea Cerului și a Pământului, genealogiile divinităților elene vechi și străvechi. Apoi, întâmplător sau nu, vom da peste tratatul *Despre frumos* din *Enneade*-le lui Plotin, acel inspirat continuator al ideilor filisofice ale marilor săi înaintași, Platon și Aristotel. Citind/ recitind/ gândind și simțind vom ajunge în zilele/ secolele noastre, până la cititorii/ comentatorii/ admiratorii lui Plotin, precum Goethe, Hegel, Schelling, Bergson.

În pauzele de lectură, vom face plimbări în natură. Ne vom pierde printre frumusețile-i sălbătice, fruste, suave. Din când în când vom reveni ca să răsfoim pe iPad profunde, elegantele *Scrisori către un tânăr poet* aparținând lui Rainer Maria Rilke, autorul *Elegiilor duineze*.

Unul din sfaturile date de poet mai tânărului său coleg e valabil pentru creatorii de toate vârstele: „Cufundați-vă în dumneavoastră înșivă!”.

VI

Întrebarea mai tânărului coleg de breaslă despre cum se scrie „un poem frumos” e pe cât de măgulitoare, pe atât de frustrantă. Măgulitoare, întrucât mai tânărul coleg e convins că am compus deja un asemenea poem. Frustrantă, deoarece mi-am pus și eu de sute de ori aceeași întrebare, dar n-am ajuns, încă, la un răspuns mulțumitor. Cât privește „poemul frumos”, acesta e de multă vreme în fază de procreare, de zămislire. E în proiect, cum ar spune mai tânărul meu coleg.

Adesea mă întreb cu înfrigurare: câtă strădanie, cât efort și cât sacrificiu îmi va cere crearea celui poem? Câți ani de maximă intensitate va trebui să trăiesc și câtă energie sufletească va trebui să cheltuiesc pentru a scrie/ a compune/ a naște Frumusețea celui mare poem?

În rarele momente când zămislesc/ creez/ compun și eu ceva sunt îngrozitor de urât. Frumusețea pe care încerc din răsputeri s-o aduc la lumină îmi tulbură mințile, îmi schimbă înfățișarea. Atunci mi-e teamă să mă uit în oglindă. Dacă m-aș vedea atunci în oglindă, cred că m-aș prăbuși, aș cădea în leșin. Aș muri de rușine dacă aș da ochii, atunci, cu Îngerul, cu Muza, cu Duhul inspirator. În acele momente, prefer să stau încuiat în cameră, la masa de scris, pentru a nu-i îngrozi pe

membrii familiei. Când trec acele ore de suferință fizică și psihică (ore de zi, de noapte?), mă învăluie o stare indefinită: smerenie, liniște, bucurie?

VII

Se știe dintotdeauna că nimic nu vine fără străduință, fără efort, fără sacrificiu. Poate doar însuși nimicul, neantul, vidul. Eu doar cu Frumusețea pot rezista în fața Nimicului. Dar, cel puțin deocamdată, eu nu sunt un creator de Frumusețe. Eu sunt liantul, mijlocitorul între Frumusețe și Nimic, între ființare și transcendență, între sacru și profan.

Frumusețea îmi înfrânează dorințele, îmi ține la distanță biologicul, fiziologicul. (În adolescență, prima mea iubire – cea de la Filologie – era atât de frumoasă, de neprihănită, încât, după ani de admirație, de dragoste platonică, am consimțit, tacit, să se unească prin căsătorie c-un tânăr de la Economie).

Prin simplitatea și firescul ei, Frumusețea face cu mine tot cea vrea ea: mă doboară, mă ingenunchează, mă îngroapă, ca apoi să mă ridice, să mă înalțe.

Frumusețea mă face să uit de trecerea implacabilă a timpului. Îmi îndulcește gândul la moarte.

Energia însuflețitoare a cuvântului, a sunetului, a culorii mă ajută să-mi redobândesc ființa din Nimic.

VIII

Frumusețea e cu atât mai firească, mai pură, cu cât mai mari sunt eforturile creatorului, sacrificiile aduse fiind pe măsură. Or, Frumusețea nu îngăduie falsul, copia, producția în serie. Mai ales când materia primă e de origine divină.

Citindu-l pe Hesiod, aflăm că Uranus (Zeul Cerului) și Gaia (Mama Pământ) au procreat multe „opere și capodopere”, adică mulți zei și zeițe, dar și destulă „maculatură”, „nonvaloare”, precum ciclopii și hecatonchirii (giganți cu cincizeci de capete și o sută de mâini). Speriat că ultimii îl pot detronea, Uranus i-a ascuns în Gaia (în mărintaiele Pământului). Durerile cauzate erau atât de mari, încât aceasta l-a rugat pe Cronos, fiul său mai tânăr (atenție: urmează o frază care îl poate afecta psihic pe mai tânărul coleg), să-și castreze tatăl, pentru ca alți urmași monștruoși (altă „maculatură”, alte „nonvalori”) să nu mai apară. Dar ororile nu se opresc aici. Din sângele curs din rană pe pământ s-au născut nimfe și giganti, aceștia având înfățișări monștruoase. (Rezistența „urățeniei”, „maculaturii”, „nonvalorii” este greu

de învins!). Abia după aruncarea în mare a organelor genitale, din spuma mării/ din sperma prolificului Uranus ia naștere Afrodita, simbol al dragostei, frumuseții și fertilității.

Astfel, în virtutea descendenței sale divine, Uranus a fost sacrificat, prin emasculație, în numele Frumuseții.

Zămislirea/ crearea/ nașterea frumoasei zeițe rămâne a fi spre învățătură și azi. Și nu doar pentru mai tânărul meu coleg de breaslă.

IX

Ca să scriu „poemul frumos”, pe care bunul și naivul meu coleg crede că l-am scris deja, am nevoie de ceva mai mult decât de cuvinte. Asemenea învelișului calcaros al scoicii marine, cuvintele nu reprezintă decât partea exterioară, carnea și oasele lucrării, dar viața și valoarea ei stă în spiritul însuflețitor al creatorului.

Lărgind puțin spațiul comparativ, găsesc unele similitudini sensibile între geneza mărgăritarului și scrierea viitorului poem.

Ca punct de pornire, au aceeași întâmplare simplă și neplăcută. Un corp străin (de exemplu, un fir de nisip), o rănire accidentală face ca scoica să-și atenueze senzația deranjantă, acoperind corpul străin cu o materie netedă și lucioasă: sideful. Rezultatul acestui proces natural, de apărare, este miraculoasa alcătuire numită mărgăritar.

Corpul străin, nimerit întâmpător sau nu în sufletul creatorului, poate fi orice: un lucru, un fenomen, o stare. De exemplu, gândul la moarte sau gândul la viața veșnică, un duh bun ori un duh rău, demonic, „exilat” în trupul și sufletul creatorului: „Și ca să nu mă trufesc cu măreția descoperirilor, datu-mi-sa mie un ghimpe în trup, un înger al satanei, să mă bată peste obraz, ca să nu mă trufesc” (II Corinteni, 12:7).

Oricât de inspirată ar fi comparația, ea nu poate ține locul metaforei revelatoare, iar un semn, de rană sau de carte, nu adaugă semnificație poemului. Pentru ca poemul să devină un model de creație, un simbol al Frumuseții divine, autorul va trebui să parcurgă o cale lungă și anevoioasă. (Scoica a învățat arta izolării unui corp străin, transformându-l în mărgăritar, vreme de milioane de ani.)

Într-adevăr, comparația între mărgăritarul creat în corpul unei scoici și lucrarea sufletului din corpul creatorului este demnă de reținut. Dar ea nu e decât un detaliu sugestiv în economia viitorului poem.

Or, în același context, pot fi făcute și alte comparații. De exemplu, sacul perlier al scoicii deschise e asemenea ovarelor feminine. Să fie oare acesta motivul pentru care femeia prețuiește atât de mult bijuteriile, în special mărgăritarele?

99% dintre mărgăritarele comercializate azi sunt false, artificiale.

99% dintre poemele scrise azi rămân necitite, neprețuite. Sunt false, artificiale?

X

Pentru a limpezi cumva lucrurile, din când în când vine Domnul D., bijutierul. El vine când vrea El. Călcând pe apă, pe aer sau pe pământ. El vine când nu-l așteaptă nimeni: nici micii creatori, nici creatorii mai mari. El vine când crezi că a uitat de tine. Faptul că tu, una dintre capodopere Sale, creezi/ zămislești/ naști – îl emoționează până la lacrimi.

Domnul D. vine pe post de expert. Cu razele Sale X, cu lumina Sa atotpătrunzătoare examinează podoabele mărilor și oceanelor, deosebind mărgăritarele adevărate de cele false, mărgăritarele cu valoare inestimabilă de cele cu valoare comercială.

Domnul D. discernе nu doar mărgăritarele făcute de cele contrafăcute. El distinge la fel de ușor sufletele curate de cele întinate, creațiile facute cu har de cele făcute cu hâtrie și meșteșug, inspirate din lumină sau din întuneric.

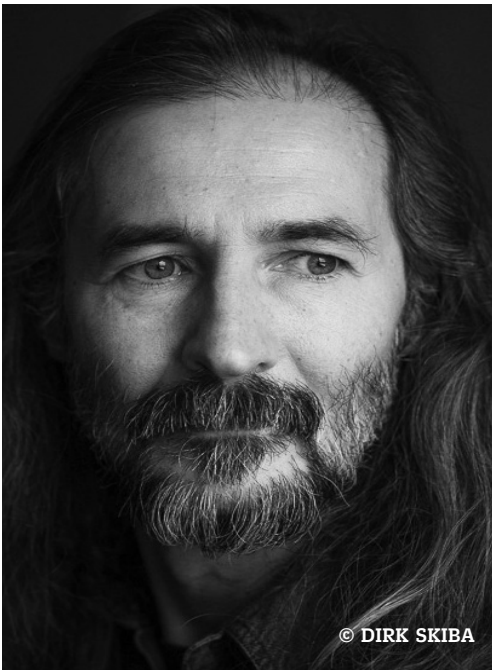
Tot Domnul D. le dă sfaturi practice mai tinerilor Săi colegi de creație: „Nu dați cele sfinte câinilor, nici nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce în picioare și, întorcându-se, să vă sfâșie pe voi” (Evanghelia după Matei, 7:6).

XI

Oh, dar de cât timp tot așteaptă un răspuns la întrebare, mai tânărul meu coleg de breaslă a îmbătrânit și el. Incredible, dar acum el este cu mult mai bătrân decât mine. Și mai incredibil este faptul că el poate să se numească Rilke, Plotin, Hesiod sau Domnul D. Oricum s-o fi numind, în loc de răspuns îi întind aceste cuvinte scrise în grabă, cu cerneală simpatică: „Frumusețea divină e în fața ta. Ea stă pe masa de scris. E ca o tânără femeie întinsă pe masa de operație. Doar un creator dăruit cu har, un chirurg cu mâini de aur știe cum și cât să taie din țesutul material și cât din cel sufletesc, pentru a da naștere unui nou țesut, unei noi ființe, unui Poem... frumos.”

SCRIS | CETIT

VIII. DESPRE EVGHENI
EVTUSENKO,
ÎN LUNA PLECĂRII LA CELE VESNICE
A LUI NICHITA STĂNESCU
de EMILIAN GALAICU-PĂUN

Ter-te-mi-se întârzierea cu care reacționez, în scris, la moartea marelui poet rus Evgheni Evtușenko (18.07.1932 – 1.04.2017). Nu îmi voi da cu părerea despre opera sa poetică (au fâsut-o destui în cunoștință de cauză), ci voi întoarce și eu din condei două istorii, cu același personaj, fiindcă sunt oarecum legate între ele, fie și prin ricoșeu. Cea de-a doua ține de mult de Istoria Literaturii (cu majuscule!), și o știe „toată lumea” (literară, cel puțin); va trebui însă să treacă ceva timp, ca s-o aflăm și pe prima, chiar din gura protagonistului – nimeni altul decât poetul rus Evgheni Evtușenko, deja la vârsta amintirilor – via consemnarea reporterului de ocazie – nimeni altul decât poetul român Nichita Danilov –, care a și așternut-o pe hârtie. Să le luăm pe rând.

Prima. Înainte să ajungă un adevărat globe-trotter, tânărul poet rus Evgheni Evtușenko a trebuit să treacă... Prutul – în sensul invers decât suna celebrul ordin antonescian – și se pare că a făcut-o cu dreptul! Iată ce-și amintește, peste decenii, marele rus, la un pahar de vorbă: „În anii șaizeci am trecut și eu prin Iași. Era primul oraș pe care l-am vizitat atunci când mi s-a permis să ies din Uniune. Tovarășii m-au cazat la cel mai bun hotel. Din banii pe care-i câștigasem publicând versuri, am cumpărat vin roșu românesc, puterea ursului. Iar noaptea am împărțit-o cu cea mai frumoasă femeie pe care am întâlnit-o vreodată. În

timp ce ne hărjoneam ca niște nebuni pe canapea, portretul lui Gheorghe Gheorghe-Dej s-a desprins din perete și ne-a picat în cap. Mi-am dat seama atunci că semnul acesta e de bun augur și că dragostea învinge orice dictatură. De aceea nu m-am mirat când mai târziu a căzut zidul Berlinului și apoi comunismul...” (Nichita Danilov, „La Dinescu. Așteptându-l pe Evgheni”, din volumul *Portrete fără ramă*, Tracus Arte, 2012). Nimic de luat, nimic de adăugat – decât că „cea mai frumoasă femeie” trebuie să fi tras o frică soră cu moartea, și că vor trece alte trei decenii și mai bine înainte să cadă Zidul, după ce nu portretul, ci însuși Ceaușescu a picat (în dizgrația Moscovei, apoi sub gloanțele românilor)...

Secunda. Peste doar câțiva ani de la „descălecarea” – sau poate... încălecarea, ca să nu zic călărirea până-n zori! – moldavă, mai exact în 1965, (încă) tânărul poet rus Evgheni Evtușenko participă la întâia ediție a Festivalului de Poezie de la Struga, din fosta Republică Federativă Iugoslavia (acum, Macedonia), unde a trebuit să se încline în fața tânărului poet român Nichita Stănescu, de-un leat cu el, care obține, cu poemul „Quadriga”, *Premiul mic*, pentru tineri (între paranteze amintim că vor trece alți 17 ani, înainte ca Nichita Stănescu să fie încoronat, tot aici, la Struga, cu *Cununa de aur*, un fel de Premiul Nobel al poeților). Lui Evgheni Evtușenko nu i-a picat bine faptul

că juriul macedonean l-a preferat pe român, astfel că în aceeași seară s-a pus pe băut, ca să-și înece amarul în votcă; și cu cine credeți – sigur că da, cu Nichita Stănescu! De la o vorbă la alta, la un moment dat s-au luat la pumni. I-au despărțit, apoi s-am împăcat pe loc, iar ca răbufnirea de orgoliu a rusului să nu impie-teze prietenia dintre popoare, la întoarcerea poeților în patriile lor, în cele două capitale – Moscova și București – s-a hotărât să fie tradusă poezia lui Nichita Stănescu în limba rusă; la fel, să fie tradusă poezia lui Evgheni Evtușenko în limba română. Toate bune și frumoase, doar că... poezia lui Nichita Stănescu urma să fie tradusă de nimeni altul decât Evgheni Evtușenko, la fel cum și poezia lui Evgheni Evtușenko urma să fie tălmăcită de nimeni altul decât Nichita Stănescu. Zis și făcut (după versiunile *ad-litteram*). Din câte știu, Evtușenko n-a mai luat *Cununa de aur*, și nici Premiul Nobel, după care a tot alergat; în ce-l privește pe Stănescu, a fost „în cărți” pentru premiul Academiei Suedeze, doar că plecarea prematură, la 50 de ani, i-a retezat brusc traiectoria ascendentă.

Să fie și de data asta o pură întâmplare faptul că Evgheni Evtușenko s-a stins pe 1 aprilie, la doar o zi diferență de la ziua de naștere a lui Nichita Stănescu?! Mă întreb în decembrie, luna în care acum 34 de ani, pe 13, Nichita intra în nemoarte...

FIRUL CU PLUMB

GEORGE MENIUC
(1918-1987)

ÎNSERARE

A strigat cineva? Da, fluieră tata în vie.
Vedenii se-apleacă pe mal? Da, sălciile sure.
Ești aici, vântule? Da, anii cu freamăt de pădure.
Acesta e timpul? E o fereastră, e o culoare, e o melodie.

Umblă mai încet. Și cu mâinile acoperă fața.
Pridvorul e singur. Seara e singură. Pe ape
Despletite și singure, tremură ceața.
Cerul e trist. Tăcerea, aproape.

Cade oboseala peste rugina florilor
Și-atâta sfâșiere sonoră pe pământ!
Ai auzit? Îndelungă trecerea orelor,
În tovărășia umbrelor, fără cuvânt.

SEMNAL

DUMITRU CRUDU
MOARTEA
UNEI
VEVERIȚE
(PROZĂ SCURTĂ)

BUCUREȘTI
EDITURA UNIVERS
2017

„Dumitru Crudu nu știe să scrie mai mult de trei pagini la o povestire (cam zgârcit). Numai el știe cum face, dar după trei pagini te-apucă o duioșie sfâșietoare care nu te lasă în pace trei zile. Minuna-tă verva ta tristă, Dumitru Crudu!”

Cristina HERMEZIU

DE CE (MAI) SCRITEM

DE ION POP

Așternusem vreo zece rânduri sub titlul de mai sus când – coincident! – am primit *Revista literară* pe a cărei pagină 3 era tipărit textul confratelui Mircea V. Ciobanu, *De ce (mai) citiți poezie?* Se vede că niște spirite îngrijorate cam de aceleași realități băteau din aripi peste frontiera noastră fluidă, lăsând, totuși, și pentru lectura poeziei, și pentru motivația scrierii ei și a literaturii în general, o margine de speranță. Articolul venit de la Chișinău pune, evident, o întrebare tot mai preocupantă în ultimii ani, căci s-a tot observat rarefierea publicului interesat de scrisul liric, cel mai gratuit și mai inutil în percepția comună, de unde și vorba știută după care „poezia” poate fi echivalată cu ceva fără nicio legătură cu viața imediată, serioasă, practică, singura care, în fond, ar conta. Căutate în mediul de pseudosocializare al facebook-ului, unde numai cine nu vrea nu-și dă cu părerea, răpunsurile – multe admirabile! – au venit, zice autorul anchetei, tot de – și numai – de la poeți... Decepție mare, ce ar putea fi cât de cât corectată de gândul că, înmulțindu-se autorii de versuri, în ciuda vremilor nevoiașе, a sporit, totuși, și numărul cititorilor de poeme... Dar nu, – eu, unul, cred totuși că speța celor interesați de poezie nu se reduce doar la scriitorii ei – dovadă că la lecturile publice, la festivalurile literare, la încă puținele recitaluri bine alcătuite din poezii de ieri și de azi, sălile nu sunt deloc goale (în vara asta, de pildă, la o seară de poezie Gellu Naum, curtea Muzeului Național al Literaturii Române din București s-a arătat neîncăpătoare, iar la FILIT-ul ieșean știm că sunt foarte numeroși iubitorii de Litere). În Occidentul ceva mai dus la școală astfel de întâlniri, la care se plătesc bilete de intrare, au intrat în circuitul firesc al interesului public. Nu se îmbulzesc, desigur, mulțimi spre aceste spații de rezonanță, cum nici spre marile săli de concert, de teatru sau de cinema nu se înghesuie orașe întregi, însă locurile rămase libere nu sunt multe. Zic, „ceva mai dus la școală” – și cred că aici se află miezul chestiunii, deopotrivă în latura ei negativă și în cea, un pic mai încurajatoare, a celui „mai” al firavei speranțe din titlurile noastre. E tema în jurul căreia începusem, așadar, să-mi aliniez micile reflecții legate de motivația posibilă a scrisului de la ora de față,

amenințată și ea de dubii justificate și de similare îngrijorări.

Întrebarea „De ce scrieți?” s-a pus – se știe – de nenumărate ori în ultima sută și ceva de ani. Înmulțindu-se cititorii și crescând, în timp, prestigiul autorilor, a sporit și curiozitatea față de motivația și laboratorul intim al artizanului verbal. Și literatura (proza) realistă și poezia, ajunsă adesea la spectaculoase capacități de sugestie prin rafinarea „artei combinatorii”, au solicitat explicații și speculații, detalieri ale tehnicii scrisului, fără a uita să se tragă cu ochiul spre penumbrele scenei, în biografia autorilor: stratificate aure de mister înconjurau textele și viețile de sub ele. Răspunsurile autorilor chestionați au fost mereu surprinzătoare, fie prin gravitate, fie prin afișarea unei frivolității extreme, în funcție de dispoziția de moment a celui interogat: s-a invocat impulsul, pentru unii irepresibil, de a se confesa, punându-și întrebările mari, și lor, și lumii din jur, nevoia de a construi universuri compensatorii, eliberându-se în spațiile infinite ale imaginarului și visului. A scrie pentru că nu știi să faci altceva mai bine era o formulare dintre cele mai frecvente: practica scrisului era asimilată unui fapt vital, firesc, solidar cu trăirile de adâncime ale scriitorului. Revolta simbolică împotriva in Justițiilor și frustrărilor de tot felul putea sta alături de bucuria meșteșugului bine făcut, a fericitei potriviri a cuvintelor din care putea să iasă cartea frumoasă meritând, ca la Argezi, cinstirea creatorului, dar putea mărturisi totodată neputințe, tensiuni și răni lăuntrice, aspirații știute drept irealizabile. Mulți au spus că pur și simplu nu știu de ce scriu, au fost și dintre aceia care, mai în glumă, mai în serios, își motivau lucrul din nevoia de a se face cunoscuți, de a se îmbogăți, a nu se plictisi, a face timpul să treacă ori să nu treacă prea repede... Apoi scrisul-act euharistic, de împărtășire și împărtășanie din marile taine... Și, adeseori, cel obsedat de moarte, cu firave speranțe de supraviețuire în cei care vor veni... Încăpea în aceste ecouri, cum se poate deduce, mai toată viața („o viață îngropată în temelii”, chinul deopotrivă blestemat și fericit al îmbinării cuvintelor, „tighelul de sânge-nchegat” strecurat în țesătura poemului, dar și jocul liber, ca de copil ori de zeu olimbian)... Scriu pentru că

exist, ar putea rezuma, cartezian, scriitorul cu portretul-robot dat în urmărire generală...

Dar astăzi? – Scriitorii de vocație nu răspund și nu pot răspunde altfel, în fond, adică pe tot atâtea voci câte ființe se lasă întrebate, solidare însă în credința ultimă că merită și trebuie să scrii. Pornind de jos, de la „determinarea”, nu-i așa, a „suprastructurii” de către „bază”, se pare că foarte puțini autori de literatură ar putea spune că mai cred în posibilitatea de a se îmbogăți material de pe urma muncii lor. Își câștigă traiul din alte meserii, scriu când au vreme, contra unor onorarii cât „mainimicul”, ori de două ori gratuit, știind că nici nu vor fi plătiți, nici nu vor putea schimba lumea. Poate răsplătiți de instanțe lăuntrice, cu supape, din când în când, metafizice...

Oricâte îndoieli am avea, însă, cu privire la rostul și soarta scrisului la ora de față, vor fi întotdeauna niște oameni, cum întotdeauna au fost, care vor găsi în ciudata îndeletnicire măcar una dintre rațiunile lor majore de a fi. „Coate goale” și „scârța-scârța pe hârtie”, cum au fost adesea calificați, priviți de foarte sus de atâția mai-mari-ai-zilei și orei, minoritari mereu, în felul lor, căci făcând inevitabil parte din „minoritatea gânditoare” (cum zice, exact și cu tristețe, Ana Blandiana), fără mari speranțe în vreo „discriminare pozitivă”. Unii dintre cei mai sceptici în privința ecoului a ceea ce fac zic că scriu doar pentru propria lor satisfacție, pentru o împlinire pe care nimeni altcineva nu le-o poate asigura. Individualism explicabil pe fundalul atâtor eșecuri colective, angajamente idealiste, iluzii trădate. Da, se vede aproape zilnic că aproape nimic nu mai încurajează scrisul literar și artistic. Însuși gestul scrierii, acțiunea deprinsă de secole de a așterne cuvinte pe „suportul tradițional” al hârtiei, începe să fie pus sub semne de întrebare. De ce să se mai chinuie școlarii rotunjind litere la orele de calligrafie, e așa de obositor... Numai că, apăsarea „condeiului” pe hârtie poate induce sentimentul că ai mai găsit un mic punct de sprijin și, urcând și coborând între liniile hașurate, poți, cine știe, avea un început de gând despre alte urcușuri și alunecări viitoare, iar rotundul – ah, rotundul, cum poate el cuceri, calm,

spații din afară aduse către micul tău univers intim... Și ce să mai spui despre truda scriitorului de până mai ieri, cu zecile de variante ale textelor, cu tăieturi sângerânde de fraze și cuvinte, până la șlefuirea crezută definitivă... Ar fi să ne lamentăm, însă, cam degeaba, căci tehnologiile comunicării, atât de profitabile în multe privințe, răstoarnă aproape zilnic calculele de la toate etapele vieții scrise.

Nu asta este, de fapt, problema. Grav mi se pare, cum s-a spus și am spus de atâtea ori, că pe fundalul prea multelor devalorizări, relativizări de adevăruri, „gândiri slabe”, în care e prinsă viața omului de azi, tocmai educația umanistă este cea mai afectată și împinsă la marginea „interesului național” proclamat de către administratorii bietelor noastre vieți. Ca să-i poți citi pe scriitorii care își motivează în fel și chip rostul pe lume, e nevoie, evident, să înveți mai întâi să citești, să poți înțelege ce e scris pe o pagină de carte, ca apoi să prinzi, poate, gust pentru „zăbava” lecturii printre atâtea „urgente” ale vieții imediate.

Da, „cărțile au suflet” – cum zice frumos Nicolae Manolescu, și fiecare carte poate fi un adaos la propriul nostru suflet. Numai că trebuie ca „patima cititului” să fie cultivată de timpuriu, sfidând concurența altor căi, cu mult mai facile, dar și mai superficiale, spre „informație”, ca să ajungi, cum am mai notat, la *formație*. Zadarnic ne tot mirăm oftând că lumea nu mai citește, dacă numitei lumi nu i se insuflă gustul pentru lectură încă din clasele elementare. (În paranteză fie zis, l-am felicitat de curând pe un nepot al meu din clasa a patra, că a fost „prins” de învățătoare citind, pe sub bancă, o carte de Jules Verne, ca să nu stea degeaba după ce-și încheiase, înaintea altor colegi, exercițiile date spre rezolvare). Adică un gust educat, exigent, care va ști să aleagă între scribul veleitar mediocru, cu „versuri care nu ating” – cum scrie Mircea V. Ciobanu, și poetul adevărat, în stare să provoace vibrația lirică și cugetarea însoțitoare. Zisele „instanțe culturale” ar trebui să fie ele însele cultivate, competente, responsabile față de educația „națiunii”, propunând programe școlare edificatoare din punct de vedere estetic (și etic), iar

> dascălii, cu adevărat prețuiți și nu marginalizați, cum se tot întâmplă, să fie formați ei înșiși ca autentice spirite formatoare de personalități promise unor împliniri viitoare. Dar când înseși autoritățile noastre publice fac greșeli elementare de exprimare și de ortografie, când urcă destule trepte ierarhice cu teze de doctorat plagiate, când induc ideea, uluitoare totuși, că un politician corupt ajuns la pușcărie se cuvine să fie eliberat pentru că ar fi scris vreo zece capodopere în trei ani de detenție, ce se poate aștepta de la copilul ori tânărul care ar trebui să aibă alte exemple ale muncii de creație și cercetare și alt respect pentru ea? Mult reclamata reformă a educației, care să echilibreze elementele informației și formației științifice cu cele ale culturii umaniste – istorie, literatură, filosofie... – va trebui odată și odată făcută, dacă vrem cu adevărat să nu recădem într-un „nou ev mediu”, în înțelesul întunecat al cuvântului.

Până una-alta, scriitorul continuă să scrie, având și el în față luminița pâlpâitoare de la capătul tunelului. Câți cititori va cuceri, în câte manuale va intra, depinde mai ales – repet și repetăm – de pedagogia decisivă a anilor de școală, de la cea elementară la liceu. Cititorii de literatură nu vor încurca, desigur, circulația de pe bulevardele cu așa de puține librării, dar pot fi mai mulți, dacă și pe canalele concurente ale televiziunii, de pildă, li s-ar solicita sistematic prezența, „socializând” productiv cu un public mai larg. Mulți vor schimba postul cu astfel de dialoguri, însă câțiva vor rămâne atenți la ele, în mod sigur mai numeroși decât acum. Ca om care mai trage cu urechea la muzicile înalte, știu că pentru destui un Bach, un Mozart sau Wagner nu există, pentru că nu li s-a spus la timp cine au fost și sunt. Vor putea trăi fericiți și ignorându-i, dar e păcat, fiindcă ar fi mult mai bogați sufletește, mai oameni, dacă ar avea ochi de văzut și urechi de auzit. Pentru cei care au aceste organe, scriitorii vor scrie mereu, vor mai scrie, în ciuda vremilor nevoiașе, fiindcă, așa cum au spus mulți dintre ei, nu pot exista cu adevărat decât scriind. Iar cititorii, dacă vor fi „inițiați” în aceste taine, vor mai citi, fără îndoială, și ei...

GAUDEAMUS 2017: SCRIITORI DIN CHIȘINĂU LA FESTINUL CĂRȚII

Editura Charmides a fost prezentă la Târgul de Carte Gaudeamus cu o colecție nouă de poezie: „Great’s”. Colecția, coordonată de Dan Coman, a inclus și trei poeți din Chișinău: Alexandru Vakulovski cu *Priveliști*, Moni Stănilă cu *O lume din evantaie, pe care să n-o împarți cu nimeni* și Dumitru Crudu cu *Cinci poeme din Rotterdam*. Ultimul a fost expus și la standul Editurii Univers, cea care îi publicase acum un an volumul de nuvele *Salutări lui Troțki*. În acest an, Univers i-a publicat cartea *Moartea veveriței*, lansată și ea în cadrul Târgului.

Ion Hadârcă și-a lansat volumul apărut la Editura Prut, *Perfectul (des)compus*, asistat de Varujan Vosganian și Em. Galaicu-Păun. Editura Eikon, cu basarabeianul Valentin Ajder la cârmă (editurii și a lansărilor), l-a tipărit și lansat pe Anatol Rurac (da, pictorul) cu romanul autobiografic *DUBLU 57 (LVII)* sau *Ora Bucureștilor a fost anulată*. L-au asistat Emilian Galaicu-Păun, Igor Isac și Alexandru Corduneanu.

Mihaela Perciun și-a expus la standul Editurii Polirom proaspăt apărutul roman *Cenușă rece*. Programul Târgului a inclus și lansarea romanului Claudiei Partole *Trandafirul* (editura e-Publisher). O colaborare, tradițională deja, dintre scriitorii târgovișteni, chișinăuieni și cernăuțeni a mai dat un rod, cu o echipa mare și purtând un titlu pe măsură: *Târgoviște-Chișinău-Cernăuți. O triadă a poeziei românești* (autori: Mihai Stan, Victor Petrescu, Mihai Cimpoi, Iulian Filip, Vasile Tărățeanu, Arcadie Suceveanu). Iar Editura Arc, continuând o mai veche relație cu Radio Europa Liberă (Chișinău), a lansat la București ediția *Basarabeianul bruiat de KGB. La microfonul Europei Libere – Grigore Singurel, 1981- 1990* (autor: Sergiu Mustăță).

Dar evenimentul care i-a adunat pe cei mai mulți scriitori de la Chișinău în inima Târgului Gaudeamus a fost lansarea volumelor din colecția „Literatura din Basarabia. Început de secol XXI” (Editurile Arc și Știința): *Poezie* (antologator Lucia Țurcanu); *Proză scurtă* (antologator Iulian Ciocan); *Roman* (volumele 1 și 2, antologator Maria Șleahțișchi); *Dramaturgie* (antologator Irina Nechit); *Eseu. Critică literară* (antologator Adrian Ciubotaru). În opinia criticului și comentatorului politic Ion Bogdan Lefter (unul dintre organizatorii Târgului), care și-a împărtășit impresiile despre Târg la Radio România, această lansare a fost evenimentul cel mai important al Gaudeamus-ului din acest an.

A fost o lansare cu participare critică... ecumenică: Alex Ștefănescu de la „România literară”, Paul Cernat și Dan Gulea de la „Observator cultural” (adversari ideologici fer-

venți ai celui dintâi); Ion Bogdan Lefter de la fosta echipă a „Observatorului” (oponent din oficiu al echipei actuale) și Tudorel Urian, adversarul (intelectual) mai vechi al lui Ion Bogdan Lefter. Prezentarea cărților a fost de o manieră intelectuală aleasă, criticii mai și polemizând delicat între ei (Lefter vs. Urian) sau citându-se complementar (cum a procedat elegant Paul Cernat, făcând trimitere la o observație a lui Alex Ștefănescu)...

Alex Ștefănescu, deja expert în poezia română din Basarabia, după ce a scris postfața la volumul respectiv al ediției din 2004 „Literatura din Basarabia în secolul XX”, a salutat cu bine cunoscuta-i generozitate și deschidere apariția acestei colecții. Un eveniment deosebit, de care ar fi capabili doar basarabenii, în opinia lui. Ca și în cazul ediției precedente, Alex Ștefănescu a aplaudat forța emotivă a poeziei scrise în spațiul dintre Prut și Nistru. Paul Cernat a susținut acest demers al criticului septuagenar, fiind și el solidar cu fenomenul literar care se produce la Chișinău și făcând o aplicată incursiune în volumul de proză scurtă. Colegul său, Dan Gulea, a parcurs romanele selectate într-o perspectivă tematică, constatând că toate cele incluse în antologia Mariei Șleahțișchi (de fapt, cu o singură excepție) atacă, într-o formă sau alta, istoria națională, evenimente mai vechi sau mai recente, care au afectat destinul personajelor.

„Trebuie mult curaj și hotărâre ca să tipărești și să propui nu un volum al unei antologii de literatură basarabeiană, ci șase deodată,” afirma criticul Ion Bogdan Lefter. Or, asta a însemnat și cooperarea a două importante edituri de peste Prut, o cooperare venită din buna înțelegere a doi oameni, Gheorghe Prini și Iurie Bârsa. Cele șase volume, sobre și consistente, esențiale celor care vor să studieze mersul literaturii de peste Prut în ultimele cinci decenii, cuprind prozatori, poeți, esești și dramaturgi de toate vârstele și pentru toate gusturile. O adevărată carte de vizită a literaturii basarabene.

„Sper ca următoarea antologie să nu mai apară, a conchis cumva provocator criticul Tudorel Urian, adăugând că e firesc ca acestea să fie publicate doar ca antologii semnate de scriitori aparținând, cum e firesc, literaturii române”. Subliniind că, în comparație cu ediția care cuprindea literatura din Basarabia din secolul XX, în antologiile actuale nu se mai simt diferențele, criticul a dat de înțeles că viitorul literaturii din Republica Moldova nu poate fi decât legat de cel al literaturii române.

Mircea V. CIOBANU

Lansarea colecției „Literatura din Basarabia. Început de secol XXI” (ARC-Știința) la Târgul de carte „Gaudeamus”, 24 nov 2017. Printre invitați: Ion Bogdan Lefter, Dan Gulea, Tudorel Urian, Alex Ștefănescu și Paul Cernat

IN SFUMATO

de EUGEN LUNGU

MÁRQUEZ ȘI MALAPARTE II

Intellectualul Márquez este foarte atent și la ceea ce se citește în Est. În Praga, orașul care îl farmecă, scriitorii sud-americani sunt descoperiți nu după, ci în același timp cu Occidentul: „Noi am avut ocazia să-l cunoaștem pe traducătorul lui García Lorca, un profesor de spaniolă, de treizeci și cinci de ani, impresionant de timid și nervos, dar de o seninătate intelectuală admirabilă. Cunoaște în profunzime literatura spaniolă și este deosebit de interesat de romanul sud-american. Două cărți columbiene traduse în cehă și epuizate cu desăvârșire în câteva săptămâni au făcut obiectul comentariilor lui entuziaste: *Văltoarea*, de José Eustasio Rivera, și *Patru ani la bord cu mine însumi*, de Eduardo Zalamea Borda”. (De altfel, Márquez va constata că Rivera se vinde bine și la Moscova – 300 000 de exemplare în două săptămâni.) În genere, Cehoslovacia îl cucerește pe columbian în așa măsură, încât acesta declară, fără nicio rezervă, că aici multe sunt mai bune decât în Occident. E țara-oază într-un Est sordid, mizer, cu oameni resemnați și mai spere ceva. Praga trece cu brio și „testul ceasului”, un examen psihologic pe care cei doi parteneri de drum îl aplică în diverse țări: „La Praga, lumea reacționează ca în orice țară capitalistă. Acest fapt – care ar putea să pară o prostie – e interesant, căci în Uniunea Sovietică reacționează altfel. La Praga și la Moscova am făcut proba cu ceasul. Este simplă: Franco și cu mine ne-am pus ceasurile înaintea cu o oră, am urcat într-un tramvai și am mers în picioare, agățați de bară, astfel încât ceasurile noastre se vedeau perfect. Un bărbat – cincizeci de ani, gras, nervos – ne-a privit cu un aer plictisit. Brusc, s-a uitat la ceasul meu: 12.30. S-a speriat. Cu un gest mecanic si-a ridicat măneca de la cămașă și a văzut ora de la ceasul lui:

11.30. Și-a apropiat ceasul de ureche, a constatat că merge, dar ochii lui neli-niștiți, triști, căutau în jur un ceas mai apropiat și a dat de cel al lui Franco. Și la acesta era 12.30. Atunci si-a făcut loc cu coatele, a coborât înainte ca tramvaiul să se oprească și s-a pierdut cu pași săltăreți în mulțime.

La Paris și la Roma, reacția e aceeași. La Moscova am făcut proba cu ceasul la orele cele mai arbitrare, am mers cu el pretutindeni și lumea se apropia să-l cerceteze, dar cu o curiozitate diferită”. Tot atunci, reporterul observă și alt amănunt: „La Moscova nu există reflexul de a citi ziarele peste umărul vecinului: actualitatea presei nu se urmărește îndeaproape, nu constituie preocuparea frenetică din fiecare zi, ca în Occident. Moscoviții – care pe stradă sunt vorbăreți și comunicativi – merg cu metroul cu aceeași fervoare cu care doamnele din Occident merg cu tramvaiul metafizic al liturghiei de la ora cinci”.

Și Varșovia are cu ce-l uimi pe ziaristul străin. Polonezii, „umblând cu fitile împotriva rușilor”, și-au găsit neașteptați adepți în intelectualii francezi de stânga – și ce intelectuali! – care i-au supărat rău pe sovietici pentru că au criticat invazia URSS în Ungaria: „Scriitorii francezi care n-au mare succes la ei în țară – în special comuniștii care au ieșit din partid după evenimentele din Ungaria – găsesc un public extraordinar în Polonia. Un ziar din Paris a publicat de curând un articol intitulat «Pentru a ști ce gândeste stânga franceză trebuie să citești presa din Varșovia». Câteva din ultimele articole ale lui Sartre au fost publicate mai întâi în polonă și apoi în franceză. În presa din Varșovia apar polemici înverșunate între mulți dintre cei mai buni scriitori francezi și scriitori polonezi, despre care nu se știe nimic la Paris”.

În Uniunea Sovietică Franz Kafka nu este editat, deoarece e, cum ironizează Márquez, „apostolul unei metafizici pernicioase”! Peste ceva timp, când află lucruri surprinzătoare despre sistemul sovietic, scriitorul exclamă siderat: „În seara când mi s-a explicat la Moscova în ce consta sistemul lui Stalin, n-am găsit niciun detaliu care să nu aibă un antecedent în opera lui Kafka”.

În același sistem se înscriu și realitățile culturale: „Stalin a pus bazele unei estetici pe care criticii marxiști – între aceștia ungurul György Lukács – încep să o demoleze. Regizorul de film cel mai faimos în mediile specializate – Serghei Eisenstein – este necunoscut în Uniunea Sovietică: Stalin l-a acuzat de formalism. Primul sărut de dragoste din cinematografia sovietică a fost cel din filmul *Al 41-lea*, realizat acum trei ani [de fapt, în 1956 – e.l.]. Din estetica stalinistă a rămas – inclusiv în Occident – o stufoasă producție literară, pe care tineretul sovietic nu vrea s-o citească. La Leipzig [deja în RDG – e.l.], studenții ruși pleacă de la cursuri ca să citească, pentru prima oară, romane franțuzești. Fetele de la Moscova – care s-au dat în vânt după bolerourile sentimentale – devorează primele romane scurte de dragoste. Dostoievski – pe care Stalin l-a acuzat că este reacționar – se editează din nou”. De altfel, Estul îl surprinde plăcut pe reporterul latinoamerican încă sub un aspect – cărțile sunt, cum remarcă el, „scandalos de ieftine”.

Sunt semnele primului „dezgheț” hrușciovist, când șurubul puterii mai slăbește strânsoarea de fier obișnuită sub Stalin. Relaxarea nu face însă cedări organice, principiale: „Sovieticii, care au călătorit mult pe hartă și știu pe dinafară geografia universală sunt incredibil de prost informați cu privire la actualitatea jurnalistică. Tot așa cum aparatele

de radio nu au decât un singur buton, ziarele – care sunt proprietatea statului – au o singură lungime de undă: *Pravda*. Sensul știrilor este rudimentar: se publică numai evenimentele străine foarte importante și, în orice caz, cu o anumită orientare și anumite comentarii. Nu se vând reviste și ziare din exterior, în afară de unele ale partidelor comuniste europene. E de nedescris senzația pe care o ai când spui un banc despre Marilyn Monroe și poanta rămâne în aer. Eu n-am întâlnit niciun sovietic care să știe cine e Marilyn Monroe. Am văzut odată un chioșc tapizat cu *Pravda* și, pe prima pagină, un articol pe opt coloane. Am crezut că izbucnise războiul. Titlul spunea: «Textul complet al raportului despre agricultură».

E normal ca până și ziaristii să se zăpăcească atunci când le explic sensul pe care îl dăm noi actualității jurnalistice”.

Umorul involuntar al lui Márquez – sovieticii călătoresc mult, dar numai pe hartă – relevă un adevăr pentru străini: societatea sovietică e una ermetic închisă. Rar cine dintre cetățenii ei călătorește în Vest, la fel cum străinii au șanse minime să viziteze URSS-ul. Festivalul însemna o primă deschidere de acest fel, afluxul occidentalilor datorându-se unei „perestroici” avant la lettre, numită atunci „dezgheț”. Ceea ce nu înseamnă deloc că KGB-ul își pierduse vigilența – el se aștepta din partea „ticăloșilor” de capitaliști la provocări serioase, așa că toți sovieticii care urmau să se intersecteze într-un fel cu sau altul cu străinii au fost vaccinați împotriva... ciumei. Dacă ar fi știut de acest amănunt, Márquez ar fi ironizat cu sadică plăcere!

* * *

Malaparte este invocat în Călătorind prin Europa de Est în calitate de cicero-istoric: italianul îl însoțește (imaginar, desigur!) pe Márquez, asemenea lui Virgilu pe Dante în Infern. Reporterul ziarului *Corriere della Sera* putea să afirme cu toată tăria că fusese în iadul provocat pe pământ de oameni: el asistă la pogromul din Iași (27-29 iunie 1941) unde salvează mai mulți evrei, ascunzându-i pe teritoriul consulatului italian, vede ghetoul din Varșovia și descrie atrocitățile nemților de pe teritoriul Poloniei, e martor la masacrele din Ucraina și Smolensk, conversează cu fetele evreice prinse de nemți în nordul Basarabiei (Bălți și împrejurimi) și adunate într-un bordel din Soroca ce deservea naștiții. După... fetele urmau să fie împușcate.

Însuși destinul lui Malaparte e unul contorsionat, plin de controverse, urmând inopinately curbe inspirate de un spirit de aventurier (paralela cu Hemingway se impune de la sine). E destul să spunem că a început la dreapta, ca adept al lui Mussolini, și a terminat la stânga, simpatizând mișcarea comunistă italiană.

Istoria romanului e la fel de sinuoasă. Primele pagini le-a scris într-un sătuc din Ucraina, alte capitole le-a continuat în Finlanda, iar finalul l-a așternut pe hârtie deja în Italia. Cum corespondențele sale de pe front erau departe de politica oficială fascistă, a și fost arestat și băgat la închisoare de italieni, a intrat apoi în vizorul Gestapoului. A îndreptat deci manuscrisul cu începutul romanului unui țaran ucrainean care a ascuns pachetul cu foi, așa că nemții

nu au găsit nimic asupra scriitorului și l-au eliberat. Cum pericolul arestării era iminent, celelalte capitole, pe măsură ce erau scrise, prozatorul le purta în căptușeala hainei, fiind încredințate apoi contelui spaniol Augustin de Foxá. Alte părți din manuscris erau transmise în secret unor diplomați români: „prințului Dinu Cantemir¹, care se pregătea sa preia noul său post la Legația romană de la Lisabona, precum și atașatului de presă al Legației române din capitala Finlandei, Titu Michăilescu, care se întorcea la București”. Recuperând acest puzzle care colinda prin Europa în valize diplomatice, Malaparte a asamblat părțile deja în Italia, după întoarcerea din Est. Romanul era terminat în septembrie 1943, în 1944 apărea.

Sub condeiul columbianului numele lui Malaparte apare în episodul în care Márquez vizitează lagărul nazist Auschwitz din Polonia. Despre atrocitățile organizate „științific” de nemți și ghetoul din Varșovia Malaparte scrisese în detalii (vezi episoadele cu Hans Frank, Reichministru al Poloniei, adică guvernator al țării ocupate; executat după Nürnberg). Felul în care îl invocă Márquez pe Malaparte denotă o mare stimă față de opera italianului: „La Auschwitz există o expoziție cu aceste articole și înțelegi că această industrie sinistră avea un viitor strălucit pe piață: un geamantan fabricat din piele de om are o calitate superioară. Eu nu credeam că un om poate servi la atâtea, chiar și la fabricarea geamantanelor.

Polonezii nu dau cifre. Se mulțumesc să arate. Când vezi lucrurile astea și știi că trebuie să le povestești în scris înțelegi că trebuie să-i ceri voie lui Malaparte. Există o galerie cu vitrine enorme, pline până în tavan cu păr de om. O galerie ticsită de pantofi, de haine, de batistute cu inițiale brodate de mână, de valizele cu care prizonierii intrau în acest hotel halucinant și care mai au încă etichete de hoteluri turistice”.

Când intră pe teritoriul Ucrainei și spațiul vagonului se umple cu miasme ce taie respirația, Márquez se simte iarăși tentat să-și amintească anumite pagini din Kaputt: „Peste noapte am fost treziți de un miros insuportabil de putreziciune. Am încercat să pătrundem prin beznă pentru a vedea de unde provine duhoarea aceea nedefinită, dar nu era nicio lumină îndepărtată în noaptea incomensurabilă a Ucrainei. Eu m-am gândit că Malaparte a simțit mirosul acela și i-a dat o explicație criminală, care acum constituie un capitol faimos din opera lui. Mai târziu, chiar sovieticii ne-au vorbit de mirosurile acelea, însă nimeni nu ne-a putut explica de unde vin”.

Noi, esticii, suntem departe de a pune mirosul infernal pe seama unor motive enigmatic-obscure, mai ales că ne confruntăm și azi cu aceste emanații agresive. Cauzele lor pot fi multe și destul de prozaice: un abator neprevăzut cu toate cele necesare în ciclul de procesare, instalații de purificare neeficiente, deversările unei uzine chimice făcute sub vălul nopții etc., etc.

Și la Malaparte sursa rău-olfactivă e una nu chiar atât de neobișnuită pe vreme de război. Oprindu-se peste noapte într-o casă părăsită din Ucraina (e iunie 1941, cu zile toride și nopți înăbușitoare), reporterul nu poate adormi din cauza

unui miros insuportabil. Iese din casă și nu departe de gardul curții descoperă leșul unei iepe ucise, intrată în putrefacție. Lângă ea un mânz fraged, care nu se poate despărți de mama lui. Reporterul luptă restul nopții cu izul cadaveric, mirosul devenind onctuos, aproape palpabil, de o materialitate apăsătoare: „Noaptea era neagră, densă, cleioasă, ca o miere neagră. «Iapa moartă», mi-am zis”.

Malaparte gândește baudelairian, dând miasmei un sens simbolic în care comprimă întreg tragismul războiului: aerul cadaveric e exalat de oamenii morți care s-au ucis între ei, de fierul metalului sfărtecat de obuze („Hoitul acela de tanc îmi inspira milă, însă o milă deosebită față de aceea pe care mi-o trezise vederea unui cal mort.”), de animale, de întreg continentul. Căci mirosul iepei în putrefacție din satul ucrainean se contopește cu mirosul aproape a o mie de cai înghețați pe un ger cumplit în apele Ladogăi, în apropierea malului finlandez: „Lacul era asemeni unei imense tăblii de marmură albă, pe care erau așezate sute și sute de capete de cai. Păreau retezate de tăișul unei seceri. Doar capetele răsăreau din crusta de gheață. Toate capetele erau îndreptate către țărm. În ochii ficși ardea încă flacăra albă a spaimei. Langă țărm, un ghem de cai cabrând în disperare ieșea afară din înclătarea gheții”. Caii erau ai artileriștilor sovietici care atacaseră Finlanda. În timpul unei lupte pe malul Ladogăi, pădurea a luat foc și animalele îngrozite de iadul de flăcări și gloanțe, unele arzând încă, și-au căutat salvarea în apele lacului. Unde au fost răpuși de ger în câteva ore. Primăvara pune cei aproape o mie de cai părăsiți de trupele sovietice în aceeași stare indusă de imaginea baudelairiană. Închipuți-vă însă nu *une charogne*, ci o mie.

Iar patria tătarului sovietic, mecanic de tanc făcut prizonier de soldații români în satul ucrainean, miroase la fel cum mirosea cimitirul cailor ce se dezghețau în Finlanda: „Vechea sa patrie, patria sa regăsită, era acea duhoare de cal mort. Ne priveam în ochi, tăcuți, inspirând cu o plăcere delicată și tristă acea miasmă grasă și dulce. Acel miros de hoit era patria lui, patria lui antică și vie, nimic nu ne mai deosebea, eram amândoi vii și înfrățiți în duhoarea veche de cal mort”.

În concluzie, Malaparte, care văzuse și trăise toate aceste grozavii în stepele Ucrainei și în pădurea finlandeză, îi spune prințului Eugenio de Suedia: „*Muore tutto ciò che l'Europa ha di nobile, di gentile, di puro. La nostra patria è il cavallo. Voi capite quel che voglio dire. La nostra patria muore, la nostra antica patria*” (cred că mesajul în italiană e atât de clar, încât nici nu trebuie tradus).

În crimele comise de om, mai ales în cele de război, calul e o victimă colaterală. De aceea liricul dur, care este Malaparte, vede, imaginar, calul crucificat de fiara-om (vezi capitolul *Patria-cal*), o tulburătoare elegie închinată acestui patruped blând și răbdător. O imagine la fel de atingătoare de suflet dădea poate doar Kurt Vonnegut în *Abatorul cinci*.

Márquez știa deci ce spune când numea paginile respective din Malaparte un „capitol faimos din opera lui”.

În călătoria sa în Est, Márquez contrapune ca reporter, dar și în calitatea sa pur umană de trăitor în Vest, cele două lumi antagonice. Un antagonism care, de fapt, continuă și azi. Chiar dacă în Rusia actuală, dar și în sateliții ei de ieri, bântuie un capitalism sălbatic și, s-ar părea, nu are unde mai încăpea, între cele două poluri Est-Vest, o răcă ideologică. Sechelele acelei divizări pe care o exercita inexistentă material, dar persistenta mental Cortină de Fier, se vor menține însă himeric încă decenii întregi, așa cum astăzi, deși zidul a fost demolat, mai există două Germanii diferite. Una relaxată, dezinhibată, etalându-și superbia democratică în adevăr, iar alta, democratică doar prin fals terminologic, abătută, încă săracă, și tristă, încă bântuită inertial de bacilul doctrinei Marx-Lenin. Așa vedea RDG-ul Günter Grass în preajma unirii.

Acest exercițiu comparatist e aproape întotdeauna în defavoarea Estului, deși Márquez privește cu simpatie eforturile lui Hrușciov de a destaliniza sistemul și scrie cu multă compasiune despre oamenii simpli, ostatici ai aceluiasi sistem (apropo, acesta e încă un moment ce-l apropie de viziunile lui Malaparte). În optica lui Márquez, dezechilibrul dintre sisteme poate începe de la un fleac: în URSS lipsește Coca-Cola și, respectiv, reclama la ea: „22 400 000 de kilometri pătrați fără o singură reclamă la

Coca-Cola”, titrează Márquez. Faptul îl siderează pe vesticul obișnuit să se ciocnească și în vis de ubicua reclamă, prezentă în tot Vestul, de ambele părți ale Atlanticului. În URSS, constată uluit columbianul, nu se face reclamă la nimic, deoarece pe piață, de regulă, se vinde un singur produs, așa că esticul nu are alte opțiuni, nu are pur și simplu alternative pentru a alege.

Iată cum o simplă problemă de gust devine o insurmontabilă problemă de ideologie: Coca-Cola, alintul vesticilor, se transformă imediat într-un simbol decadent al capitalismului, așa că e declarată tabu. La fel ca rockul, moda occidentală, existențialismul și multe alte chestii și chestiuțe care induc însăului estic idei corupătoare ce îl pot distrage de la îndeplinirea eroică a cincinalelor.

E o mentalitate pe care Putin, odată cu o restalinizare făcută, când frontal, cu grosolănia dictatorului obișnuit să negligeze semitonurile și nuanțele, când pe strecurate, acționând totuși fără mari subtilități psihologice, o re-implantează din nou. Iată de ce *Călătorind prin Europa de Est* devine de o actualitate stringentă și e recomandabilă ca lectură obligatorie pe tot teritoriul umbrît cândva de Cortina de Fier.

Note:

1. „Prințul Dinu Cantemir” e un nume care intrigă în confesiunile lui Curzio Malaparte. Aflu despre solul României din Finlanda următoarele: „Dinu Ion Cantemir (1911–m.?). Diplomat român. A avut misiuni la Geneva (1936), Berlin (1937), Viena (1937), Berna (1938), Helsinki (1941)”. Cf. *Pro și Contra Titulescu*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 2012. p. 238. Alte detalii ni le oferă Mihai Sorin Rădulescu în *ZF. Ziarul de duminică* din 28 aprilie 2010: „Dinu Cantemir, diplomat la Ministerul de Externe de dinaintea regimului comunist, încetat din viață în 1976 în Spania. Era fiul unui locotenent Cantemir și al lui Alice, născută Krupenski, din ramura serdarului Grigore Krupenski de la Poloboc. Pe linie feminină descindea – potrivit albumului genealogic al lui Octav-George Lecca, *Genealogia a 100 de case din Țara Românească și Moldova* (1911) – din familiile boierești moldovenești Bossi, Catargi și Sturdza (ramura de la Miclăușeni), ceea ce face ca neapartenența la familia lui Dimitrie Cantemir să fie pusă în epocă între paranteze”.

12 noiembrie 2017

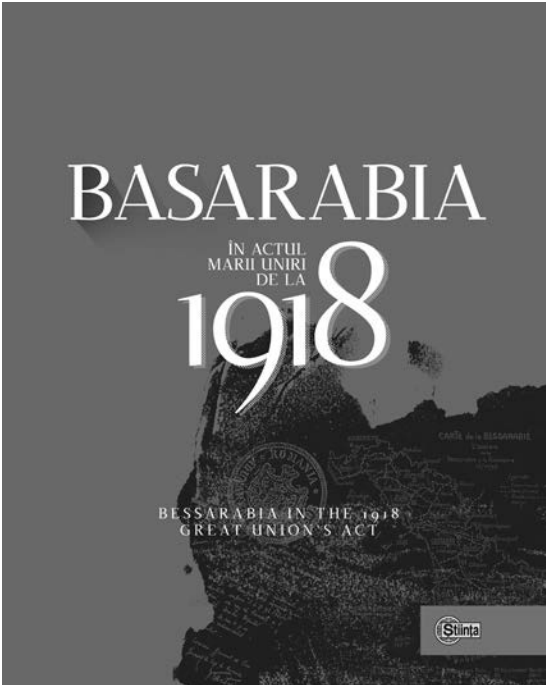
**FOTOGRAFE |
NICOLAE
RĂILEANU**

Mihai Papuc,
George Meniuc
și Tamara Bulgac.
Acasă la
George Meniuc,
1978

EDIȚIE ȘI PREFĂȚĂ DE ION ȚURCANU & MIHAI PAPUC
TEXT ÎN LIMBA ENGLEZĂ: INA CIUBOTARU
EDITURA ȘTIINȚA, 2017

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

ALBUM BILINGV ROMÂN-ENGLEZ

BASARABIA
IN ACTUL
MARIII UNIRI
DE LA 1918

BESSARABIA IN THE ACT OF THE GREAT UNION OF 1918

CUVÂNT-ÎNAINTE

Un album cu tema Unirii Basarabiei cu România a fost tot timpul un obiectiv editorial prioritar. De la frumoasa inițiativă din 1933 a lui Gheorghe Andronache¹ nu a mai încercat nimeni să realizeze o asemenea ediție. O ediție cu atât mai necesară cu cât, pe de o parte, albumul lui Andronache a fost tot timpul o raritate bibliografică, iar pe de altă parte, inexactitățile pe care le conține, precum și acumularea în timp a informației despre evenimentele basarabene din anul 1918, îl prezintă azi ca pe o lucrare depășită de timp. Astfel, editarea unei lucrări similare, mai precise și mai complete, era o sarcină ce se cerea onorată fără amânare. Evident că până la destrămarea Uniunii Sovietice o astfel de carte nu putea să apară nici în România și nici în Moldova de la est de Prut. Din păcate însă, ea nu a apărut nici în anii scurși de la 1990 încoace, vina pentru această „scăpare” nejustificată

apartinând editorilor și istoricilor. E adevărat că inițiativele privind valorificarea iconografică a Unirii Basarabiei și mai ales a personalităților basarabene care au participat la evenimentele legate de acest fenomen nu au lipsit cu totul, dar aproape întotdeauna aceste inițiative au venit de la oameni fără pregătire în domeniul istoriei, altfel spus, fără cunoașterea contextului istoric în care s-a produs Unirea, lipsiți de capacitatea de a lucra cu informația istorică, în special cu documentele, inclusiv cu cele iconografice, ceea ce a făcut ca în lucrările lor faptele reale să fie amestecate cu falsuri. De aici rezultă că, sub aspect științific, toate aceste lucrări sunt inutile și, până la un punct, chiar dăunătoare.

Lucrarea pe care o propunem acum atenției tuturor celor care manifestă interes față de actul Unirii Basarabiei cu Regatul României în anul 1918 și, în general, față de trecutul ținutului dintre Prut și Nistru, este concepută sub aspect istoric, adică în conformitate cu exigențele firești față de studiile de specialitate în domeniul istoriei. Astfel, fenomenul este prezen-

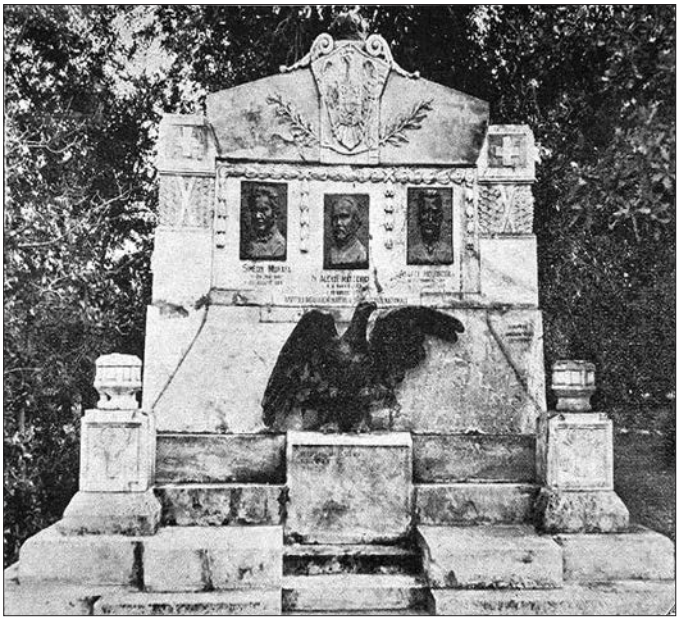
tat diacronic, pe etape, cu începere de la Revoluția Rusă din februarie 1917 și până la semnarea Tratatului de recunoaștere internațională a Basarabiei ca parte componentă a Statului Român, la 28 octombrie 1920. Astfel, spre deosebire de inițiativele anterioare, această carte nu este pur și simplu un album cu fotografii mai mult sau mai puțin sistematizate, ci o istorie ilustrată a Unirii Basarabiei, fără a pretinde însă că ar fi o cercetare istorică în sensul adevărat al acestui termen. O serie de circumstanțe, printre care și caracterul cărții, adică faptul că volumul nu este totuși un studiu istoric propriu-zis, ci un album, au făcut ca acesta să aibă un conținut succint, foarte condensat, fără necesara legătură organică între elementele care îl compun, astfel încât se poate produce impresia unei discontinuități, a unui discurs istoric fragmentat. În lucrări de acest gen asemenea neajunsuri sunt inevitabile, deci sunt oarecum firești și, prin urmare, aproape necesare. Actul Unirii Basarabiei este legat mai mult sau mai puțin nemijlocit cu alte fenomene din pe-

rioadă respectivă, are tangențe cu numele multor sute de oameni din Basarabia, din Vechiul Regat și din unele țări din afara spațiului românesc. Acest eveniment se regăsește în numeroase documente istorice de diferită origine, în presa vremii, în corespondența diplomatică și particulară, în variate relatări memorialistice. Pentru a reproduce imaginile respective, precum și întreaga informație documentară disponibilă, chiar fără niciun comentariu din partea alcătuitoarelor, ar fi fost nevoie de un spațiu tipografic mult mai mare, deziderat irealizabil în momentul de față. Din acest motiv, fenomenul Unirii nu a putut fi reprodus în toată complexitatea lui, în toate aspectele lui pozitive și cu toate scăderile sale.

Nota distinctivă a acestui album o constituie atenția sporită acordată Sfatului Țării, fapt deloc întâmplător de vreme ce anume această importantă instituție politică a Basarabiei a fost cea care a reușit să rupă ținutul de Rusia și a votat cele două declarații de unire a acestuia cu România, din 27 martie și din 27 noiembrie

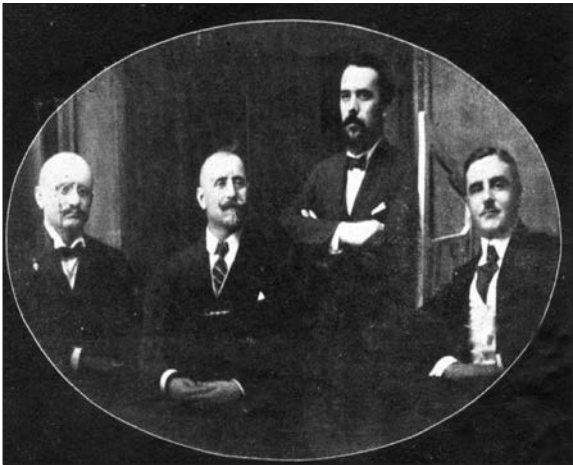
Populația din Lăpușna salutând Unirea Basarabiei cu țara-mamă

Monument din Grădina Catedralei din Chișinău, ridicat în perioada interbelică în memoria lui Alexei Mateevici, Simion Murafa și Andrei Hodorogea

Te Deum pentru Unire la Catedrala Mitropolitană din Chișinău, martie 1918

Membri ai delegației basarabene care au mers la Iași pentru a sărbători Unirea în vechea capitală a Moldovei: Ștefan Ciobanu, Ioan Pelivan, Pan Halippa și Daniel Ciugureanu

1918. Tocmai de aceea numele și portretele celor mai activi și mai influenți membri ai Sfatului Țării pot fi întâlnite de mai multe ori în paginile cărții. Mai mult, pentru a demonstra că unirea Basarabiei nu a fost opera unui grup restrâns de oameni, ci o datorie asumată conștient de majoritatea deputaților, am inclus la sfârșitul albumului câteva date referitoare la activitatea tuturor aleșilor în Sfatul Țării, însoțite de portretele corespunzătoare. Credem că acest gest poate fi interpretat ca un semn de apreciere și recunoștință față de ilustra pleiadă de înaintași ai românilor basarabeni. Din păcate, nu se cunosc fotografiile tuturor deputaților. De fapt, este vorba aici de un grup restrâns de persoane ce nu s-au remarcat printr-o activitate deosebită. De exemplu, nu se cunosc doar fotografiile a cinci deputați din cei 86 care au votat Declarația de Unire din 27 martie 1918. Încercările de a identifica fizionomiile reale ale tuturor deputaților din cele două fotografii colective, făcute la sfârșitul ședinței din noaptea de 26 spre

27 noiembrie 1918, nu pot fi considerate întru totul reușite, așa încât, din păcate, este posibil ca adevăratele portrete ale unor membri ai Sfatului Țării să rămână necunoscute pentru totdeauna. Materialul iconografic, ca și informația documentară din acest volum, nu se editează în întregime pentru prima dată. Unele materiale sunt cunoscute, fiind preluate, în cea mai mare parte, din albumul Andronache, din anumite culegeri de documente sau din alte surse. Există însă un grupaj de imagini și documente care au ajuns să vadă lumina tiparului anume prin intermediul lucrării de față. Este vorba mai ales de materialele care reflectă problema recunoașterii internaționale a Unirii Basarabiei cu România, mai precis, examinarea chestiunii basarabene în cadrul Conferinței de Pace de la Paris în anii 1919–1920. Aceste materiale sunt cu atât mai relevante și mai instructive cu cât fenomenul respectiv a fost cercetat foarte puțin². Lucrarea de față nu poate să umple golurile, încă destul de mari, în cercetarea Unirii Basarabiei, și nici nu-și pune un astfel de scop. Din

acest punct de vedere, ea are un obiectiv mult mai modest, acela de a-i familiariza pe toți cei interesați de tema Unirii cu aspectele de bază ale fenomenului, ceea ce nu ni se pare a fi puțin. Evident că, așa cum am observat în treacăt mai sus, albumul nostru nu poate pretinde că ar satisface exigențele unui riguros studiu istoric, chiar dacă am stăruit să nu ne abatem de la adevărul istoric și să ne ținem la distanță de părerile și atitudinile partizane. Când ne-am decis să purcedem la realizarea lui, ne-am propus reanimarea în Basarabia a ideii Unirii și la sensibilizarea concetățenilor noștri în privința mărețului deziderat național. În ciuda faptului că actul istoric al Sfatului Țării din 27 martie 1918 a readus Basarabia pe făgașul ei istoric firesc, de la care aceasta fusese abătută prin ocupația țaristă din 1812, îndelungată și extrem de aspră stăpânire sovietică, instaurată prin forța armelor în 1940, avea să prejudicieze foarte mult, prin teroare și printr-o agresivă propagandă antiromânească, luminoasa imagine a Unirii. Albumul nostru încearcă

să refacă și să reabiliteze această imagine și, astfel, să contribuie la afirmarea mai conștientă și mai hotărâtă a sensibilității naționale a românilor basarabeni, la o mai grabnică și mai temeinică integrare a acestora în comunitatea tuturor românilor. E un obiectiv ambițios, desigur, dar dacă acesta s-ar realiza măcar în parte, am avea îndreptățirea să credem că nu am muncit în zadar.

Ion ȚURCANU & Mihai PAPUC

Note:

1. Gheorghe V. Andronache, *Albumul Basarabiei. În jurul marelui eveniment al Unirii*, Chișinău, 1933.
2. Cu excepția: V.Fl. Dobrinescu, *Bătălia pentru Basarabia, 1918–1940*, Iași, 1991; V.Fl. Dobrinescu, I. Pătroiu, *Marea Unire din 1918 în documente diplomatice americane*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”*, Iași, XXV/2, 1988, p. 326–336; M. Mitrașca, *Moldova: a Romanian province under the Russian rule*, New York, 2002.

Participanți la Congresul Învățătorilor din Basarabia, mai 1917

La Chișinău, imediat după Unire: Neculai Dunăreanu, Tudor Pamfile, Ștefan Ciobanu, Mihail Sadoveanu. N.N. Beldiceanu și Apostol D. Culea

POEZIE

DERANJ DE DOUĂ
FELURI
SI ABSENTA
DOMINANTA
de IULIAN FILIP

IULIAN FILIP (N. 1948, S. SOFIA, DROCHIA) ȘI-A FĂCUT STUDIILE LA UNIVERSITATEA ALECU RUSSO DIN BĂLȚI (1965). FOLCLORIST, CERCETĂTOR LA AȘM PÂNĂ ÎN 1985. DIN 1990, ȘEF AL DIRECȚIEI CULTURĂ A PRIMĂRIEI CHIȘINĂU. DEBUT EDITORIAL ÎN 1974, CU PLACHETA DE VERSURI "NEÎMPĂCATUL MEȘTER". AUTOR A NUMEROASE CĂRȚI DE POEZIE ȘI PIESE PENTRU ADULȚI ȘI COPII, CUNOSCUT TEXTIER. APARIȚII EDITORIALE NOTABILE: „CERUL FÂNTÂNILOR” (1977), „DIALOGURI PRIMORDIALE” (1978); „CASA FIECĂRUIA” (1980), „TEATRUL POPULAR” (1981), „CAFEA NEAGRĂ” (1989), „DAN-SUL TIMIZILOR” (1994) Ș.A. ÎN 1996 A PUBLICAT ROMANUL „COBAIUL NU TRIUMFĂ”. PE 25 NOIEMBRIE 2014, IULIAN FILIP A FOST DECORAT DE PREȘEDINTELE ROMÂNIEI TRAIAN BĂESCU CU ORDINUL NAȚIONAL „SERVICIUL CREDINCIOS”, ÎN GRAD DE OFIȚER. DEȚINĂTOR AL MAI MULTOR PREMII LITERARE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE.

ROST

Vii în viață, ai un rost –
s-o trăiești, să nu mori prost,
chiar să înțelegi că-ai fost,
chiar să te întrebi ce-a fost,
chiar să deslușești ce-ai fost...

Stereotipă așteptată invazie

De primăvară-mi bate inima,
de frumuseți ce nu mai obolesc să se repete:
din muguri vechi mistere vechi înnoitoare
frunză și floare pregătesc –
invazii așteptate...

ALTFEL

Prinzi să plătești...
Prinzi a-nțelege că plătești deja
frumusețea mirării
în tot drumul de la-nceputuri
până-n această răscruce,
unde florile și păsările
își aleg cerurile
în care să-și refacă
zborul și miresmele...
Dar pentru cine?
Că tu pe alt drum apuci...
Rarefiat aerul și lumea din jurul tău,
iar puținii ochi spre tine întorși
declanșează izvoare nestătute
de plângeri îndelungi,
peste care nicio punte
nu ține –
sarea îmbracă eventuale repere,
modelând coloane ascuțite,
aidoma arătătoarelor necruțătoare
ce-ți înaintează nota de plată:
plătești deja
pentru frumusețea mirării
a câte le-ai descoperit
noi, frumoase.
De acum încolo
altfel te paște mirarea....

SPUNEREA DE MINE CĂTRE MINE...

...doar uneori e din cuvinte,
din culori, din melodii, din linii.
Precum singurătatea e dată pe om
de după fiecare colț, de după fiecare oră,
de după fiecare apus, de după fiecare răsărit,
și tăcerea îi spune fiecărui întrebător despre sine
cea mai săcâitoare și mai interminabilă mută întrebare
despre... cui să-i spui ceea ce-și cere ieșire,
când nici sie tăcerea nu-ți îngăduie spunerea?
Partea singurătății mai plină de muțenie
îngăduie citirea de sine, dar îi și sperie
pe rarii temerari cu altceva-ul tot mai profund
și tot mai dens al tăcerii de pe unde ajung...
Îmi place să înot, dar îndepărtarea de mal
face tot mai limpede alianța tăcerii cu singurătatea
și nu e numai dorul de mal ori oboseala
brațelor la mijloc –
o horboțică de... ce-o fi după spaima explozivă
declanșată de atingerea a ceva subacvatic
și rece, aidoma unei singurătăți mai crâncene
decât tăcerea insuportabilă, care te alungă spre oricine
ce se poate smulge din muțenie
să bâiguie ceva, să mârâie, să plângă, să urle
până se sperie, se sperie tăcerea
și singurătatea nu mai pare atât de dominantă...

VALURI

Ce frământare pe mare și ce neașezare –
nisipurile își refac zădărnicia...
Pe maluri nerăbdare și tristă disperare –
înotătorul contemplând stihia...

PLOI CU TOT FELUL DE SURPRIZE

Ploi acide, ploi cu grindină...
Plouă cu bucăți de gheață
mai măscate decât ouăle de struț,
dar – cel mai uluitor! –
plouă cu ouă adevărate de dinozauri
și de alte specii de extraterestreți,
între care,

din ouă colțuroase,
cu coaja aducând a plastic terestru reciclat,
răzlesc la lumină, mână în mână,
un vecin nesuferit de la etajul
de deasupra cetitorului de ploi
și un deputat independent
din legislativul lor,
dar atât de independent deputatul,
încât a fost dat dispărut
și în căutare internațională
(iar el... extraterestru!)...
Plouă straniu, mai straniu un pic
decât ploile acide peste grădinițe
și ploile cu pești peste Sahara...

VÂNTURAREA CENUȘII JILAVE

Rece...
O răcoare jilavă te trece,
lacrimă cu lacrimă se-ntrece –
cineva pe careva petrece.

Cel rămas nu poate-nchide ușa,
frigul se strecoară jilăvit.
Iar drumețul numără cenușa
arderilor către asfințit.

Martorii la garduri cumpărate
vântură dreptăți și judecăți...
Lumea-i cu dureri înprospătate
și cu așteptările-n bucăți.

DERANJ DE DOUĂ FELURI ȘI ABSENȚA
DOMINANTĂ

Pe câtă lume deranjezi
că trăiești?
Dacă-ai lua și-ai muri,
chiar pe câtă lume
ai deranja că mori?
Nu-i chiar paritate, dar...
curios, nespus de curios:
cât de mare e diferența
și în favoarea cui?

A ȘTI

Floarea știe că-i frumoasă?
Iarba știe că dă lapte?
Viermele, că dă mătase,
ronțăie din dud cât șapte
zi și noapte?

Zboară sclava de albină –
vai și-amar de-atâta dulce!...
Are ore de hodină?
Mai ajunge să se culce?

Mai ajunge la somn dulce?

Numai omul le admiră,
numai omul le-nțelege
și din când în când se miră
cum se face, se alege
și... culege.
El culege.

Nicio iarbă, nicio floare,
niciun vierme ori albină
nu-nțeleg: ce arătare
o fi omul din lumină
și din noaptea lui haină?

ce culege? ce adună?
cum împarte? cui împarte?
pentru om ce-i viața bună?
pentru om ce-nseamnă moarte?

Floarea știe că-nflorește?
Iarba știe că-nverzește?
Viermele, că-i vierme, știe?
Știe-albina că e vie?

Omul... ce-i din el că știe?

Brăila, 29 septembrie 2017

ZIUA-N AMIAZA MARE...

Mai ades
privirile scurte, în treacăt,
pe deasupra cotoarelor cărților
strict rânduite
în biblioteci, librării, vitrine, expoziții,
ca asupra lumii oamenilor,
bună și aceasta de citit,
dar căreia nu-i cauți în ochi,
precum cărților nu le întrebi
cu tot dinadinsul autorul
ori barem titlul...
Și de odată chipul
pe care ți-i drag să-l citești,
îi cauți ochii de intrare –
să-i pătrunzi, să te tot afunzi...
Pătrunderile...
Nu mai încap în rânduire cărțile
nici măcar în anticariat
și le descoperi revărsate pe trotuare,
și brusc dai de autorul
ce te speria de pe o copertă aurită
și cotor important
ajuns la picioarele tale...
O ridici, o prinzi a citi,
te afunzi, pătrunzi tot mai pierdut
unde te duce...
Și tot pe trotuar, printre cărți,
își face cărare spre pierdutul de tine
o cititoare de tine,
care te ia de mână
să te ducă la alte volume
de același autor
și tu nu te rupi de carte,
dar nici de mâna ei,
și lumea martoră
altfel se apleacă peste trotuarul cu cărți
și cu urmele a doi cititori
pierduți în lecturi interferente...

LĂMPILE ARSE

Lampa stâlpului
parcă anume pus
să-mi străjuiască și lumineze
dormitorul
exagerează tot ce o înconjoară –
fluturii de noapte și celelalte gâze
amețite să se prăpădească-n lumină
par un roi de colibri
îmbătați de zburare
fâlfăită-n lumină,
ploaia ciobănească își clatină urzeala
cu firele mai groase
și mai dense...
Lampa stâlpului
parcă anume pus
să-mi străjuiască și lumineze
dormitorul
exagerează toată afara
din jurul ei,
ca nu preambul al viselor,
care trebuie să-mi vină altfel
decât cotidianul omului
în tot drumul cu lămpile arse...

POMENILE DE VOIE

*Când o fi și-o fi și-o fi
să mor și eu într-o zi,
să știi, mândro, că mi-i dor
să cunosc cum am să mor,
cum voi trece de ușor,
de ușor, de prag, de poartă,
să cunosc cine mă iartă,
să cunosc cine mă poartă
tot mai dus și tot mai scamă,
plătitor din vamă-n vamă...
...Stere, poetul din Brăila Dunării,
mă îndeamnă să vorbesc în poem
de pomenile de voie –
după ce i-am vorbit obiceiul
și de românul netemător,
văzător de tot lungul drumului,
drumul lung, drumul cotit,
drum cotit și răsucit,
subțiat către sfârșit,
unde... ce-i de deslușit?*
Deslușește un pic mai devreme,
întotdeauna un piculeț mai înaintea celorlalți
și un pic mai grăbit temerarul,
dar e prudent, să nu tulbure satul
cu drumul lui dintâi
către școala de vineri,
școala cât mai serală,
cu drumul știut de tot satul,
dar pururi cu înfrigurare descoperit
de noii Columbi, marcați de insomnii
și erupții... termale...
*La tot pasul față-n față
cu ce-i viu și ce-i viață,
când cauți un fir de ață
călăuzitor,
cu cărări din dor în dor
până-n umbra codrilor –
lemn și frunză și fior...*
Stere mă îndeamnă să vorbesc în poem
de întâlnirea netemătorului
cu lemnul lui, doar lui menit,
potrivit pentru ultimul tron,
chiar cel pe care să și-l facă,
dar prudent – să nu tulbure satul,
ca în primele drumuri furișate
spre școala de vineri,
în anii lui tineri, când trebuia
de undeva s-o înceapă
și nu te duce tata de mână,
că mamele, he-heee!
cum te bocesc mamele când află
că pe aceeași cărare te-ai prăpădit –
de vineril!...
Cum te-ar boci mama, surprinzându-te

că-ți cioplești sicriul, potrivindu-i ferestruici
exact la nivelul ochilor, de-o parte și de alta,
dar și-n capac – să vezi drumul prin părți,
dar și-n ceruri...
...Și să ți-l dosești în pod, iar din când în când
să-l verifici să nu se prea usuce –
și-l mai dai pe noapte în beci
(să se deprindă cu întunericul și umezeala)...
Să nu știe satul... Doar careva dintre prieteni
să știe că... *de-o fi și-o fi și-o fi
să mori și tu într-o zi,
să spună care o ști
ce-ai văzut și ce-ai făcut
dintr-un lemn ce ți-a plăcut
în codru când ai zăcut,
în codru când te-a durut
de limpedele priceput,
până la capăt văzut...*
...M-a îndemnat Stere
îndeosebi de pomenile de voie
să vorbesc
și... ajută-mă, Doamne, să nu păcătuiesc, dar...
cum e românul care ar vrea să-și vadă,
față în față ori unii lângă alții,
moartea și prietenii și neamurile
petrecându-l,
iar el, mortul încă viu,
să-și împartă pomenile
cu mâna lui,
știutoare cui și ce-mparte
din cele-ntr-o viață-adunate,
în drumul lui lung adunate,
în drumul lung, cotit, răsucit,
tot mai subțiat spre sfârșit...
O, Cântecul Zorilor din Plaiul Cloșani!
O, zuruitoare ale Olteniei!
A descoperit obiceiul descris
de Cornel Boteanu și recitea neîncrezător
paginile cu *hora de pomană
și pomana de voie*,
auzind aievea cocoșul mohorât
trototul *cailor*, dar și al *cerbilor*,
legănând în coarnele lor,
aidoma leagănului din colindele cu pruncuți,
sicriul *dalbului pribeag*...
Tu auzi ce mi-ai zis, Stere?
Ce-i un om când lumea piere?
Lume-i omul! Omu-i lumea!
Care-i omul ca-ne-lu-mea
să se ferească prudent de ochii satului,
ca statul să nu-l bage la balamuc?
Numai să auzi! Să-și organizeze toată rânduiala
potrivită mortului!... Cu mortul viu-viuț!
Să ofere praznic de pomenire
cu toate câte se cuvin la petrecerea unui mort
și doar el, dintre morți, să fie acceptat
să-și vadă ieșirea din scenă,
împăcată ieșirea din scenă
după ce,
cu mâna proprie, știutoare
a împărțit pomenile,
nedumerind ori, poate chiar, supărând
pe careva din familie
ori dintre rude,
care altfel l-ar fi pomenit,
altfel i-ar fi împărțit din câte a adunat...
Care mort, Stere, care mort
s-ar pune în poară cu familia și rudele
la capătul drumului:
nu ți-i totuna cum te duci la urma urmei?
Că tot ei te-or duce, precum n-ai să vezi...
*Stere, Stere,
vai de lumea care piere
și nu știe unde mere
și se teme să mai spere
să întrebe o părere
despre ce-a trăit, măi vere ...*

P.S. Evident, măi vere e teroarea nevoii de rimă și-i
exact la coadă... Poate găsesc altceva mai reușit, Stere,
dar... cât s-o mai întind?

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE

ÎN TRE AVANGARDA LITERARĂ ȘI ARIERGARDA DISCURSULUI ACADEMIC

(NOTE DE RE-LECTURĂ)

de MIRCEA V. CIOBANU

Apariția acestei cărți a profesorului Ion Pop* m-a prins pe faza tradiționalelor relecturi: citeam articolele lui din volumul apărut la Vinea, *Din avangardă spre ariergardă*. Cu *Note-le și contranote-le* lui Eugène Ionesco, cu cele *Cinci fețe ale modernismului* de Matei Călinescu și cu *Manifestele futurismului* lui Marinetti alături.

Cartea lui Ion Pop (în primele ei ediții, din 1990, apoi 1999) a fost deja evaluată destul de exact în dimensiunea necesară: cea de instrument de lucru. Și nu mă refer numai (și atât) la istoricii literari, pentru care ea este sursa bine documentată și sistematizată a aventurii literare avangardiste pe câmp românesc, cât (și) la tinerii studioși, în primul rând la studenții filologi, care au ros până la refuz exemplarele vechi din bibliotecile universitare.

Cartea cuprinde o panoramă consistentă (construită-distribuită în „Preliminarii”); o incursiune fugară/ sumară (poate surprinzător de sumară) pe terenul dadaismului românesc, mai curând o tangență decât o linie directoare distinctă („Ecouri dadaiste”); un amplu studiu despre Constructivism (aici materia este mai consistentă, având în vedere prezența revistelor avangardiste *Contimporanul*, *75 H.P.*, *Punct*, *Integral*); câteva „interferențe futuriste” (curent cvasiinexistent în cultura românească – deși tocmai Manifestul futurist din 1909 a apărut în România mai devreme decât în alte țări, ba chiar, printr-un hazard al calendarului, la aceeași dată ca și textul din *Le Figaro*); o paranteză tranzitorie (dar consistentă) „De la integralism spre suprarealism”; apoi povestea celei mai distincte grupări avangardiste pe teren românesc în articolul „Suprarealismul”. Urmează o extensiune intitulată „În vecinătatea avangardei” și nelipsita, în contextul avangardei, discuție despre articolele programatice, intitulată „Literatura manifestelor”. „Concluzii”-le cărții nu sunt – precum ne-am aștepta în asemenea cazuri – o reluare succintă a tezelor și premiselor, ci o trecere în revistă, previzibilă, dar și surprinzătoare pe alocuri, a ecourilor din critica și din presa literară românească, o receptare a fenomenului avangardei de la Nicolae Iorga până la... postmoderniști. Actuala ediție include și un bogat tabel cronologic (intitulat ușor ambiguu „Tabel cronologic avangardist”, dar în esența lui demn de atenția lectorilor), care este chiar o istorie în date a avangardei literare românești, de la naș-

terea protagoniștilor până la despărțirea Grupului suprarealist românesc.

Relațiile noastre cu avangarda (dar și cu modernitatea, mai larg) trebuie întreținute în bună formă, e o necesitate a menținerii tonusului, dovadă a unui organism viu. Oricât ne-am revendica de la baciul mioritic (urmași ai căruia, ziceam cu altă ocazie, nu putem să fim... din motive biologice: eroul baladei murise nelumit, așadar, nu putea să aibă succesori), oricât am lăuda romantismul nostru artistic și realismul literar, pe aceste dimensiuni estetice nu prea avem cu ce să uimim lumea. Poetul nostru național o fi fiind un mare romantic, dar e ultimul, curentul consumându-se înainte ca el să urce pe scena literară. Nici realiștii noștri nu sunt foarte prezenți în istoria literaturii universale.

Dacă clasicismul nostru autohton este cvasiabsent, romanticii noștri întârziați sunt mai curând închizători de pluton, iar moderniștii – ușor defazați (forțând, totuși, cu îndârjire, sincronizarea), atunci avangarda românească se răzbuună pentru toate cele anterioare, nu doar arzând etapele, ca să fie în pas cu tehnologiile (poetice) avansate, nu doar sincronizându-și pașii cu faptele artistice de ultimă oră, ci și anticipând fenomene artistice universale, delegând reprezentanți în linia întâi a mișcărilor avangardiste mondiale. Așa am arăta noi, într-o privire (doar) ușor protocronist-optimistă.

Singurele manifestări în bună parte sincronice (sau nu prea mult defazate) și memorabile pentru istoria universală a curentelor, cu participarea unor artiști români, sunt cele legate de modernism și avangardă. Nici nu ar trebui mai mult. Modernism radical, avangarda artistică ne plasează printre deschizătorii de drumuri. Pe când mulți abia începeau să se dumerască ce e cu avangarda și de ce aceasta trebuie acceptată în perimetrul artei, noi aveam deja o istorie cel puțin a implicării în fenomen, o istorie a „contribuției”. Sau, cel puțin, curentul nu ne lua pe nepregătite. Ce să mai vorbim: dacă Eminescu este poetul nostru național, atunci Tristan Tzara este *poetul nostru internațional*.

Există iradiieri semnificative ale acestei mișcări artistice (dacă nu cumva anti-artistice) mai specifice în literatura română. Natura acestor legături contează poate mai mult decât ceea ce urmărește, de regulă, istoria literară: proporțiile și încadrarea temporală (= sincronizarea

sau defazarea). Or, noi (fără a face speculații protocroniste) am avut predecesori și reviste oarecum premergătoare, fie și timid, noi am avut scriitori exponențiali în literatura universală, adevărați delegați ai spiritului avangardist autohton: Tristan Tzara, Eugène Ionesco, Gherasim Luca sau – dacă extindem discuția pe terenul artelor – Constantin Brâncuși și Victor Brauner. Or, asta înseamnă că nu am fost (doar) mimetici și că eram pregătiți de invazia curentelor avangardiste, pe care le-am asimilat firesc și de care ne-am lăsat asimilați tot atât de firesc, fie și pe segmente scurte (avangardiștii sunt sprinteri, nu stăieri). Într-o ultimă instanță, nici un Nichita Stănescu, cu jocurile sale modernist-avangardiste (iar mai târziu: Mircea Cărtărescu sau Matei Vișniec) nu puteau să apară pe loc gol.

Noi am delegat lumii deschizători de uși în universurile hipnotice, distorsionate și diversioniste ale avangardei (și nu doar în detașamentele fruntașe, ci și în cele de recunoaștere, de defrișare). Am putea spune, cu nedisimulată mândrie, că avangarda lumii ne datorează pentru contribuția noastră, fie și prin exponenți particulari. Avem în vedere și ceea ce s-ar numi avangarda perpetuă, care anticipează orice reformare-modernizare a tehnicilor artistice: Ionesco, singurul „defazat” total în raport cu avangarda istorică, își scrie (în limba română) piesa *Englezește fără profesor*, din care va ieși apoi *Cântăreța cheală* (și tot teatrul absurdului), în 1942-43, adică în limitele cronologice ale avangardei românești, așa cum o delimitează Ion Pop. Deși... tot Ion Pop, print acest studiu minuțios elaborat, corelând datele și faptele, îmi va mai potoli din răvna mea... protocronist-avangardistă.

Intrarea mea „profesională” în lumea literaturii se producea, concomitent, pe două căi. Lectorii universitari mă introduceau în acest fenomen pe un drum metodic, treptat, purtându-mă mai întâi pe întortocheatele poteci ale folclorului, pe lungile galerii ale literaturii antice (universale), pe drumurile prăfuite istoric ale cronicarilor noștri medievali (vorbesc, înțelegeți, de primul an universitar). Pe drumul acesta, al istoriei literaturii, aveam să ajung la literatura propriu-zisă peste luni și ani. Dar, în același timp (în același prim an de facultate), câțiva colegi, asistați de alții, din afara universității (literați, pictori, muzicieni), mă familiarizau cu opera lui

Urmuz, Tristan Tzara, Breton, Mondrian, Kandinski, Brâncuși, Henri Moore, Enescu, Stravinski, Schnittke ș.a. Era ca și cum m-ar fi introdus direct, aburcat pe geam, nu doar în literatură (și artă), ci la capătul ei opus, în faza ei finală, a suprasaturației, a contestărilor și înnoirii, a jocurilor literare (deh, secunde) pure.

Probabil că ceea ce m-a învățat cel mai mult această lecție e că perfecțiunea poate să obosească, să se pietrifice, să nu mai impresioneze, de la un timp. Că înnoirea e benefică și eficientă chiar și atunci când se pare că e în daună. Că *lupta dintre antici și moderni* e una perpetuă și că ea nu dăunează literaturii. Că o testare a literaturii prin exagerare, formalizare și absurd este nu doar acceptabilă, ci și necesară. Și că poate fi spectaculoasă.

E de reținut (și) această impresie: avangarda a contestat nu doar tradiția, ea a renegat, în formulele ei radicale, arta însăși. ... Uimitor însă e că dacă tradiționaliștii s-au supărat pentru asta, arta – nu. Dimpotrivă, formele radicale de contestare au devenit ele însele artă înaltă. Intenționând să demoleze însăși esența fenomenului, au contribuit la aprofundarea și extinderea teritoriului artei. Artă care a impus, în fine, demolatorii și violatorii ei s-o servească.

Ion Pop este, cu siguranță, expertul român nr. 1 în materie de avangardă, pentru care, vorba lui Petru Poantă, acest subiect (avangarda literară românească) este „ceea ce îndeobște se numește cartea vieții unui autor”. A reține, în acest sens, pentru cei care vor dori să se documenteze, volumele semnate de autor: *Avangardismul poetic românesc* (1969); *A scrie și a fi. Ilarie Voronca și metamorfozele poeziei* (1993); *Gellu Naum. Poezia contra literaturii* (2001); *Introducere în avangarda literară românească* (2007); deja pomenita *Din avangardă spre ariergardă* (2010), dar și ne-pomenita în caseta de la Cartier, *Avangarda românească – Antologie, studiu introductiv, cronologie, referințe critice și note de Ion Pop* (2016), un masiv tom al Fundației pentru Literatură și Artă, de 1665 pagini.

Disciplina studiului ar putea să irite prin rigurozitate, având în vedere că obiectul de cercetare este un nisip mișcător, îndărătnic și refuzând tiparele, ori poate un foc de artificii, imperceptibil... decât în formule convenționale. Ceea ce îl deosebește pe Ion Pop de alți cercetă-

tori ai fenomenului (Matei Călinescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Adrian Marino) este aplecarea asupra textelor (și, implicit, aplicarea pe text), nu numai asupra poezicii (și ideologiei) avangardei. Aici doar Marin Mincu i-ar face concurență.

E de remarcat – pentru unii ar părea ciudată această calitate – un soi de ecumenism al profesorului și specialistului în avangardă (o mișcare contestatară, radicală), care surprinde și aplaudă continuități și armonii coexistențiale acolo unde alții văd sau doresc numai rupturi. Structural, autorul cărții e mai apropiat, se pare, de un modernism moderat (și privește avangarda cu ochii modernismului), stricând pe alocuri farmecul unui așteptat discurs tot atât de radical-experimental, precum textele avangardei. Un discurs cuminte, dar salutând înnoirea liricii prin modernizarea ei. Aici am putea spune că poetul șaizecist Pop, contemporan cu Stănescu, Sorescu și alți reformatori ai limbajului poetic, este egal cu cercetătorul omonim. De altfel, preferința specială (vezi și cărțile menționate mai sus) pentru poeți ca Voronca și Gellu Naum trimite mai curând tot spre modernism, nu spre avangarda radicală.

Deschiderea cercetătorului (spre deosebire de obiectul studiului său, avangardiștii, care nu au prea relaționat cu mișcările adiacente cronologic) a permis lărgirea ariei de cercetare, urmărind, nu doar perimetrul avangardei (cu toate deraierile avangardiștilor în modernism și chiar romantism) ci și, pe de o parte, scriitori importanți din „vecinătatea” avangardei istorice (ca Eugène Ionesco sau Max Blecher), iar pe de alta, căderea rușinoasă a avangardiștilor literari în mrejele „avangardei” politice, a luptei de clasă. Simplu spus, în plitudinile „realismului socialist”

Ion Pop delimitează teritoriul avangardei „prin și în legătură cu două atitudini extreme: ruptura, negarea radicala a tradiției cultural-literare și aspirația către o absolută înnoire a limbajului, către o construcție pe teren virgin, pe *tabula rasa*, în afara oricărui tipare moștenite.” Într-un fel de acord cu Tristan Tzara, autorul cărții va preciza că avangarda e „mișcare și nu școală literară sau artistică (întrucât se dispensează de maeștri și modele)”. Va fi și perfect de acord cu comparatistul italian Renato Poggioli (autor al studiului *Teoria dell'arte d'avanguardia*) că mișcarea avangardistă se caracterizează, „în funcție de o dialectica a mișcărilor, prin activism și antagonism deopotrivă, fiind, după definiția plastică a „istoricului spaniol al avangardelor” (și unul dintre fondatorii *ultraismului* spaniol), Guillermo de Torre, „mișcare de soc, de ruptură și deschidere în același timp.”

Luându-le pe rând, sintagma „ecouri dadaiste” ar putea supăra cumva pornirile noastre entuziaste: cum să nu avem un dadaism cu acte în regulă, tocmai noi, care l-am dat lumii pe Tristan Tzara! Și care am anticipat curentul (mișcarea!) prin Urmuz! Dar adevărul – la o privire calmă – e cam cel povestit de Ion Pop: corespondența lui Tristan Tzara de la Zürich cu Ion Vinea de la București (un a-avangardist, dacă mi se permite construcția) nu înlocuiește producția literară... lipsă. Pe de altă parte, având în vedere sugestia lui T. Tzara că dadaismul nu-i o „școală literară”, ci o „stare de

spirit” (nonconformistă, negatoare etc.), am putea remarca această stare a unor spirite rebele de la noi, perfect sincronizată cronologic cu apariția și consacrarea curentului pe teren literar. Ca să dăm un exemplu din Pop: „avangardiștii mai tineri de la *Contimporanul* sau *unu* erau perfect îndreptățiți să vadă în Urmuz pe cel mai însemnat precursor al lor: căci (anti) literatura lui oferă deopotrivă exemplul radicalei «subversiuni» a tradiției și începutul acelei «noi mitologii», și hilare, și tragice, în care noii poeți blestemați se puteau regăsi sub semnul «exasperării creatoare»”.

Un alt exemplu de „admitere” a poezicii avangardiste (recte: a ideologiei/ a spiritului avangardei) este surprins în „polemica antitraditionalistă a simbolistilor, încă vie după dispariția Sămănătorului” care „întreținuse o atmosferă dinamică, fortificată de noii «moderniști»”. Un factor stimulator e și „informația «la zi» privind spațiul cultural european [care] permitea cultivarea receptivității inclusiv față de orientările avangardiste; dovadă, între altele, modul foarte degajat în care va fi întâmpinat în presa literară futurismul european”.

Dar trebuie să ne conformăm factologiei, nu predispoziției, pare a spune profesorul Pop: „Cu toate acestea, istoria propriu-zisă a avangardei românești va începe abia peste câțiva ani, odată cu lansarea în 1924 cu un decalaj, adică, destul de însemnat în raport cu dadaismul, mișcare-reper, întrucât «șeful» ei recunoscut, Tristan Tzara, pornise din chiar mediul modernist românesc. A invoca determinările specifice, de loc și timp, nu e inutil pentru explicarea unei asemenea întârzieri ce contrazice amintitele premise ale stării de spirit avangardiste. Era ca și cum încă nu exista obiectul contestărilor. De altfel, avangarda rusească – până la un punct! – se pliază și se armonizează cu mișcarea revoluționară, demolatoare de idoli vechi, dar e torpilată și nimicită necrutător atunci când atentează la stabilitatea sistemului nou instaurat. E de amintit, în context, și Marinetti, marele revoluționar pe teren artistic și reacționarul politic la fel de fervent.

Dar, sugeram mai sus, trebuie să dăm prioritate – suntem pe terenul literaturii – textului scris și aici ne resemnăm în fața faptului: o publicație avangardistă (radicală, cum îi stă bine), care să respire în maniera avangardei europene, a spiritului dadaist, este abia 75 *H.P.*, apărută în octombrie 1924. E altceva (și e important să amintim) că producerea ei nu a necesitat eforturi/ chinuri ontologice și identitare: autorii, editorii, colaboratorii erau avangardiști copti (ideologic): Ilarie Voronca, Victor Brauner, Stephan Roll, Ion Vinea ș.a. „Ecourile «insurecției» de la Zurich, constată Ion Pop, se resimt începând cu *Aviograma* (în loc de manifest), care începe cu o propoziție culeasă cu caractere mari, pe verticală: «Cetitor, deparazitează-ți creierul!». Urmează *unu*, revista lui Sașa Pană, apoi *Integral*...

Sugeram că avangarda e la ea acasă în anturajul românesc, deși acest mediu nu era prea prielnic: avem un avânt cultural „constructiv” în interbelic (imediat după Unire), avem tot mai insistente accente dictatoriale, xenofobe și intollerante experimentelor și negațiilor; în fine, pleacă o dictatură și vine alta, complet opacă la tot soiul de modernis-

me și avangardisme: epoca socialismului românesc. Supraviețuiesc numai cei care emigrează ori care se conformează, iar povestea frumoasă a suprarealismului românesc se încheie la 1947.

Mai favorabil era mediul (sau, mai curând, epoca) experimentelor constructiviste: interbelicul era, după cum ne amintește autorul, timpul „deschiderilor constructive, al reevaluărilor atente ale trecutului literar și artistic într-o perspectivă înnoită...” Un timp „pozitiv”, al construirii politice și culturale (epoca de aur a României Mari, când niciun critic al societății precum Caragiale nu era prea popular în rândurile intelectualilor) era reticent la „răsturnările radical-iconoclaste” ale dadaistilor, acceptând mai temperatul (sau modest-revoluționarul) constructivism. O avangardă cuminte, dacă putem să-i spunem așa.

Astfel, și istoria mai plină de fapte a revistei *Contimporanul* este mai detaliat reflectată în carte. Revista îi găzduiește pe avangardiștii cu acte în regulă, dar și pe moderniștii și chiar tradiționaliștii F. Aderca, Ion Barbu, Tudor Arghezi, Ion Pillat, Al Philippide, Perpessicius.

Reținem – ca deschidere spre nou-tatea artistică absolută – *Note-le de pictură* (din nr. 4, 24 iulie 1992 – probabil 1922! – mvc), articol „datorat, probabil, lui Marcel Iancu” și care „se referă în chip semnificativ la abstracționism, celălalt nume al constructivismului...” Fără a fi de acord cu autorul (sunt două curente artistice distincte, totuși, fiecare cu ideologia, cu formele, cu experimentele și cu spiritul propriu sau mai curând în relație de gen și specie), remarcăm această acceptare a formulelor artistice radicale. Or, pictura non-figurativă era o revoluție plastică radicală, spre deosebire de, să zicem, construcțiile arhitectonice... constructiviste („pozitive”, în scopurile lor).

De altfel, Theo van Doesburg și Piet Mondrian (mai ales primul, pomenit adesea în contextul „manifestelor” din revista neoplasticistă „*De Stijl*”) sunt nume familiare revistei (dar și, respectiv, cărții lui Ion Pop). Dacă revenim însă la arta cuvântului, merită să menționăm celebrul *Manifest activist către tinerime*: „Primele propoziții ale *Manifestului*... lui Ion Vinea sunt violent negative (eu le-aș zice chiar dadaist-futuriste, nu constructiviste - mvc), marcând, cum se cuvenea, nivelul *rupturii* avangardiste față de tradiție, atacată în toate dimensiunile ei: «Jos Arta/ Căci s-a prostituat!/ Poezia nu e decât un teasc de stors glanda lacrimală a fetelor de orice vârstă; Teatrul, o rețetă pentru melancolia negustorilor de conserve; Literatura un clistir răsuflat...”

Iar mai departe, comentând, autorul spune că „manifestul pune în legătură «spiritul, ritmul și stilul» artei noi [...] reactualizând astfel una dintre marile obsesii avangardiste care este aceea a deplinei corespondențe cu «pulsul epocii» și «ritmul vremii», identificat în dinamica civilizației citadine și mașiniste”. Sau, după cum menționase mai devreme cercetătorul avangardei, în contextul unei schimbări radicale, „încercând să anuleze decalajele printr-o sincronizare cu ritmul general-european.”

Cel mai solid curent, bine cristalizat la noi, este, totuși, suprarealismul. E și derivata cea mai consistentă a avangardei internaționale (poate de rând cu expresionismul, cu iradierii mai puternice în Germania și în țările nordice). Poves-

tea suprarealismului românesc este cea mai convingătoare, dovadă și interesul cercetătorului pentru acest curent, în studii particulare. Avem cele două faze distincte, una a manifestărilor suprealiste ocazionale, de până la război și cealaltă, „instituționalizată”, a *Grupului suprealist românesc* (Gellu Naum, Ghe-rasim Luca, D. Trost, Virgil Teodorescu, Paul Păun). O istorie care merită o carte aparte.

„În vecinătatea avangardei” se situează nume cunoscute ori semiobscure, capitolul fiind un șirag de portrete, de la „avangardistul de unul singur” Victor Valeriu Martinescu, la celebrissimul Eugen Ionescu, urmărit pe traseul lui românesc și până la clasicul deja Max Blecher, scriitor cu afinități avangardiste, în special pe terenul suprarealismului.

Aproape toate textele din această carte se încheie abrupt, fără concluzii. Până și statutul capitol „Concluzii”, spuneam la început, reprezintă de fapt o trecere în revistă a *feedbackului* avangardei în mediile literare autohtone. Or, lipsa concluziilor, dacă e cumva un indiciu programatic, ar trebui să ne sugereze că aventura [cercetării] avangardei continuă.

Nu e nicio ironie, nici măcar antonimie în butada din titlul acestei cronici. Domnul profesor Pop explică într-un alt loc sensul a câtorva „ariergarde” literare (în raport cu avangarda). În context, am putea să spunem că, în unele cazuri – e simplu de presupus – există avangardiști care au scăzut din viteză și s-au contopit, în timp, cu masa comună (au devenit „experimentați”, or, ariergarda este, de regulă, constituită din militari experimentați, cu o coeziune puternică, cu un moral bun, asigurând securitatea oastei). În altele, aceștia au eșuat în brațele ideologicului (de stânga, de dreapta, după caz) și în mrejele literaturii oficiale, partinice și etatiste, au picat, cum spuneam, din avangarda literară în avangarda „luptei de clasă”. Dar există și cazul consacării, al monumentalizării, al clasicizării și academizării, când avangarda însăși devine monument și intră în academie (precum Ionesco, dar și Marinetti, chiar dacă academia lui Mussolini nu era o instituție clasică). În cazul de față avem un discurs clasic asupra unui fenomen anti-clasic. Nicio contradicție.

*** ION POP, AVANGARDA ÎN LITERATURA ROMÂNĂ, EDIȚIA A III-A, DEFINITIVĂ, EDITURA CARTIER, 2017**

PORTRET ÎN SEPIA VASILE ROMANCIUC LA 70 DE ANI

AMURGURI CLASICE, DIMINETI POSTMODERNE

de ARCADIE SUCEVEANU

Sufocat uneori de prea multe experimente și artificii poetice, strivit de avalanșa de poezie abstractă sau contrafăcută ce se desprinde din paginile revistelor sau de pe rafturile librăriilor, spiritul așteaptă ca pe o euharistică revelația poeziei firești, adevărate, a poeziei cu lumină proprie, născută, cum s-ar zice, zeiește, din ea însăși. Atunci, mâna îmi culege fără ezitare de pe raft un volum sau altul, nu prea multe la număr, purtând numele unor poeți din generații diferite, de ieri și de azi, ca pe niște miraculoase fructe din grădina poeziei. Printre aceste nume se află, invariabil, și cel al lui Vasile Romanciuc – poet „poet”, purtător de har innăscut și de conștiință a scrisului, o valoare sigură și aleasă în această confuzie de valori generalizată. Poezia sa, care întotdeauna are o seducătoare frenezie sentimentală, dar și multă fibră intelectuală, care conține o nedeazămințită seninătate clasică, dar și o ironie (post)modernă dusă până la sarcasm, în care precizia expresiei și rafinamentul tehnicii imagistice alternează mereu cu exercițiul ludic și jocul lingvistic – această poezie ne sugerează că, și în epoca internetului și e-book-ului, scrisul poate fi inteligibil și nesofisticat, simplu și frumos, de o simplitate firească, profundă.

În cele peste patru decenii de când se află în literatură, Vasile Romanciuc și-a construit o formulă lirică personală, un stil propriu, inconfundabil. Atât prin volumele sale de lirică („Genealogie”, 1974; „Citirea proverbelor”, 1979; „Din tată-n fiu”, 1984; „Ce am pe suflet”, 1988; „Note de provincial”, 1991; „Un timp fără nume”, 1996, „Marele Pustiu Invizibil”, 2001; „Olimpul de plastic”, 2007; „Purtătorul de cuvânt al tăcerii”, 2011; „Lasă un semn”, 2012; „Cuvântul ne adaugă vedere”, 2012, ș.a.), cât și prin cărțile pentru copii, el s-a impus ca un poet al spațiului original, al sentimentului autohton, având ca puncte de reper valorile morale, istoria și ethosul românesc, literatura clasică și mitologia populară. Poetul știe a citi adânc în cartea neamului pentru a-i descifra reperele și simbolurile ce ne definesc: limba română, credința în Dumnezeu, Eminescu, Creangă, Basarabia, Prutul, Carpații, memoria strămoșilor, vatra părintească, adevărul, omenia, demnitatea, înțelepciunea populară, folclorul etc. Poeziile lui Vasile Romanciuc

întotdeauna au o componentă afectivă, o țință etică și o semnificație bine aleasă, ele conțin o povață sau un mesaj cu o nedeazămințită încărcătură etică și sentimentală, o *lecție pentru suflet* sau o „învățătură de minte” (*comprimate etice*, așa le definește Mihai Cimpoi), de tipul acestora: „I-aducem lui Pepelea mulțumire / Că ne-a lăsat celebrul cui drept moștenire. // Numai că, vezi, în testamentul său, / Nu ne-a lăsat și... pofta – e bine ori e rău? // Și, cum n-avem nimic, n-avem, îți spui, / N-avem nici poftă să ne punem pofta-n cui. // Dar azi nu-i ca pe vremea lui Pepelea – / Cine nu-și pune pofta-n cui, își pune pielea” (*Cuiul lui Pepelea*); sau: „Regele e gol, regele, desigur, e gol, / domnule, / dar într-o țară goală / nimeni / nu poate dovedi / nimănui / acest adevăr. / Asta, domnule, / nu ți-e Danemarca” (*Context*). Etc. Poetul se întoarce mereu spre clasici, spre valorile neamului, dar în același timp își atestă privirea și asupra lumii contemporane, spre a surprinde, în versuri sentențioase, de o ironie amară, paradoxurile vieții moderne; altfel spus, el alternează „timpul arhaic cu timpul modern”, trecutul istoric cu actualitatea. Așa se explică faptul că poezia lui Vasile Romanciuc a câștigat toate categoriile de cititori, fiind inclusă de mult timp în manuale și abecedare, declamată la seratele copiilor din școli și grădinițe, cântată la Radio și TV.

Cu aproape 15 ani în urmă, am salutat într-un portret din *Contrafort* acea benefică „doză de dionisism” din poezia sa scrisă în ultima perioadă, fapt ce făcea ca frumusețea incantatorie a poemelor din primele cărți să fie înlocuită de o vorbire mai prozastică și cu un acut nerv polemic, de stilul demonstrativ, iar culorile naturale să alterneze tot mai accentuat cu imaginile umbroase, grotești ale lumii moderne. Acum am bucuria să constat că în volumele ce au urmat poetul și-a fixat discursul pe această direcție, ce îl apropie de poezia optzecistă, în varianta ei ludic-intertextualistă. În aceste poezii, starea de creație trece, tot mai frecvent, prin bibliotecă, ritmurile romanței sunt înlocuite de cezura versului liber sau alb, iar spiritul clasic, trecut printr-o „cură de prozaicitate”, se lasă impregnat tot mai mult de elementele ludicului și demoniului postmodernist. Capacitatea de invenție verbală

crește o dată cu plăcerea irepresibilă de a strica vechile sensuri ale cuvintelor, de a crea simulacre de raționamente și poante. În jocurile sale oximoronice, printr-o neconținută combinare și alăturare de termeni, simboluri sau precepte, „amestecând epoci, întâmplări, personaje”, poetul se declară „purtătorul de cuvânt al tăcerii”, obține „biblioteci-teci / pentru săbiile ascuțite / ale spiritului”, ajunge la concluzia că „război nu e decât / pluralul lui război”, că „partea leului / este / întregul”, că „pana poetului este în pană”, că „suntem măcinați de mecenati”, reușește performanța de a o *logodi pe Cleopatra cu Esop*, în viziunea sa cerul e „un fel de Fontana di Trevi în care îngerii aruncă monezi de aur”, *tronul împăratului seamănă cu scaunul lupului din Capra cu trei iezi* etc., etc. Țesătura poemului include tot mai multe fire inter-textualiste, tot mai multe jocuri silogistice și asociaționiste; dar spiritul bibliotecii nu-i denaturează „desenul” clasic, iar textul niciodată nu-și pierde tensiunea trăirii și fragilitatea imagistică. Iată acest poem: „acolo / unde gândurile mele despre tine / se întâlnesc / cu gândurile tale despre mine / acolo / se naște lumina. // aici / la masa tăcută / ceștile noastre de cafea / se uită la noi / ca doi ochi negri mirați //

între acolo și aici / o divină melodie / în anDante / rotește sori și stele” (*Acolo se naște lumina*).

În ultima perioadă, stăpân deplin peste rigorile arhitectonice ale formelor fixe, Vasile Romanciuc se lasă tot mai des provocat de „sfînxul poeziei”, sonetul. Sonetele sale sunt construite din aceleași „pietre” ale templului moral pe care acest poet îl înalță în toate textele sale, din aceleași „mituri întoarse”, din aceleași deciptări ori „corelații imposibile” dintre cuvinte, cum zice undeva Eugen Simion. Dar și aici, în tiparul sonetului, unde exigențele tehnice ale „divinei proporții” pun în fața autorului limite și obstacole, Vasile Romanciuc reușește să păstreze de fiecare dată frenezia trăirii și ingenuitatea sentimentelor. Iată acest sonet: „Ce taină fără cheie... Și nu pot, / Oricât aş vrea, să-i află dezlegare... / E lacrima mai mare ca o mare – / Nu-și trece nimeni lacrima înot... // Din lacrima pe care-o plângi chiar tu – / Te-ntrebi cu grijă – cine te pândește? / Temutul Moby Dick? Un elf? Un pește? / Câte enigme între da și nu! / Încerci să schimbi esența supărată? / Zadarnic pui în lacrimă sirop... / Se-ntâmplă, azi, minuni, Sfinte Sisoe? // Oricum, o constatare-adevărată: / E lacrima sămânță de potop... / O să-mi aprobe,

Vasile Romanciuc și Arcadie Suceveanu, 2012

oare, plânsul Noe?” (Cine te pândește din lacrimă?).

Multe din cărțile lui Vasile Romanciuc poartă emblema copilăriei („Dacă ai un prieten”, 1983; „Mama coase-o floricea”, 1987; „Doi iezi”, 1990; „Floarea zburătoare”, 1998; „Toate întâmplările se prefac în cuvinte”, 2000; „Copilul cu aripi de carte”, 2006; „O furnică în bibliotecă”, 2007; „De ce plânge clownul?”, 2009; „Am un nume frumos”, 2013, ș.a.), făcând dovada că autorul știe să fie de orice vârstă, inclusiv de vârsta celor mai mici. Într-o rostire aleasă, încărcată de frumusețe și umor, recurgând la jocul său preferat al inversărilor și analogiilor lingvistice, el răstălmăcește proverbele și poveștile populare, extrage sensuri noi din nume și substantive proprii, etc. Printre vocabulele sale pasc *iezii lui Creangă* și zboară *albinele Daciei*, din pădurea de simboluri și metafore apar personaje miraculoase, travestite poeticește: balaurul cu șapte capete, care se credea șaptecăpos și care visa să-și ia *balaureatul*, Cocosul Coco, care, în percepția ironică a Găinei, nu este decât „un ceas cu pene”, cioroiul îndrăgostit, căruia o cioară i-a căzut „cronc la inimioară”, ursul Fram, care, bolnav, întreabă unde poate găsi o *framacie*, cronicarul Do-sof-tei, din al cărui nume „a crescut un mândru tei” etc., etc. Într-o poezie aparent sprințară și jucăușă, intitulată *Salbă*, se face descifrarea codului genetic, a identității românești pe înțelesul copilului: „Iat-o maica noastră - Țara: / Via de la Viișoara, / Pâinea albă de la Moara, / Mierea de la Albinița, / Apa de la Fântânița, / Merele de la Mereni, / Stejarii din Stejăreni, / Voinicii din Buzdugani, / Ciobănașii din Ciobani, / Florile de la Florești, / Fetele de la Fetești, / Ploile de la Ploiești, / Huma de la Humulești... // Graiul meu de Țară sfântă, / Atingi piatra – piatra cântă...”. În altă poezie, devenită antologică, *Câteva lucruri știute despre carte și cărți*, printr-un măiestrit joc semantic se obțin sensuri noi, revelatorii: „Dragii mei copii deștepți, / Înțelegeți bine, foarte: / Una este să ai cărți, / Alta este să ai carte. // Însă, pe de altă parte, / Dragii mei copii deștepți, / Cine vrea să aibă carte, / Trece mai întâi prin cărți”. Iar alta, *Poveștile lui Ion Creangă*, ce conține doar câteva rânduri, a luat forma unei parabole memorabile, pe care o întâlnim în manualele de literatură: „Leagănul bunicilor, / Leagănul părinților, / Legănuțul meu, / Legănuțul tău. / Dulce leagăn - le-gănel, / Crește neamu-ntreg în el!” O altă poezie, *Iedul și iedera*, e construită pe jocul asociativ dintre cuvintele *ied și iederă*, și e condimentată cu un umor fin și savuros: „Iedera s-a cățarat / Sus, pe gard: „E minunat, / Aici, îndrăznesc să cred, / Nu mă paște... niciun ied!” // Dar... / Cine crezi că asculta / Ce gândește iedera? / Ai ghicit: un ied era!” Ș.a.m.d.

Se poate vedea fără mare efort că Vasile Romanciuc își trăiește poezia ca pe o stare de grație, ca pe o sărbătoare a spiritului. Născută din libertatea cuvintelor și din bucuria sufletului în fața ineditului existenței, din neprefăcuta sinceritate a sentimentului, dar și din „ingenuități calculate”, din spontaneitatea simțirii, dar și din acea conștiință critică pe care Paul Valéry o cerea creatorului modern, poezia sa este asemeni boabelor de rouă ivite pe „trestia spiritului” în amurgurile clasice ori în diminețile postmoderne ale literaturii române.

SEMN DE CARTE

ROSTUL UNEI CARTI DE ATITUDINE

de CONSTANTIN ȘCHIOPU

Declararea, la 27 august, 1991, a independenței Republicii Moldova a presupus construirea unui stat de drept, implicit, reabilitarea unor adevăruri științifice privind originea basarabenilor, istoria neamului, denumirea corectă a limbii vorbite în acest spațiu dintre Prut și Nistru etc. În acest proces de revenire la matricea noastră spirituală s-a inclus, chiar din primul an al independenței, revista „Limba română”, care, pe parcursul a 26 de ani, a făcut istorie, grație, în primul rând, redactorului-șef Alexandru Bantoș. Sensibil la problemele spirituale ale noastre, martor la răspântia destinului, Alexandru Bantoș a abordat constant, pe paginile revistei (și nu numai aici), probleme, care și astăzi ne dor și care, cu părere de rău, multe dintre ele, rămân nesoluționate. „Vine un timp când istoria încetează a mai fi o abstracție, o banală înșiruire de evenimente și fapte, o simplă bandă rulantă care împinge, fără istov, în neunde, zilele și nopțile. La un moment dat, ajunși la capătul răbdării, ne întrebăm: cum de s-a întâmplat ca mersul nostru înainte să fie, de fapt, o mișcare contracronometru”. Această afirmație a lui Alexandru Bantoș, desprinsă din articolul „Șansa noastră”, publicat în „Limba română” (nr. 9-12, 2001) scoate în evidență preocupările dumnealui ca cetățean și ca mânuitor al cuvântului scris. „Limba română și «suma de adevăruri științifice»”, „Meandrele unui traiect lingvistic”, „În consens cu adevărul”, „Quo vadis, Republica Moldova?”, „Limba română, test la democrație și adevăr”, „Eminescu și Basarabia”, „Puterea și cultura noastră”, „Sub sceptrul purificator al limbii române” etc. sunt câteva dintre articolele lui Alexandru Bantoș, apărute, pe parcursul anilor, în „Limba română”, care denotă implicare, perseverență și convingere în forța adevărului. Recenta carte a lui Alexandru Bantoș, „Martor la răspântia destinului” (PPR „Limba română”, Chișinău, 2017), care adună pe paginile ei o bună parte a muncii de ani a autorului, ne îndeamnă pe noi, cititorii, la o retrospectivă necesară. Una care ne determină să ne întrebăm unde și când ne-am poticnit, de ce după un sfert de veac, vorba autorului, mișcarea noastră spre esențe este contracronometru. Mai mult decât atât. Culegerea în cauză reactualizează (o intenție foarte necesară!) procesul complex și destul de complicat de recuperare a identității noastre etnolingvistice și culturale. Acest drum a fost (și continuă să fie) anevoios, cu dificultăți și obstacole. Or, subliniază Alexandru Bantoș, „politizată până la refuz, limba română a fost transformată de unele formațiuni politice într-o sursă „inepuizabilă” de capital electoral, într-o armă ideologică de intoxicare și manipulare a maselor („25 de ani de la aprobarea legislației lingvistice a Republicii Moldova: reptrospectivă subiectivă”, p. 88). Și nu numai. În acest parcurs al autodefinirii noastre, consideră autorul cărții, „neglijarea viziunii științifice unice/autentice în problema limbii, lipsa unor politici lingvistice coerente și bine argumentate au stimulat resentimente în rândul populației, cauzând, cu preponderență în localitățile urbane și în regiunile locuite compact de către minoritari, aversiune și dispreț afișat față de limba română („Limba română, test la democrație și adevăr”, p. 79).

Scrise cu profesionalism (și cu durere), textele cuprinse în această carte sunt o reacție puternică și polemică a autorului la tendințele primejdioase ale adversarilor, care au făcut (și mai continuă să facă) tot posibilul de a ne menține „pe linia de gravitație a Rusiei” (p. 35). Al. Bantoș nu doar constată anumite stări de lucruri, ci se (ne) întreabă, analizează, argumentează, exprimă puncte de vedere. Întrebările formulate,

de exemplu, în „Meandrele unui traseu lingvistic” („Ce a însemnat istoricul 1989 pentru noi și de ce pronosticurile mai mult decât optimiste lansate atunci par a fi astăzi simple și ordinare exagerări?”, „Ce s-a întâmplat totuși acum două decenii (articolul a fost publicat în 2009 – n.n.) la Chișinău, în ce măsură evenimentele de atunci au alcătuit premisa derulării la alte turații și la alți parametri a destinului nostru?”) își au rostul lor. Ele denotă nu numai tentativa autorului de a găsi răspunsuri, ci și afirmarea unui adevăr durut și curajos: „Majoritatea celor aflați la cârma Republicii Moldova, fiind, în fond, niște epigoni ai fostului regim de ocupație prorus, au continuat să pervertească nestingherit conștiința națională și cea lingvistică a românilor basarabeni” (p. 35). Atitudinea, în primul rând civică, a lui Al. Bantoș, exrimată în carte, desprinsă și din citat, justifică plenar faptul că el, așa cum subliniază și reputatul lingvist Nicolae Mătcăș în postfața cărții, „își duce resemnat crucea predestinată de sinuosul și aparent interminabilul drum al Golgotei neamului său urgisit și vitregit de istorie, cu același crez dintotdeauna în izbânda adevărului și dreptății” (N. Mătcăș, „Să rămâi tu însuți, orice s-ar întâmpla”. În: «Martor la răspântia destinului», p. 230).

O altă problemă abordată de Alexandru Bantoș într-un șir de articole incluse în carte este cea legată de starea învățământului. Încă în 1999, autorul ne atenționa că „indolența și dezinteresul manifestate tot mai frecvent în societatea basarabeană riscă să contamineze ireversibil învățământul” („Profesorul de română”, p. 16). În 2014 avea să constate cu regret că „tergiversarea procesului de reevaluare și de modificare a programelor de studii, incompetența, nepăsarea și fluctuația funcționarilor publici, la toate nivelurile, salariile mici, cumetrismul, corupția sunt câteva dintre reflexele unui învățământ împovărat de sechelele trecutului, impregnate de nesiguranță, impostură și mediocritate, dominat de proiecte sofisticate, ineficiente și de o finalitate imprevizibilă („Bac-ul, oglindă a societății”, p. 84).

Valorile culturale și spirituale ale unui popor se nasc din activitatea marilor personalități. Părtaş al acestei idei, Alexandru Bantoș include, în capitolul al II-lea al cărții, mai multe schițe de portret (14 la număr) ale unor oameni de cultură și de știință iluștri, manifestându-și astfel recunoștința și totodată valorificând, în mare măsură, aportul fiecăruia. Este o constantă a preocupărilor publicistice ale lui Al. Bantoș. Menționăm cu această ocazie că în colecția Biblioteca revistei „Limba română” au apărut 50 de volume ce vizează activitatea culturală și științifică a mai multor personalități notorii din spațiul românesc. Înseși titlurile articolelor din acest capitol scot în evidență, pe de o parte, ceea ce definește personalitatea evocată, pe de altă parte, atitudinea celui care evocă.

În concluzie, menționăm că valoarea cărții „Martor la răspântia destinului” este incontestabilă, cel puțin, din două puncte de vedere. Cartea ne îndeamnă, așa cum subliniam mai sus, să examinăm reptrospectiv itinerarul pe care l-am traversat de la 1991 încoace, discernând în așa mod cauza eșecurilor noastre. Totodată, ea ne oferă suficiente argumente, îndemnându-ne să ne ascultăm vocea conștiinței, să ne raportăm gândirea, comportamentul, atitudinea – propria ființă, în calitate de martori ai evenimentelor trecute și prezente, la starea de lucruri legată de esența noastră ca națiune. Acesta, de fapt, este/trebuie să fie rostul unei cărți, pe care „Martor la răspântia destinului” de Al. Bantoș îl demonstrează cu prisosință.

RECUPERĂRI

MARIA BRIEDIS-MACOVEI: „N-AVEM ZIUA CEA DE MAINE FARA IERI”

de ANA BANTOȘ

S-au împlinit 70 de ani de la nașterea Mariei Briedis-Macovei (n. 22.X.1947, Sarata-Răzeși, Leova, Republica Moldova – 18.VII.2017, Riga, Republica Letonă). Scriitoare, traducătoare, jurnalistă, distinsa noastră compatriotă a împărtășit destinul basarabenilor care, de la o vârstă fragedă, au cunoscut gulagul: în 1940, buncii, proprietari de pământ, au fost deportați, iar în 1949 tatăl viitoarei scriitoare a fost declarat „dușman al poporului” și întreaga-i familie a fost exilată în Siberia, astfel încât Maria Macovei își va face studiile în limba română abia începând cu 1957, mai întâi la școala din satul de baștină și ulterior (1965-1970) la Facultatea de filologie a Universității de Stat din Chișinău. În perioada 1970-1974 este colaborator științific superior la Muzeul de literatură din Chișinău, iar în 1974, căsătorindu-se cu poetul leton Leons Briedis, se stabilește în orașul Riga.

Din 1986 participă activ la mișcările de independență națională din Letonia și Moldova. Fondează societatea de cultură română „Dacia” din Letonia. Împreună cu soțul său, cu ziaristul Vlad Pohilă și cu pictorul Iurie Zavadschi s-a implicat în editarea, în 1989, a primului număr al ziarului „Glasul”, prima publicație cu caractere latine din Basarabia de după 1945.

A debutat editorial în 1990 cu volumul de versuri *În singurătatea cuvintelor* (Editura Hyperion, Chișinău), prefăcut de Ana Blandiana, iar în 1992, împreună cu Leons Briedis, fondează la Riga editura privată „Minerva” și revista de culturologie „Kentaurs XXI”. Pentru merite deosebite Parlamentul Letoniei îi acordă, în 1995, cetățenie letonă, în același an fiind aleasă membru al Comitetului Consultativ, condus de președintele Republicii Letone, Guntis Ulmanis.

În decursul mai multor decenii soții Briedis au promovat într-un mod remarcabil valorile literare și culturale letone și române, atât prin intermediul numeroaselor traduceri efectuate, cât și prin organizarea vizitelor scriitorilor români în Letonia. Ei au participat, la rândul lor, la diverse manifestări literare și culturale din România și Republica Moldova.

În 2016, în semn de recunoștință pentru merite deosebite în promovarea valorilor literare și culturale românești, le-a fost acordată distincția de stat a Republicii Moldova Medalia „Meritul Civic”.

Autoare a șapte volume: trei de traduceri și patru originale, dintre care numai cartea de debut este scrisă în limba română și editată la Chișinău, iar celelalte trei cărți (versuri, eseuri, studiu monografic) sunt scrise și editate în limba letonă la Riga, Maria Briedis-Macovei a tradus din letonă în română un volum impunător: „*Daine letone*”, apărut în 1991 la editura Hyperion din Chișinău. În ultima perioadă a vieții sale a revenit la traducerea dainelor, perfecționându-le și completându-le, cu intenția de a face un dar Letoniei la cei 100 de ani pe care patria ei adoptivă îi va împlini în 2018. Pe parcursul ultimelor două decenii Maria Briedis-Macovei a lucrat, împreună cu Leons Briedis, la studiul substanțial *Universul în care trăim*, rămas nepublicat.

A colaborat la revistele: „Diena”, „Neatkariga Rita Avize”, „Labrit”, „Literatura un Maksla”, „Literatura. Maksla un Mes”, „Atmoda Atputai”, „Izgitiba un kulturai”, „Jauna Avize”, „Kentaurs XXI” din Letonia, la „Limba Română”, „Literatura și Arta”, „Sfatul Țării”, „Nistru”,

„Luceafărul” din Republica Moldova, precum și la mai multe publicații din România.

În versurile sale Maria Briedis-Macovei construiește o perspectivă asupra actualității, în ele se reflectă crizele care afectează omul contemporan. Versurile Mariei Briedis-Macovei se înscriu în contextul demersului liric contemporan, menit să dezvolte esența discretă și mai puțin vizibilă a vieții. Ea interoghează realitatea prin intermediul lucrului asupra limbii și, în același timp, se implică în dezbaterile ardente ale timpului în care a trăit. În poezia sa Heraclit trece prin clipe tulburi, Diogene e alarmat că „ceru-i plin de grote negre și e butoiul răsturnat”, iar Gorgona jubilează. În veacul incumut, în care „pustiul își arată colții de safir” și în care „apocaliptic este totul vâlvătaie și pieire”, iar „sufletul renunță/ la vis și la nemurire”, personajul învinge singurătatea, prin păstrarea legăturii cu valorile culturale moștenite de la străbuni, în care autoarea se regăsește și în care caută și află sensurile adânci ale existenței noastre.

La întâlnirea memorabilă – intermediată de domnul ambasador Eugen Revenco –, pe care am avut-o în primăvara anului 2016 la Riga cu distinsul cuplu de scriitori, Maria Briedis-Macovei își pune mari speranțe în reluarea legăturilor literare și culturale dintre Letonia și Republica Moldova și își făcea planuri de viitor în acest sens. Au rămas în urma ei volumul de versuri *Vâlvătaie*, pregătit pentru tipar, și de asemenea mai multe lucrări, pe care intenționa să le publice, precum și dragostea ei imensă pentru literatură, pentru cultura populară a Letoniei și a Moldovei, ale căror substraturi le descifra cu multă pasiune.

Compozitorul Raimonds Pauls, Maria Briedis-Macovei și Leons Briedis, 2014

Ambasadorul RM în Letonia Eugen Revenco, Maria Briedis-Macovei, Ana Bantosh, Leons Briedis, 2016

POEME DE MARIA BRIEDIS-MACOVEI

FĂRĂ IERI...

Mintea mea e dolidoră de amintiri
mai vine-n ea câte un drumeț
și calea mea prin viață
e tot mai plină de tristeți

aș vrea să las în pace
să doarmă moșii liniștiți
cad rănile pieziș pe rană
trezind smeriții adormiți
și noi retrași prin colțuri
ne lingem rănile-n tăceri
cad peste noi capcanele fatale –
n-avem ziua cea de mâine
fără ieri.

CÂTE O ANĂ ȘI MARIE

Să vorbim,
să ne cunoaștem
și să rămâneți încă vii!..
Voi, oaste de captivi
ai propriilor goluri,
robi ai dezastrelor
ai uitării robi!
Iar ați pus ca
să domnească peste voi
Zădărnicia!

Înglodați în spaime,
răni de întuneric
delirează-n creier,
cu sensuri putrede
vi-i cerul răsturnat
dar vina, vai,
dați tot pe cei ce
ierburi vă aduc de leac
și soarta lor și-o pun
sub teascul ăstui veac,
nerod și înciumat.

Speranțe, vise spulberate
cer ca-n nemurire
să-ngropați din nou în zidul vieții
câte-o Ană și-o Marie...

VĂLVĂTAIE

Veșnicia arde-n flăcări –
înger, zei, mistere ard,
creierul a-ncins pustia
întronat de-a dreptu-n iad
și salvat de nebunie,
stă chemând-o
din vecie pe Maria.

NUMELE TĂU

Lui Leons

Din cuiburi reci
aduci cuvintele în acasă
să le desfaci din umbră
și pleacă stol de îngeri albi
cu aripi de corb
lăsând în urma lor cântarea ta
din ce în ce mai sumbră.

Și peste cerul filei albe
câte unu-ncearcă să coboare
cu aripa prin glodu-ntunecat,
semnându-ți numele
cu multe semne de-ntrebare.
Și-n urma ta,

ba-n prunc ba-n fiară
timpul preschimbat
înverzi cuvântul
ce-a stat deasupra ta
de-a pururea secure...

În spital

O așchie de timp îmi stăruie în vine,
orele scăderea își ascund
purtându-mi pașii pe-un drum rotund:
de la mine mai spre mine...
Stau închisă-n el ca în dojană
cu sufletul orfan și mintea trează,
se surpă-n mine anii mei
în casa albă cu mirosul de alge.

NU VOI CULEGE FLORI

Ca să ne știm aproape și-ncă tineri
vom părăsi acest tărâm acerb
cu cerul aruncat pe umeri
urma-vom calea pe urmele de cerb.

Lumina vie răpi-vom de la corb
și-om răsfira-o peste vremea sumbră
iar eu nu voi culege flori, ci am să sorb
corola lor cu tot cu umbră.

În fața mea tu îmi răsai

De sus, de jos și din înalt
neliniști se scutur și cad sumbre,
stârnind barbar dezmăț
de frunze, petale și de umbre.

Sub tei înmiresmați te-aștept
și freamăt ca luna căzută-n iarbă,
iar tu îmi vii așa de-ncet
că timpul se frânge și se curmă,
prăpastie se face între noi
și nerăbdarea mi se zbate-n urmă.
Și tu răsai în fața mea, icoană mișcătoare,
desprinsă din fresca unei mănăstiri
de stânga și de dreapta, îngerii veghează
purtând deasupra ta coroana cea de spini.

IDEALURI PE GRĂTARE

Umbre ametește se perindă
se vorbește-n microfane ca-n dovleci
sar scânteii suind aprinse
stoluri, stoluri de cuvinte seci

idealuri pe grătare ne oferă
legile sunt scrise cu venin

țese veacul din greșeală
pânza lui de mărăcini

un țâcnit în iad s-ascunde
croind legile cu spor
după legea infernală –
el e Talpa și tot el e domnitor.

Dar a mai uitat “săracul”
că mai este Dumnezeu
și la judecata mare
va fi aruncat în hău.

LUNECĂ TIMPUL DE-O VECIE

Lunecă timpul de-o vecie
din trecut spre viitor
dar la prezentul trecător
el n-are gară și oprire.

AI UITAT CĂ NU SUNT...

lui Leons Briedis

Dragul meu,
ai scris atâtea versuri
dedicate mie,
încât ai și uitat
că nu sunt poezie.

DE CE TOTUȘI...

Brațele tale ca algele reci
mă trag în adâncuri, pe prund
plutim prin valurile vieții
din mal în mal mai abrupt.

Uriășe talazuri de zbugium
ne-aruncă departe prin soartă
iar noi prin săruturi prelungi
trecem hotarul de ape
și-jocul de-oglinzi lumea descrește
din ce în ce mai departe.

Neconținut lunecăm
ca două sclipiri halucinante,
trecem de valuri avare
și cum suntem frumoși rătăciți
amândoi de țărături departe.
Ah, iubite, mă-ncearcă un simț
c-am trecut de cealaltă parte –
pe tărâmul de sfinți.

De ce, totuși, suntem așa triști
de parcă am fost iarăși învinși?..

SEMNAL

ALEXANDRU VAKULOVSKI
PRIVEȘTI
BUCUREȘTI, EDITURA CHARMIDES, 2017

„(...) Întrebărilor lui N. Steinhardt (dintr-un eseu dedicat chiar lui Antonioni și filmului său): „suntem oare în măsură, cu simțul văzului, să detectăm pe de-a-ntregul realitatea, ne este ea pe deplin accesibilă? Sau ne aflăm victime neștiutoare ale unui câmp vizual bine îngrădit?”, Alexandru Vakulovski le răspunde, în această carte, cu precizie maximă. Și poate mai mult decât atât! Dacă ținem seama de câteva titluri cu adevărat antologice: șiria, un terorist, portocala mecanică, balet, un moș cu aragaz, vecini, și, mai ales, de aceste versuri: „am ajuns la vârsta la care nu/ mi-e destul să-mi fie bine/numai mie.”

Ioan PINTEA

MONI STĂNILĂ
O LUME DIN EVANTAIE PE CARE
SĂ NU O ÎMPARȚI CU NIMENI
BUCUREȘTI, EDITURA CHARMIDES, 2017

„Poezia lui Moni Stănilă n-a fost niciodată una „directă”, cum a receptat-o critica, trimițând mai ales la Colonia fabricii (volum care uza, ce-i drept, de o anumită brutalitate a reconstituirii documentare). Și este cu atât mai puțin în O lume din evantaie, unde ambiguitatea alegorică devine principala sursă de lirism. (...) Lumea din evantaie a lui Moni Stănilă, pe cât de iluzorie, pe atât de reală - oricum, una prin care încă adie duhul – reprezintă reversul cotidianului denaturat. Și un refugiu spre „linku-rile din măr”, așadar spre Paradis și spre o nouă tentatie.”

Ovidiu NIMIGEAN

PLURALIA TANTUM

JURNAL IN MARGINILE ISTORIEI LITERARE (VII) de LEO BUTNARU

18.I.1971

Azi, după conspectarea a 13 (!) lucrări de VIL., la bibliotecă, la spectacol. Speranța de a fi găsit bilete părea să se facă cenușă. Dar, până la urmă, cenușa cea de reînviat păsări...

Câteva detalii din spectacolul „Să nu te joci cu dragostea” (Alfred de Musset): „Nu sunt chiar atât de bătrână, pentru ca să-mi placă amintirile copilăriei”; „Și dragostea, și prietenia nu iau decât ceea ce pot întoarce”; „Doi de aceeași teapă nu fac decât să se iubească reciproc sau să se urască la culme”.

Pe scena „Luceafărului”, mi-am revăzut două colegi de școală (nr. 11): Maria Grăchilă și Raisa Ene. O, Zeiță a Teatrului, slavă ție: să știi că ai reușit să faci din ele actrițe. Am avut colegi talentați. Dar ce zici și tu, Zeiță a Ziaristicii? Mă voi putea transfigura?

Am discutat cu Mihai Iorga. Despre procedeele regizorale la „Luceafărul”. Adresarea directă către publicul spectator, intervenția în subiectul piesei, încercarea de a crea impresia că acțiunea nu se desfășoară pe scenă, ci undeva aiurea, într-un cadru natural. Spectacolul jucat într-o cheie de repetiție, de detașare și „lipsă de griji”. Să mai vedem... Exploatarea repetată a acelorași procedee ar putea duce la uniformizare și plictis.

Am impresia că, la teatre, afluxul publicului e în creștere.

Uneori cred că aș putea să scriu proză. Am destulă materie – caractere, detalii de dialog, abateri lirice, dar, simt, nu am istorii finite. (Ora 2 după miezul nopții.)

20.I.1971

O idee. Am mai mulți ziariști preferați. Să le decupez materialele din publicațiile periodice, să le rețin drept modele la care aș putea reveni. Kolțov: „Astăzi, peste noi, publiciștii, se îndreaptă un mare pericol – e cititorul care deja de multă vreme se tot apropie de noi cu o mare măciucă în mână. Acesta reprezintă o astfel de putere și amenințare, din cauza căreia, pe un scriitor lipsit de sentimentul responsabilității, poate să-1 treacă sudorile”.

La Teatrul „Pușkin” – spectacolul „Romeo și Julie-ta”. L-am găsit pe Vlad D. (El semnează aranjamentul muzical al spectacolului. Are gust, lucru de care „m-a convins” până și în cronica sa cinematografică despre niște... „iepuri” (călători fără bilete). Inși „la modă”. Aici, în calitate de regizor, D. nu pedalează pe satiră, ci caută compatibilitatea scenă (episod)-mesaj-muzică. Înainte de-a începe spectacolul, D. îmi zice: „Leo, cum să-ți spun?... Știi și tu: aranjamentul muzical îmi aparține. Vezi, te rog, la anumite momente, poate aranjezi și tu niște... aplauze”. Eu însă m-am dovedit a fi inutil:

în dreapta mea, era deja plasat un „foarte receptiv” la ceea ce se vede și, în special, la ceea ce se aude, dând tonul: bătea din palme, angajând în această acțiune și o parte din sala în care, s-o recunoaștem, veniseră și mulți tineri cu gusturi îndoielnice.

În pauză, unii „șefi”, care nu vor să coboare în fumoar, folosesc în loc de scrumieră pachetul de țigări. După spectacol, îi spun lui D.: „Ai văzut? Rolul meu a fost redus la zero. Publicul aplauda, fără a mai fi montat. Așadar, te felicit cu un succes «curat»”. D. îmi răspunde: „Nu știu cum mi-a venit una ca asta în cap...” „Din neîncredere”. „Păi da, mă îngrijoram. Oricum, debutez în această postură. Și-apoi, se știe, multe lucruri se fac între prieteni...”

«Slovo o knighe» = Cuvânt despre cărți, lectură, cititor. Am completat fișe pentru cartoteca-mi personală. Nu prea satisfăcut, maximele fiind deja selectate, ordonate tematic de altcineva. Cea mai mare plăcere – când le găsesc eu, în diferite surse. Și totuși, n-ar fi rău să am mereu la îndemână o astfel de carte.

Iar ieri seară, m-a obsedat gândul unui *Ex libris* personal. Îi voi avea. Neapărat. Pentru că, vorba cuiva, printre cărți mă simt mult mai bine decât în societatea celor mai puternici regi ai lumii. Unicul furt pe care mi l-aș putea permite – o carte bună, de la cineva care nu știe s-o prețuiască la justa ei valoare.

24.I.1971

În timpul sesiunii toate zilele îți par duminici, motiv din care, probabil, le și încurc ordinea [pentru că ieri am luat un.... „suficient” la Klobuțki. Sărmanul de el, nu putea să ia o hotărâre sigură: să mă paseze sau să mă păsuiască? Zice: „Astăzi, am făcut două descoperiri. Prima e că, din eminent, Butnaru a ajuns să învețe din ce în ce mai slab. A doua descoperire... Dar pe asta o lăsăm pentru mai târziu...” Și eu, naiv? Sau, mânat de prostescul meu protest intim, îmi ziceam: „Las’, are să se răzgândească. Mă cheamă el altă dată. O să-mi vorbească, o... Poate că în carnetul de note îmi dă doar puncte de trecere, un „ud.”, pe când în listă îmi dă un „bine”. Dar Kl: „Îmi pare rău, Leo Feodorovici (ba nu, nu mi-a spus Leo Feodorovici, ar fi ieșit nițel peiorativ; mi-a zis „tov. Butnaru”), dar îți pun un «trei»”. În ce privește infantilul meu protest intim – nicio speranță – Kl. nu mai este cel pe care l-am cunoscut noi la anul întâi. Atunci era un mielușel. Neexperimentat, nesigur pe sine. Acum, sever, ce mai! Se distanțează.]

Vineri, am așteptat vreo trei ore la librăria „Universul”. Veniseră cărți noi, însă o tot amânau cu despachetarea lor. Dacă ar trebui să mă dezvinovățesc pentru nota luată la Kl., ar trebui să invoc și această pierdere de timp, așteptarea la librărie și lipsa din bibliotecă. Dacă foloseam aceste și alte ore, puteam să iau un „foarte bine”. Dar... sănătate să avem, încolo – ne descurcăm

noi. (O dezvinovățire nevinovată, cu o puternică doză de... autoconștientizare...)

Din noile achiziții: „Glazami literatora” (Cu ochi de literator) de V. Kantorovici, schițe sociologice. Azi, deja a împrumutat-o de la mine fetița cea de origine turcă. Din compania bulgăroaicelor.

Cât am tot stârcit în pierdutele ore de așteptare, am făcut cunoștință cu un bibliofil împătimit, Leonid. De la librăria „Cartea academică” procurase Tacit. Zicea că, în biblioteca sa, are peste o mie de volume. Noul meu cunoscut îmi mai spuse că de mulți ani colecționează ediții Esenin, în diferite limbi. Mă gândesc că, în vederea unui schimb avantajos, să scriu la Kazan și Kentau, să-mi trimită Esenin în limbile... tătară și kazahă.

Astăzi, o zi pe care am pierdut-o într-un mod... interesant.

Portăreasa căminului mă muștră pentru că, seară de seară, revin destul de târziu. Eu: „Îmi permit să vin târziu doar când sunteți dvs. la serviciu. Sunteți bună și înțelegătoare, îmi permiteți să intru pe ușă...” Ea: „Știm noi că unii dintre voi sar pe fereastră”. Eu: „Dar, vedeți, eu, fiind convins că sunteți bună și înțelegătoare...” „Nu-i ușor să mă înduioșezi. De zece ani aud cam aceleași cuvinte și de tot atâta timp iau muștrări din partea «comendantului». Iar pentru mine, ceea ce aud de la mata nu este de aceeași valoare cu ceea ce aud de la el”. (Ora 1,25.)

26.I.1971

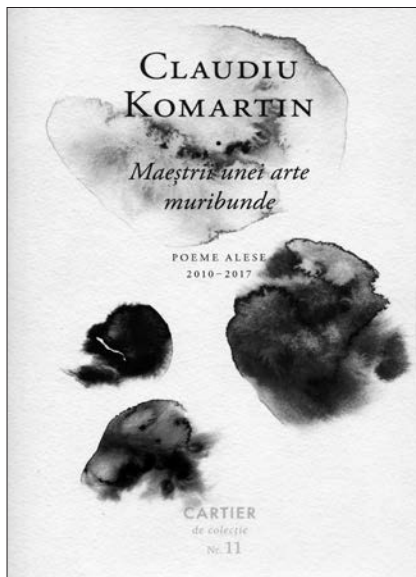
Ieri, din absolută întâmplare, am nimerit la ziua de naștere a lui Valeriu Drumeș de la Institutul de Arte „Musicescu”. A cântat. Melodii triste, multe – despre părinți, îmi arată un album de familie. Într-o fotografie – un arbore de care-i prinsă o tăblie cu inscripția: „Căsuța noastră”. Două chipuri umane, aplecate peste un panou de cherestea, așezat pe pământ. Pe la colțurile panoului – câte un țărush. Credeam că ar fi vorba despre, cine știe, vreun loc de casă. Drumeș: „Ai auzit de Tăbăcaru? Studentul, colegul nostru care a ars la deștelenire, în Kazahstan... Uite, aici a fost cortul în care a ars. Au rămas numai scândurile dușumelelor... Eu cântam «Căsuța noastră», iar băieții prindeau placa...” Apoi: „Când i-au urcat sicriul în tren, nimeni dintre noi n-a putut plânge. Voiam să plângem, dar nu puteam. E foarte greu să plângi pe meleaguri străine. Să fi fost la noi, în Moldova, cred că plângea și piatra... Băieții noștri, de la arte, cântau un marș funebru și, de cum îl încheiaseră, șuiera locomotiva! Îți imaginezi?... Ecoul, ca niște urlete de fiară, nu altceva...”

Alt caz: „Știi, Leule, dormeam, dar simții că mi s-a oprit sângele, că nu mai circulă prin vene. Încerc să ridic o mână, nu pot. Cealaltă, la fel. Nu pot mișca nici piciorul. Mă prinde groaza. Nu pot vorbi, nu pot striga. Îmi vine un gând: pentru ca să mă trezesc ar trebui să mă rostogolesc din pat, să mă lovesc de podele, astfel putându-mi veni în fire. Fac un efort supraomenesc, cad!! Dar nu-mi revin pe deplin, mă aflu într-un semisomn leșetic. Dar aud râsul puternic al băieților. «Ce e, Drumeșule, faci parașutism fără parașută?!» strigă unul. Apoi mi-au făcut îndelung frecție cu spirt, mi-au repus în mișcare sângele...”

Alte scene de acolo, din Kazahstan, de la deștelenire. Iar astăzi, am primit scrisoare din Kentau, din Kazahstan. Sașa, kazahul cel dezghețat, mi-a scris primul. „Eu îmi tot amintesc de Chișinău, de tine și de frumoasele fete moldovence”. Excelent: „Azi, la noi, e cald – cinci grade frig”. Răvașul însă și-l începe „moldovenește”, cu: „Bonu ziua, Leo”.

Am susținut lectura la franceză. Silvia Nic.: „Butnaru?” „Da”. „Ce faci aici?” „Susțin lectura”. „Atât de târziu?” Am motivat. Ea: „Ce mai faci, mai scrii?” Ce să-i spun? Ea: „Se întâmplă să citesc câte ceva...” Ii răspund oarece. „Ce an ești?” „Patru”. „Cresc băieții, cresc...” Știu și eu. Un flăcău de-al nostru, flăcău cu armata făcută, pare-se că n-a prea fost indiferent față de tovarășa lector S. N.

VA URMA

CRONICĂ LITERARĂ

„ÎN SPAIMĂ CA ÎNTR-O PLACENTA MARE...”

de LUCIA ȚURCANU

Primul poem – sâmbure – din antologia lui Claudiu Komartin *Maestrii unei arte muribunde* (apărută la Editura Cartier în 2017 în seria Cartier de colecție) lovește în plex (preiau această expresie din unul dintre interviurile No-rei Iuga: „Scriitorul trebuie să fie original, să te lovească în plex atunci când îl citești”) – este bulversant prin subiectul pe care îl relevă – sinuciderea –, uimește prin austeritatea imagistică și directetea mesajului, dând tonul întregii cărți: „și acum, copii,/ pentru proba următoare vom analiza cele mai/ utile obiecte în cariera pe care vreți/ s-o urmați – fularul, ciobul, gazul, blisterul, lama etc./ și mai ales nu uitați: tot ce vedeți în jur – nu pune/ mâna, tinere, doar v-am spus ce ușor/ poți să distrugi o imagine la care am muncit... cât am/ muncit, dragi cursanți, un semestru întreg? – iată, un întreg/ semestru ne-am scos creierii pentru a putea scrie/ versurile acestea: ce macină în cap rămâne în cap/ ca un hamburger cu dinți strivit între ușile de la metrou –,/ așa încât trebuie să înțelegi: totul aici este atât/ de cald și de familiar numai fiindcă nu are cum să dureze”. Dacă în primele volume – *Păpușarul și alte insomnii* (2003), *Cercul domestic* (2005), *Un anotimp în Berceni* (2009) – prevala interesul pentru exercițiul stilistic și faptul de cultură, în poemele scrise în ultimii patru-cinci ani atenția lui Claudiu Komartin este redirecționată dinspre livresc către existențial (iar antologia la care mă refer este grăitoare, însuși autorul sugerând de fapt, prin selecția pe care o face, că poezia sa a intrat într-o altă fază: sunt incluse un grupaj inedit – *douăsprezece secunde până la dispariția luminii* (august 2013 – iunie 2017) –, poeme din *Dezmembrați* (carte apărută în 2015 și „prezentată ca o traducere a unicului volum semnat de poeta mexicană Adriana Carrasco”) și din *Cobalt* (scris după sinuciderea poezilor Constantin Virgil Bănescu și George Vasilevici și publicat în 2013). În textele cu caracter de artă poetică se pune accent pe dorința de rupere cu viața, provocată de sentimentul lipsei „de temei ontologic” (cum observa Doris Mironescu într-o cronică la *Cobalt*), ca în – testamentul? – *de la etajul nouă nu mai e nimic de văzut*: „că poezia consolatoare, că singurele/ noastre salvări, că anxietățile mele își vor găsi/ un liman. prostii./ doar un cazan ruginit, un spațiu convulsiv/ în care fierbe la foc mic toată/ osânza în

care m-am lăfăit ca o șopărlă/ borțoasă. ca un roboțel oblu/ hotărât să se extragă din utilaj înainte de a/ afla ce grozăvii mai urmează./ să-mpicdic toate cheștiile gogonate pe care va urma/ să le spun./ pentru că se-ntețește și se-ntețește./ așa că mă decupez din fotografii, golesc/ ce se mai poate goli”.

Folosind, de cele mai multe ori, un limbaj minimalist, Claudiu Komartin pune în centrul poemelor sale un eu marcat de angoasa existențială, urmărit de gândul sinuciderii și profund dezamăgit în capacitatea terapeutică a actului poetic. Trăirile sunt prezentate la modul cel mai intens, sentimentele sunt exacerbate până la distorsionare, iar imaginile care rezultă sunt de un naturalism contrariant, pline de nerv: „să te învăț în sfârșit tot ce știu, la lumina brichetei, cu buzele plesnite ca după o lovitură neașteptată, clefăind cearcănele unui azil de bătrâni” (*ultimul duminică*); „Creierul meu dă în mine cu toți pereții” (Încercăm să convingem nebunia); „Celui ce vrea să-și facă țândări capul,/ îi las capul meu// și mă duc” (*Gata cu strategiile*); „...să ne zburăm creierii hohotind// hohotind al naibii, ca după o treabă bine făcută” (*Toamna vine și fără noi*). Alteori însă e surprins suspansul de până la..., ca în *douăsprezece versuri pentru îndreptarea fricii*,/ *douăsprezece secunde până la dispariția luminii*, unde ideea de sinucidere este raportată, *volens nolens*, și la faptul de cultură, prin introducerea imaginii podului – că o fi Podul Mirabeau, că o fi Washington Avenue Bridge, nu mai contează, cert este că eul are conștiința apartenenței la tagma poezilor.

Antologia lui Claudiu Komartin se construiește ca o carte a revoltei ontologice și sociale. În *Cobalt* era vorba de răzvrătirea eului împotriva propriei lumi interioare. În continuare însă, putem observa tendința de a frecventa tot mai des o altă formulă poetică, cea proprie poeziei de angajare socială. În *Dezmembrați* revolta dă peste margini, fiind orientată către toate nedreptățile și ineptiile lumii (poate anume din cauza acestui preaplin al nemulțumirii și indignării și din nevoia de libertate totală în exprimarea revoltei autorul o inventează pe Adriana Carrasco și evocă lumea Mexicului, cu toate atrocitățile ce-i sunt proprii). Limbajul este violent, tranșant, de o duritate covârșitoare. Imaginile, specifice zonelor marginale ale existenței, sunt uneori năucitor de crude:

„Eu, care sunt încăpățanată și rea,/ care îngrijesc oameni dezmembrați/ și îi spăl cu un burete aspru ca Mexicul,/ eu care fac dușuri reci și citesc/ literatura pornografică a Americii,/ care le arunc în față literaților/ tot adevărul despre mamele lor și/ care le-aș scoate ochii cu ghearele, eu,/ Adriana Carrasco, ademenesc fetele cuminiți/ și îi pun coarne/ președintelui în fotografii oficiale” (*Citindu-ți scrisorile, Alejandra*); „am știut că nu voi zgâlțâi conștiințele ecosez/ târfele haute-couture care-și fac fundițe și panglici din spaimele/ celor singuri, înfulecă foie gras din ficat de om/ dezmembrat” (*prin straturile compacte*), „ștreangul de intestine e pregătit” (*Nimic împutit să nu mai rămână*). Este o poezie a visceralului, a reacției profunde, astfel actul poetic devenind o formă de defulare, o acțiune prin care eul/poetul își dezvăluie toate nemulțumi-rile, supărările, fricile etc. provocate de... orânduirea nedreaptă a lumii. Dispar căutările stilistice și experimentele care se mai întâlneau sporadic în *Cobalt*, scrisul manifestându-se ca necesitate instinctuală și, odată cu aceasta, sporind autenticitatea discursului. Iată câteva versuri din poemul *Instinctual* (o artă poetică), în care se relevă ideea de scris ca necesitate vitală, dezvăluindu-ni-se, totodată, unul dintre modelele poeziei lui Claudiu Komartin – Arthur Rimbaud: „Scrie cel care ar scrie și dacă ar fi ultimul om/ din lume asediat de toți mutanții radioactivi ai lui Bukowski/ ros de anxietăți și-ndoieli/ scrie cel care oricum se simte așa prefăcându-se/ că nu dă doi bani pe asta și totuși/ băguie instinctual cu sentimentul precar al unicității /.../ scrie cel căruia nu-i pasă că scrisul proliferază/ ca boala dar nu va umple niciodată vreun gol/ și explodează în flori contagioase și insolente /.../ scrie cel care va muri într-o zi fără semnificații precise/ 10 noiembrie 1891 pe un pat infect de spital/ lângă care alt idiot hârâie în limba celor pe ducă” (*Instinctual*). În *douăsprezece secunde până la dispariția luminii*, grupajul de poeme inedite (scrise după apariția *Dezmembraților*) care deschide antologia, deși persistă poemele de revoltă socială, limbajul este mai temperat. Unul dintre cele mai bune poeme ale antologiei este, după mine, *Patriotic. Cei singuri* (text aprobat de Ministerul culturii și identității naționale), în care intoleranța față de cel care este altfel este prezentată ca problemă majoră a societății (de această dată, românești): „Trebuie să-i lichidezi

pe cei care se/ simt mai bine singuri/ să-i lichidezi sau să le scoți asta din cap/ cu burghiul/ fiindcă cei singuri nu își iubesc patria/ n-o iubesc și n-o înțeleg/ ceea ce duce la dezorganizare la haos și chiar la/ trădare /.../ Pentru că ăștia singuri care se uită în gol/ nemulțumiți mereu cârtitori vor/ să fie mai dichisiți și mai pricopsiți să plângă mai frumos/ decât noi chiar să emigreze și-atunci/ ce ne vom face împutinați aici în/ patria-n care totul se rezolvă cu o atenție cu/ pâine și sare/ cu puțin dezinfectant diluat cu/ făptura umană îngropată-n dosare cu doine/ și grătare pe care sfârâie mici?// Pe cei singuri patria îți cere/ să-i bați până cad/ lați/ cu urzici”. Discursul nu este nici emfatic, nici moralizator. Claudiu Komartin depersonalizează de fapt demersul civic, reușind să prezinte, fără prea multe invenții stilistice (practică repetiția ca procedeu de intensificare), o lume a discriminărilor de tot soiul. Din aceeași categorie fac parte poemele *Patriotic. Voluptăți*, *Ceaun*, *politică personală* ș.a. Atrage atenția și *Crampa și cearcănul*, un poem al marginalului, scris în tonalitățile răsuo-plânsului, al cărui final (ultimele două versuri, care sunt un poem în poem) amintește de scena mirifică de la sfârșitul Solenoidului lui Mircea Cărtărescu: „E întuneric, pe Moldovița miroase a tei și a ploaie, ascult/ cu urechea ciulită motoarele care pregătesc înălțarea”.

Referințele la istorie nu sunt mai puțin expresive, Claudiu Komartin dezvoltând, în unele versuri, atrocitățile trecutului într-un limbaj de o directete izbitoră („când vine porcul/ de rus și-ți fute ce ai mai scump/ sau bagă-n rubască cesulețul de la bunica”, *Patriotic. Cei singuri*) sau prin metafore ce trimit la realități specifice unei epoci concrete („Ce altă dovadă mai vrei? – sunt fulgi sângerii, pleoape/ înmuiate-n poloniu./ Și-n Piața de Pește un slăbănog care/ încă n-a greșit cu nimic/ se prefacă că-i un morun cu gura cusută”, *Pregătiri pentru Centenarul Revoluției din Octombrie*).

Maestrii unei arte muribunde este cartea unui poet format, tot mai înclinat către exprimarea autentică, de o pregnanță de netăgăduit. Fotografiele Anei Toma care ilustrează această carte se pliază perfect pe stările și atmosfera ce denotă, afirmă O. Nimigean pe coperta a patra, balansul „hamletian între a fi și a nu fi, între furie și extenuare”. Antologia din Cartier de colecție dovedește maturitatea poetului Claudiu Komartin și confirmă că e unul dintre cei mai buni din generația sa.

TRADUCERI

RUSALKA*

de DIMANA IVANOVA

DIMANA IVANOVA S-A NĂSCUT LA VARNA (BULGARIA) ÎN 1979. A STUDIAT LA UNIVERSITATEA DIN SOFIA FILOLOGIA SLAVĂ ȘI FILOLOGIA FRANCEZĂ. ÎN 2012 A PUBLICAT LA EDITURA ERGO DIN SOFIA VOLUMUL DE POEZII “INVITAȚIE PENTRU TAȚI”. UNELE DINTRE TEXTELE SALE AU FOST TRADUSE ÎN ENGLEZĂ, FRANCEZĂ, CEHĂ, SPANIOLĂ, SLOVACĂ, RUSĂ, ROMÂNĂ ȘI MACEDONEANĂ. CENTRUL CEH DIN SOFIA I-A ACORDAT DE DOUĂ ORI PREMIUL “GRIGORA LENKOVA”. A EDITAT ÎN 2016, ÎMPREUNĂ CU POETUL COLUMBIAN ROBERT MAX STENKIST, O ANTOLOGIE DE AUTORI SLAVI ȘI LATINO-AMERICANI NUMITĂ “ANTOLOGIA FLUTURELUI”. PREDĂ FRANCEZA, TEORIA ARTEI ȘI ISTORIA CULTURI ÎNTR-UN LICEU DIN REPUBLICA SLOVACĂ. ESTE MEMBRĂ A ASOCIAȚIEI CEHE A JURNALIȘTILOR, A ASOCIAȚIEI TRADUCĂTORILOR MUNICIPALI DIN CEHIA, A ASOCIAȚIEI CEHO-SLOVACE DE LITERATURĂ COMPARATĂ ȘI A MIȘCĂRII POETICE “POETAS DEL MUNDO”. ÎN OCTOMBRIE 2016 A PUBLICAT UN AL DOILEA VOLUM DE POEZIE, NUMIT “ALFABETUL DORINȚEI”, LA EDITURA SCALINI DIN SOFIA.

CLARVĂZĂTORII

Culorile strălucitoare și culorile întunecate
de pe inelele noastre de logodnă
ne atrag atenția cu privire la frumusețe și la oroare
la libertate și la căsnicie
la tenebre și la lumină.
Cu timpul aurul va dispărea
și va rămâne numai metalul diabolic
cu hurelul său ca de cale ferată
pe care-un trenuleț al groazei
își va urma cu furie nebună traseul circular și
nesfârșit.

EFEMERITATE

Ea a pătruns în visul meu
furioasă și stranie
ca un avatar
iar visul meu s-a transformat într-un coșmar.
O mulțime de indieni cântau
într-o limbă de neînțeles,
am auzit și strigăte
de diavoli bucurându-se de plăcerile cărnii.
Un bătrânel zdrențăros care trecea pe acolo
și m-a lovit cu bastonul peste armura mea
de fier.
Am încercat să evaderez din ea,
dar nu am reușit.
Am rămas prizonieră în nava mea spațială
cu dorul de dragoste
chiar și într-un vis, din ce în ce mai palid.

CRISTAL

L’ubicei Somolayová***

M-am privit în adâncul ochilor tăi
precum într-o oglindă de cristal
sunt atât de liniștiți și de tăcuți,
încât m-au acoperit cu un giulgiu al cunoașterii ,
sarcofag de sticlă
în care îmi voi depune tăciunii
sufletului carbonizat.

RUSALKA

Iubirea ta ustură
ca un condiment din târgul unguresc.
Îmi face mare plăcere să-ți simt
buzele -
piperate
precum gustul de supă de pește,
fierbinte,

pe pielea mea.
Dezbracă-mă.
Iubește-mă
îndelung și
în tăcere
și apoi lasă-mă să plec,
să mă întorc
de unde am venit.

CAMERA TA

Terezei Riedlbauchová*

Camera ta este atât de mare,
încât ne-am rătăcit
în labirintul său de cărți.
Pianul se înecase în tăcere,
Ca să putem auzi
clopotele Loretei**.
Camera ta este o fereastră mare
deschisă către lume,
iar noi două stăm în picioare,
ținându-ne de mână și așteptând
încheierea rugăciunii
și sfârșitul muzicii,
ca să putem zbura prin sticla geamului
ca niște păsări albastre.

DUNĂREA

este astăzi neobișnuit de liniștită.
Apele ei sunt tăcute, gânditoare,
profunde precum Nirvana.
Numai o motocicletă de apă le tulbură
senina virginitate,
brăzdându-le suprafața cu botul său ascuțit.
Dar, într-un fel, sunt bucroasă,
fiindcă mă gândesc la tine
iar în jurul meu plutesc fluide.

BIBLIOTECARUL

O carte veche a fost furată
dintr-o bibliotecă orășenească.
Dar a avut noroc – a ajuns
în mâinile unui tânăr bibliotecar dintr-o școală,
mare iubitor de titluri rare.
„Ce frumoasă ești!” a exclamat el fericit când a
văzut-o.
Totuși, nu a tatuat-o nici cu un sărut, nici cu exl-
birs-ul său,
ci cu ștampila biblotecii școlare.

Bătrâna carte s-a înfiorat cu tot cu praful de pe ea

și s-a tolănit mulțumită pe un pupitru,
așteptând clipa când bibliotecarul avea să o deschidă din nou.

MIRACOLUL CREAȚIEI

Cu vigoarea celor mai tari dintre cuvintele mele,
mute ca niște pietre,
cu acelea te-am înălțat, cariatidă,
întru catedrala sufletului meu.
Te-am făurit atât de frumoasă,
încât am uitat să te înzestrez și cu suflet.
Dar nu contează –
eu te voi iubi
dar tu vei rămâne rece.

Traducere de Mircea Dan Duță

Note:
* Cunoscută poetă cehă contemporană.
** Celebru așezământ monahal praghez.
*** Poetă slovacă.

SEMNAL

**LEO BUTNARU
ADRIAN GRAUENFELS
RAZA DE ACȚIUNE**

**FLORILEGIU DE
POEZIE RUSĂ
ȘI ISRAELIANĂ
CONTEMPORANĂ**

**EDITURA SAGA,
ISRAEL, 2017**

Prezenta selecție transfrontalieră ar fi un vademecum prin poezia rusă și cea israeliană contemporană, însumând esențele artistice, metaforice pe care le oferă nu doar întregul corpus al poeziei unei națiuni sau alteia, ci și componentele ei luate aparte, mostre de o incontestabilă valoare. Antologatorii/ traducătorii Leo Butnaru și Adrian Grauenfels semnează fiecare câte o prefață la corpusurile poetice inserate și ilustrate măiestrit cu grafică de Maia Martin, Carmen Acsinte și Beatrice Bernath.

— S tinge farurile, spuse cineva șoferului, și așa suntem o țintă perfectă.

Lumina se răspândea de la un automobil în flăcări, în care se vedeau niște figuri arse, chircite. Serghei încerca să nu privească în acea direcție, însă mașina arzând îi fura privirea.

– M-ați nimerit drept în poponeață! hoti un rănit, agățându-se de umerii a doi vlăjgani ce încercau să-l țină în picioare.

– Vor crede că fugeam și că m-au împușcat în fund, glumea acest bărbat plinuț și cu mustați pe fața lui rotundă și binevoitoare.

– Până la nuntă îți va trece, a făcut cineva ca să-l îmbărbăteze.

– La a treia? Că-s căsătorit a doua oară!

– Las c-o să te primească femeia! Bine că n-a nimerit în alt loc!

– Atent! Atent! La o parte! doi tipi duceau un rănit ce gemea pe targă, iar al treilea încerca să-i oprească hemoragia, apăsând undeva în regiunea cutiei toracice.

Serghei s-a repezit să-i ajute să-l încarce pe rănit în ambulanță.

– Morfină! Băgați-i morfină!

– Nu trage nimeni în noi? Și-au dat seama că nu trebuie, au onoare?

– Dacă e rănit în burtă, nu-i dați apă să bea.

– Cum, mama mă-sii, v-a trecut prin cap să vă porniți fără să dați de știre?

– Păi, ni s-a dat ordin din centru să ne dislocăm în altă parte. Ei trebuiau să vă transmită.

– O brânză ni s-a transmis! Dar ce am putut crede dacă veneați dinspre Varnița?

– Păi, am trecut prin Varnița. Acum acolo îs două tancuri de-ale noastre. Ne-au acoperit. Dar veneam din cartierul „Nord”. Acolo trebuia să ne adunăm cu toții. Când se vor retrage tancurile, să nu le căsăpiți și pe ele.

– Soldat, e nevoie de mâini de ajutor la curbură. Fugi încolo! i se ordonă, și Serghei o luă la fugă în direcția indicată.

A trecut pe lângă un camion ciuruit, din care soldații scoteau un corp și îl puneau lângă altele, cu fețele acoperite.

– Treci spre următorul, a ordonat cineva, ne descurcăm noi aici.

– Dați-mi lanterna! s-a auzit dintr-un camion pe jumătate răsturnat la marginea drumului.

– Ia lanterna și du-o plutonierului.

Serghei a luat lanterna masivă și incomodă, i-a lăsat să treacă pe doi tipi care duceau de brațe un rănit, și și-a făcut lumină până la camion.

– Urcă la bord! Luminează aici!

„Manechine murdare de sânge aruncate unul peste altul” – acesta i-a fost primul gând. A biruit cu greu senzația de vomă când și-a dat seama ce s-a întâmplat.

– Luminează mai bine! Vino mai aproape. Aici!

Serghei nu avea pe unde trece. A făcut un pas pe scaun, apoi a pășit peste cineva, călcând peste un cadavru.

– Țsta are puls. Ajută-mă să-l scoatem de aici.

– Hei! Încoace! E viu! Aduceți targa!

A dat la o parte un corp neînsuflețit ce-l acoperea pe rănit, l-a apucat de picioare și, fără să-și dea seama pe unde călca, l-a dat jos din camion.

I-a venit să sară și el din remorcă.

PROZĂ

CETATEA
TIGHINA
(FRAGMENT)

de VITALIE COLȚ

VITALIE COLȚ S-A NĂSCUT PE 26 NOIEMBRIE 1972 ÎN SATUL MĂLĂ-IEȘTI, GRIGORIOPOL. STUDII LA COLEGIUL DE MEDICINĂ DIN TIGHINA; MEMBRU AL FORMAȚIILOR „SNAILS”, „FURIOSNAILS” ȘI „VIA DACĂ”. COLABOREAZĂ CU DIFERIȚI ARTIȘTI DIN RM ȘI ROMÂNIA ÎN DOMENIUL MUZICII, TEATRULUI ȘI FILMULUI; TEXTIER. A APĂRUT ÎN ANTOLOGIA „MELOPEE PENTRU ÎNCEPUT DE MILENIU TREI” (2012).

– Stai! Încotro?! Mai avem de lucru! Între timp, s-a apropiat un alt camion, a făcut câteva manevre, a dat cu spatele și s-a lipit de bară.

– Mama mă-sii, ce se întâmplă aici? a strigat un locotenent din cealaltă mașină după ce a aruncat o privire spre remorca distrusă. Avem nevoie de doi oameni aici și doi în partea cealaltă!

– La treabă! spune plutonierul. Noi vi-i dăm, voi îi primiți. Hai, apucă!

Serghei a apucat cu repulsie de haină un ucis, încercând, neîndemânatic, să-l urnească din loc.

– Mai cu zel! N-ai de ce te teme. Trebuie să te temi de cei vii, nu de cei morți, i-a observat nesiguranța plutonierul. Și greață, la fel, trebuie să-ți fie de la cei vii. Nu-i nimic, acuș îți trece.

Într-adevăr, s-a obișnuit foarte repede. Își închipuia că mută doar niște lucruri, o activitate absolut ordinară.

– Ce sunet de petarde are Kalașnikovul pe lângă KPVT. Eu m-am uitat la ceas. Fix trei minute, a spus locotenentul.

– Trei minute de canonadă și uite ce prăpăd, i-a răspuns un soldat, din ăia cu contract, și apoi l-a întrebat:

– Cum îi aranjăm? Nu încap nicidecum.

– Pune-i unul peste altul. Acum nu mai contează. Dar tratați-i cu respect, vă rog!

Era ud learcă de lucru și înăbușeală. “Uniforma cred că e murdară și plină de sânge. Voi avea de spălat”, își făcea

probleme Serghei. “Vai, ce greu e ăsta, ultimul. Gata, în sfârșit”. Și-a luat avânt ca să sară jos, lunecând pe podeaua umedă a remorcii, dar plutonierul l-a prins să nu cadă.

Șia- căutat un timp detașamentul și l-a văzut, în cele din urmă, pe căpitanul Belov.

– Tovarășe căpitan, ce facem mai departe?

– Încă nu știu. Așteptați, poate va fi nevoie să meargă cineva la morgă să-i descarce.

– Belov, și-a făcut apariția un colonel, adună niște băieți! S-ar putea să avem nevoie de donatori. Adună câțiva și trimite-i cu mașina mea la spitalul militar.

– N’țeles! Zaikin, Agalarov, Mutco! Cine mai e pe-acolo?! După mine!

(...) – Coborâm, comandase Belov. Urmați-mă.

S-au apropiat cu toții de un medic încărunțit, în halat alb.

Am venit să donăm sânge pentru camarazii noștri. Cui ne adresăm?

– Dracului adresați-vă..., le-a răspuns nervos medicul. N-are niciun sens. Și, întorcându-le spatele, intră într-un cabinet.

– Mă așteptați jos, le ordonă Belov. Nu vă împrăștiati.

Serghei simțea nevoia de a fi singur. Nu a luat-o spre intrare; a coborât în curtea spitalului. Și-a aprins o țigară.

Avea sentimentul că vizionase un film, foarte mult timp în urmă, din care își amintea doar unele secvențe.

– Îmi dai și mie un foc? auzi o voce tânără de femeie.

– Da, desigur.

În fața lui a apărut o sasistentă, cu chip de adolescentă. Chibritul aprins îi lumina nase fața.

”E drăguță”, a observat Serghei.

– Un medic în vârstă a spus că n-are sens să donăm sânge.

– În vârstă? Cu ochelari rotunzi? E profesorul Livșiț. El știe ce spune. Dacă nu sunt șanse – nu-s. Deși se apucă de toate cazurile, chiar și de cele cu final clar. E un as în chirurgia de război. De fapt, ei toți sunt ași. Îți imaginezi, nu dorm câte trei-patru zile. Eu sunt de gardă o zi și o noapte, și apoi am trei zile libere. Vin apoi la lucru, iar medicii încă nu au plecat din sala de operații.

– (...) Îmi pari prea tânără pentru o asistentă medicală.

– Am absolvit colegiul anul acesta... Rănitul de acolo era prietenul tău?

– Da, a mințit Serghei.

– Știi, eu am vorbit cu el înainte de a-l opera. Nu părea grav, doar că era palid. I-am spus că o să mai dansăm împreună. Am văzut cazuri și mai grele, dar și-au revenit. Judecând după figura lui Livșiț, am înțeles că nu are nicio șansă. Așa a și fost. Au desfăcut cu bisturiul abdomenul, iar de acolo a țâșnit un jet puternic de sânge, ca din havuz. S-a stins imediat. Glonteale a nimerit drept în aortă.

Serghei a tras adânc din țigară și a aruncat mukul într-un colț.

– Probabil, crâncenă luptă ați avut. A fost groaznic?

– A fost, a răspuns scurt soldatul, nedorind să intre în detalii.

– Haide să ne așezăm puțin până termin și eu să fumez. Uite, după stratul acesta de flori, lângă felinar este o bancă. Dacă vrei, îți dau o țigară.

(...)

Luna, greierii, fată alături. Sub felinar:

– Te-au nimerit și pe tine? De ce taci?! Arată unde! s-a apucat să-l pipăie.

– Doar aici, abia acum își amintise și el de căzătura sa și de hainele pătate. Cracul pantalonului rupt și îmbibat cu sânge, într-adevăr, arăta groaznic. Nimic deosebit. Lasă. E un fleac.

– Cum să las?! Ce vorbești! Urmează-mă! Urmează-mă, ți-am spus!

Au intrat în sala de pansamente și ea a încuiat ușa pe dinăuntru cu cheia. L-a rugat să-și lase jos hainele. L-a ajutat să-și scoată pantalonii. A dezinfectat rana. L-a bandajat. L-a șters pe mâini, pe față. Cu fiecare atingere tot mai gingaș și mai gingaș. Apoi a stins lumina lăsând doar lampa de cuarț.

Femeile știu să-i mulțumească pe bărbați pentru vitejia lor, să le arate că nu au luptat în zadar.

În aceste clipe, nimeni nu-și dă seama dacă procedează corect. Dacă ceea ce face e moral sau nu. Dispar rușinea, dubiile, frica. Rămân doar instinctele.

– Unde naibii te-ai pierdut? l-a trezit ca din vis căpitanul Belov. Era să plecăm fără tine.

Următoarea zi, dar și peste una, dar și în celelalte zile care au urmat, nimeni nu a vorbit despre cele întâmplate în acea noapte.

REVISTA

REVISTELOR

„LE MAGAZINE
LITTÉRAIRE”
(NR. 585-586,
NOV.-DEC. 2017)

Ultimul număr (dublu) al revistei „Le Magazine Littéraire” se conformează tradiției: pe de o parte, se discută o temă sau un motiv literar; pe de alta, se dezbate actualitatea unui scriitor sau, ca în numărul din noiembrie-decembrie curent, a unui gânditor clasicizat. „Aperoul” revistei este, de această dată, „incestul”, motiv recurent în literatura lumii încă de la origini, intens detabuizat în ultimul secol. Coperta și partea cea mai consistentă a revistei, „le dossier”, îi sunt consacrate filozofului olandez Baruch Spinoza, relecturat și adus la zi.

Înainte de a trece la debaterile propriu-zise, revista ne propune un editorial semnat de Pierre Assouline: „Mai citesc oare scriitorii?” O întrebare pe care și-o pune toată lumea azi – și-au pus-o inclusiv unii autori ai „R.L.”. Azi mai mult ca întotdeauna, întrucât lumea (inclusiv, literară) a început să creadă că imaginația scriitorului, creativitatea însăși se pot dispensa de datele lor livrești și că realitatea brută sau fantezia singură, în necioplită ei ingenuitate, constituie surse de inspirație suficiente pentru crearea operei. Mai temperat din fire, Assouline ne ferește de ambele extreme: ideea că un „artist incult” poate face artă din piatra seacă a percepției imediate, autentice, nefiltrate de cultură este patetică și la fel de falsă ca și cea care ne spune că plămuierea unui text literar ar trebui să fie un exercițiu livresc pur. Cazul-limită este ilustrat, potrivit editorialistului, de

Georges Simenon: după ce, în tinerețe, acesta a fost un cititor compulsiv al clasicilor, la maturitate ar fi renunțat să-i mai citească pe alții, pentru a-și păstra fantezia intactă. E ca și cum ți-ai pierde, mai întâi, castitatea și mai apoi ți-ai pune o centură ca să ți-o păstrezi: cine nu recunoaște azi în Simenon influențele marilor săi predecesori?

Incestul ca motiv literar răspunde foarte bine așteptărilor pe care le are consumatorul de carte contemporan. E dramatic în sine, nu are nevoie de prea multă „literatură” ca să intrige. Orice istorie dezvăluind o relație incestuală captează atenția cititorului indiferent de maniera în care este scrisă. Ahtiat de senzațional, publicul înghite tot ce îi satisface chiar și cele mai patologice forme ale curiozității. Mulți scriitori profită de pasiunea *bas-étage* a cititorilor, oferindu-le senzaționalul pe pâine. În topul preferințelor se află poveștile despre perversiuni și abuzuri, de aceea scriitorii, constrânși de cererea pieței, le spun cu ghiotura. Nu tot ce se scrie despre incest este însă literatură. O definește foarte bine Sarah Chiche în articolul de fond „Mots pour maux” (joc de cuvinte inspirat, în context, intraductibil în română): „mărturia catartică”, oricât de detaliată (descrierea prea amănunțită a viciului este suspectată de inautenticitate), nu este literatură, după cum o dovedește romanul anonim *Jours d'inceste*. După

cum nu este mare literatură nici la o scriitoare ca Marguerite Duras sau în *Jurnalul* lui Anaïs Nin, dar cel puțin acolo „exercițiul formal” face din incest un „principiu de scriitură și, prin urmare, un limbaj”. Chiche spune încă o dată ceea știm foarte bine despre literatura adevărată, dar vrem cu tot dinadinsul să uităm, sub presiunea „antiintelectualistă”, „autenticizantă” a gustului public: autorul nu trebuie să angoaseze cititorul prin istoria pe care o povestește, ci prin felul în care o povestește. Printre romanele comentate se numără și *Innocence* de Eva Ionesco, fiica celebrului fotograf francez Irina Ionesco (născută în Constanța, România, emigrată apoi în Franța). Romanul este autobiografic, relatând, în bună parte, traumele trăite în copilărie de autoare: la vârsta de la 4 până la 12 ani, mama a făcut din Eva „obiectul unor clișee gotico-erotice” care i-au adus notorietate internațională. „Accidentul” este exploatat până la sațietate de toți membrii familiei: Irina devine faimoasă, soțul Evei, scriitorul Simon Liberati, îi dedică un roman, după care se toarnă un film, cu Isabelle Huppert în rolul principal (*My Little Princess*, producție franco-română), Eva însăși își face încă o dată publică povestea, în *Innocence*. Ultimul, un roman cu scriitură sobră, după părerea criticilor, în ciuda caracterului său evident comercial.

Baruch Spinoza se numără printre filozofii care au martelat monolitul „gândirii tari”, scolastice sau postscolastice. După *Tratatul teologico-politic* și *Etica* scrise de acest fost șlefuitor de lentile și membru excomunicat (prin „herem”) al comunității evreilor portughezi din Amsterdam, fisurile din zidul tomismului aristotelic, raționalist au devenit și mai evidente. Spinoza „raportează toate lucrurile existente la o singură substanță, care se exprimă printr-o infinitate de atribute”. Universul este, pentru el, unic și infinit. Totodată, gânditorul neagă existența unei Ființe transcendente în afara Naturii, cere cauze precise și explicații raționale pentru orice fenomen, despărțind teologia, al cărei scop e ascultarea, de filozofie, al cărei scop e adevărul. De asemenea, Spinoza propune utilizarea conceptului de „mulțime” în locul conceptului de „popor” („mulțimea” și nu „poporul” fiind cea care îngreuiază funcționarea instituțiilor statului, întrucât nu acționează solidar, ca o singură entitate). În *Etica*, filozoful

olandez se consacră studiului afectelor umane, deducând din variațiile dorinței (bucuria, tristețea) toate pasiunile ome-nești. Titlul eseului care inaugurează „dosarul” filozofului, „Spinoza. Istoria unei revoluții” (autori: Hervé Aubron și Alexis Brocas), subliniază trăsătura esențială a gândirii spinoziene. O revoluție care a deschis calea aproape tuturor sistemelor de gândire ce au marcat modernitatea (de la Jacobi și Diderot până la Nietzsche, Deleuze, dar și Lacan). În „Rațiunile unui mare come-back”, Maxime Rovere explică riscurile pe care și le-au asumat filozofii care l-au apreciat pe Spinoza sau au mers pe urmele acestuia: *Etica* promovează un raționalism care conduce inevitabil la nihilism. Mai mult, discursul însuși al lui Spinoza, oricât de geometrizat, e confuz în măsura în care confuze sunt atât premisele, cât și finalitățile raționalismului său, mai curând deconstructiv decât constructiv, după cum am spune azi. Spinoza a îmboldit gândirea europeană spre modernitate, dar cutezanța sa nu a produs numai sisteme originale de gândire, ci și multă impostură filozofică (însăși maniera de a judeca lucrurile a acestui gânditor mai curând autodidact, cu o precară cunoaștere a latinei și marcat de un puternic resentiment față de propria lui comunitate, și nu numai față de aceasta, o îngăduie): drept dovadă, curentele „spinoziste” de azi, de la spinorizomiști și spinofemiști la ecolospinoziști și sociospinoziști. Autorii invitați la dezbatere remarcă atât calitățile, cât și lacunele gândirii sale, unii laudă forța de anticipație pe care au avut-o ideile acestuia (Wolfgang Icke, de exemplu, identifică „germeni ecologici” în tratatele lui Spinoza), dar numai Luc Ferry scoate în vileag precaritatea metodei.

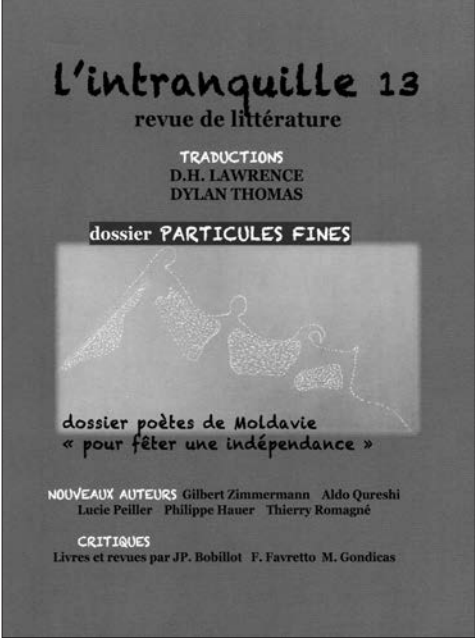
Alte *points forts* ale numărului ar fi portretul pe care M.-D. Lelièvre și J.-L. Ezine i-l fac lui Patrick Modiano, interviul cu Yuval Noah Harari, istoric din Israel și autor al volumului *Homo Deus. O scurtă istorie a viitorului*, foarte apreciat în Occident, dar și, neapărat, cronica lui Pierre Lemaitre la *Jurnalul* abatelui Mugnier, duhovnicul multor scriitori și mondeni ai Parisului de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX.

Revista „Le Magazine Littéraire” este o publicație culturală și literară model care merită și trebuie citită, fiind disponibilă și online.

Adrian CIUBOTARU

„L'INTRANQUILLE”
REVUE DE LITTÉRATURE,
nr. 13 (toamna-iarna 2017)

Revista „L'Intranquille” a fost fondată în 2011 de Casa de edituri „Atelier de l'agneau”, bine cunoscută în spațiul francofon pentru promovarea poeziei. În șase ani de existență, au apărut doar 13 numere. Toate apreciate însă atât de cititorii de rând, cât și de cei profesioniști. Ultimul, al 13-lea, s-a dovedit a fi unul „norocos” pentru poeții din Republica Moldova, căroră „L'Intranquille” le consacră tocmai 25 de pagini, altfel spus, o treime din spațiul tipografic disponibil. Microantologia de poezie română din Basarabia cuprinde numele a șapte poeți: consacrații Leo Butnaru, Teo Chiri-

ac, Nicolae Popa, Emilian Galaicu-Păun, Dumitru Crudu, Liliana Armașu, dar și reprezentantul noului val liric, Anatol Grosu. „Dosarul moldovenesc” al revistei este prefațat de Jan H. Mysjkin (unul dintre cei doi antologatori și traducători ai textelor publicate, celălalt fiind un alt devotat prieten al Basarabiei, poeta Doina Ioanid): „(...) Luând un nou avânt, poezia moldavă a devenit una dintre cele mai dinamice, căutându-și vocea distinctă în concertul european.” De asemenea, Jan H. Mysjkin precizează că „dosarul” din „L'Intranquille” îl completează pe cel din revista „Poésie/première” (nr. 66, decembrie 2016, prezentat în „R.L.” imediat după apariție) cu trei nume noi: Leo Butnaru, Dumitru Crudu și Liliana Armașu.

Ana CIUMAC

© Wanda Mihuleac, ilustrație la microantologia poeților din Basarabia